

SEXTUS JULIUS FRONTINUS

OM KRIGSLIST

Oversat fra Gerhard Bendz' latinske tekstudgave,

Berlin 1963

af

Carsten Weber-Nielsen

- Frontinus Om krigslist -

INDHOLD

1. bog

[Forord]

1. Om at skjule sine planer
2. Om at udspionere fjenderne
3. Om at vælge form for krigsførelse
4. Om at føre en hær gennem fjendtligt område
5. Om at slippe ud af vanskeligt terræn
6. Om baghold under march
7. Hvordan man negligerer en mangelsituation eller afhjælper den
8. Om at splitte fjenderne
9. Om at bekæmpe mytteri
10. Hvordan man undgår en ubelejlig udfordring til kamp
11. Hvordan man opildner hæren til salg
12. Om at fjerne den ængstelse, soldaterne har fået fra ugunstige varsler

2. bog

[Forord]

1. Om at vælge tiden til slaget
2. Om at vælge stedet for slaget
3. Om at opstille hæren
4. Om at bringe forvirring i den fjendtlige hær
5. Om baghold
6. Om at lade fjenden slippe ud, for at han ikke i desperation skal genoptage kampen
7. Om at skjule fiaskoer
8. Om ved fasthed at genoprette slaglinien
9. Om at føre krigen til en afslutning, hvis éns planer er lykkedes
10. Om at afbøde skaderne, hvis éns planer er slået fejl
11. Om at fastholde loyaliteten hos de vankelmødige
12. Hvad der skal gøres for at forsvare lejren, hvis man ikke har tilstrækkelig tillid til tropperne hos sig
13. Om at trække sig tilbage

3. bog

[Forord]

1. Om overraskelsesangreb
2. Om at narre de belejrede
3. Om at lokke til forræderi
4. Hvordan man bringer fjenderne i en mangelsituation
5. Hvordan man overtaler til at fortsætte en belejring
6. Hvordan man splitter den fjendtlige garnison
7. Om at aflede floder og ødelægge vandforsyningen
8. Om at indjage de belejrede frygt
9. Om indfald på et uventet sted
10. Om at lokke de belejrede i baghold

- **Frontinus** *Om krigslist* -

11. Om at foregive tilbagetrækning
12. Om at opmuntre sine soldater til omhu
13. Om at sende og modtage bud
14. Om at føre forstærkninger ind og skaffe sig forsyninger
15. Hvordan man giver det udseende af at have rigeligt af det, man mangler
16. Hvordan man imødegår forrædere og overløbere
17. Om udfald
18. Om udholdenhed hos de belejrede

4. bog

[Forord]

1. Om disciplin
2. Om virkningen af disciplin
3. Om selvbeherskelse
4. Om retfærdighed
5. Om udholdenhed
6. Om velvilje og mildhed
7. Om forskellige planer

Register over geografiske navne

Register over personnavne

Første Bog.

Forord

1 Da jeg er den eneste forsker, der har påbegyndt opbygningen af en militærvidenskab, og øjensynlig har opfyldt det mål, så meget som mine evner har kunnet, mener jeg, at jeg til supplement af dette nu udførte arbejde¹ bør sammenfatte i en overskuelig håndbog eksempler på feltherrers list, som man med en græsk glose under ét kalder *strategémata*². Herved kan nemlig feltherrer blive forsynet med eksempler på planlægning og forudseenhed, hvorfra de kan give næring til deres egen evne til at udtænke og skabe noget tilsvarende. Der vil yderligere ske det, at de ikke behøver have nogen betænkelighed ved udfaldet af deres planer, når de kan sammenligne med det, der allerede er gennemprøvet i praksis.

2 Jeg er hverken uvidende om eller kan bestride, at historikere ved deres forarbejde har beskæftiget sig med dette område, og at enhver berømmelig handling er beskrevet af andre forfattere. Men jeg skulle mene, at travlt optagne mennesker har brug for hurtig hjælp. Det ville nemlig tage for lang tid at efterspore de enkelte og spredte eksempler i den kolossale mængde af historiske værker, og de, der har skrevet uddrag, har snarere ved mængden af stof forvirret læseren. Jeg vil anstrenge mig for at fremlægge det, sagen kræver, ganske som om jeg svarede på spørgsmål. Under hensyntagen til typer har jeg samlet relevante eksempler såvel som gode råd. For at de hver især kan placeres efter forskellige emner, har jeg inddelt dem i tre bøger. I den første er der eksempler, der vedrører det endnu ikke påbegyndte slag; i den anden, hvad der er relevant for slag og for at undertvinge fjenden; den tredje bog indeholder krigslist, der vedrører udførelsen af en belejring og en afværgning af den; til disse hovedtyper³ har jeg tilføjet kategorier⁴.

3 Over for dette arbejde beder jeg med god grund om den indrømmelse ikke at kritisere mig for forsømmelighed, hvis jeg skulle have fundet et eksempel, der er forbigået af mig. Hvem kan nemlig have tilstrækkelig tid til at gennemse alle de beretninger, der er skrevet på græsk og latin? Og meget har jeg da også udeladt med vilje. At jeg ikke har gjort det uden grund, vil de vide, som har læst bøger af andre, der har haft samme hensigt. Dog vil det være nemt under hver kategori at tilføje nye eksempler, og da jeg er gået i gang med dette arbejde (såvel som mine andre arbejder) mere af hensyn til andres nytte end for at anbefale mig selv, vil jeg regne med, at jeg bliver hjulpet af dem, der har noget at tilføje, snarere end kritiseret.

4 Hvis der er nogle, som vil fatte interesse for disse bøger, skal de huske på at skelne mellem *strategi*⁵ og *krigslist*⁶, selv om de er beslægtede. Alt hvad der nemlig gøres af feltherren med henblik på forebyggelse, nytte, berømmelse og fasthed hører ind under *strategi*, hvis det findes i en af kategorierne, under *krigslist*. Den særlige betydning af disse, der ligger i professionalisme og klogskab, viser sin nytte, hvad enten det gælder om at vogte sig for fjenden eller at bekæmpe ham. Da også ord på dette punkt har vist

¹ Dette skrift - *De re militari*, Om krigsvæsen - er gået tabt.

² Græsk for krigslist.

³ Lat. *genera*.

⁴ Lat. *species*.

⁵ Frontin bruger her den græske glose *strategiká*.

⁶ Frontin bruger her den græske glose *strategémata*.

sig at have et berømmeligt udfald, har jeg givet eksempler på såvel handlinger som udtalelser.

5 Her følger kategorierne af de ting, som kan vejlede feltherren, og som skal gøres før slaget:

1. Om at skjule sine planer.
2. Om at udspionere fjenden.
3. Om at vælge form for krigsførelse.
4. Om at føre en hær gennem fjendtligt område.
5. Om at slippe ud af et vanskeligt terræn.
6. Om baghold under march.
7. Hvordan man negligerer en mangelsituation eller afhjælper den.
8. Om at splitte fjenden.
9. Om at bekæmpe mytteri.
10. Hvordan man undgår en ubelejlig udfordring til kamp.
11. Hvordan man opildner hæren til slag.
12. Om at fjerne den ængstelse, soldaterne har fået fra ugunstige varsler.

1. OM AT SKJULE SINE PLANER

1 **Cato** regnede med, at de stater i Spanien, han havde besejret, med tiden ville gøre oprør i tillid til deres bymure. Han skrev følgelig til hver enkelt, at de skulle rive deres fæstningsværker ned, og truede med krig, hvis de ikke adlød med det samme. Han gav ordre til, at brevene skulle afleveres til alle staterne samtidigt: hver af byerne ville så tro, at den alene havde fået ordren. En sammensværgelse kunne derimod have gjort dem dristige, hvis det var blevet opdaget, at alle havde fået den samme ordre (195 f. Kr.).

2 Da punernes feltherre **Himilko** ønskede at komme uventet til Sicilien, fortalte han ikke på forhånd, hvorhen ruten gik, men uddelte til kaptajnerne forseglede breve, hvori det var beskrevet, hvilken vej han ønskede, de skulle tage; han gav yderligere besked om, at ingen måtte læse brevene, med mindre han var kommet væk fra flagskibet på grund af stormvejr (396 f. Kr.).

3 **C. Laelius**, der var sendt af sted som gesandt til Syphax, førte med sig nogle af tribunerne og centurionerne under dække af, at de var slaver, mens de i virkeligheden skulle spionere. Heriblandt var L. Statorius, og da nogle af fjenderne øjensynlig genkendte ham, fordi han gentagne gange havde været i den samme lejr, idømte Laelius ham en pryglestraf, som om han var slave, med det formål at skjule hans virkelige rang (203 f. Kr.).

4 **Tarquinius Superbus den Ældre** mente, at de fornemste indbyggere i Gabii burde henrettes, men da han ikke ønskede at afsløre det til nogen, sagde han intet til det sendebud, som hans søn havde sendt til ham. Blot huggede han med sin stok hovederne af de valmuer, der ragede op over de andre, da han netop spadserede i haven. Sendebudet vendte tilbage uden svar og fortalte Tarquinius den Yngre, hvad han havde set faderen gøre. Denne forstod da, at det samme skulle ske med de fremtrædende borgere (ca. 500 f. Kr.?).

5 Da **Caesar** tvivlede på ægypternes loyalitet, lod han, som om han følte sig tryk, og gav sig til at inspicere byen og dens bygningsværker samtidigt med, at han deltog i løslupne selskaber. Han ønskede, at det skulle se ud, som om han var blevet indtaget i stedets charme og havde tillagt sig alexandrinsk livsførelse. Mens han således skjulte sin hensigt, fik han fat i reservetropper og besatte Ægypten (48 f. Kr.).

6 **Ventidius** var under den parthiske krig mod kong Pakoros klar over, at en mand ved navn Farnaios, der kom fra Kyrrhestike og som foregav at være allieret, fortalte partherne alt, hvad der foregik hos romerne, men han fik vendt barbarens troløshed til sin egen fordel. Han foregav nemlig at være nervøs for, at dét, han mest ønskede, skulle indtræffe, og omvendt, at dét, han ikke var bange for, ikke skulle ske. Han var således bekymret for, at partherne skulle overskride Eufrat, før de legioner, han havde i Kappadokien på den anden side af Tauros, kunne komme til undsætning, og han forhandlede derfor ivrigt med forræderen, for at han med sin sædvanlige troløshed skulle overtale partherne til at føre hæren over ved Zeugma, hvor der er den korteste vej og hvor Eufrat løber ud i en smal flodseng. Hvis de nemlig kom derhen, forsikrede han, at han kunne udnytte bakkernes gunstige forhold til at sætte bueskytterne ud af spillet; derimod havde han alle mulige bange anelser, hvis de ville kaste sig frem for foden af bjerget henover de åbne sletter. Barbarerne blev således tilskyndet ved denne forsikring og førte ad en omvej langs en lavere beliggende rute hæren frem, og da bredderne var mere ujævne og derfor mere besværlige, når de skulle bygge bro og bringe forråd over, brugte de mere end fyrre dage. Denne periode brugte Ventidius til at trække tropper sammen, og da han havde modtaget dem tre dage, før partherkongen ankom, angreb han, besejrede Pakoros og dræbte ham (38 f. Kr.).

7 Da **Pompeius** indesluttede Mithridates, tænkte denne på at flygte i løbet af den næste dag. Men for at skjule denne plan hentede han foder fra steder, der lå længere væk og lige op til de dale, som fjenden beherskede. For at fjerne mistanke fastsatte han også forhandlinger med flere mennesker til den følgende dag, og han beordrede, at der skulle tændes mere ild over hele lejren. I den anden nattevagt førte han sin hær forbi fjendernes lejr (66 f. Kr.).

8 Da kejser **Domitian** ønskede at undertvinge germanerne, som var mobiliseret, og var klar over, at de ville gå ind i en krig med større indsats, hvis de opdagede, at en så stor feltherre var kommet, brugte skatteudskrivningen af Gallien som påskud for sit besøg. Mens han var her, angreb han helt uventet, og ved at knuse barbarernes vildskab sikrede han provinserne (83 e. Kr.).

9 Da det var i statens interesse, at Hasdrubal og hans tropper blev tilintetgjort, førend han blev forenet med broderen Hannibal, hastede **Claudius Nero** af den grund til sin kollega Livius Salinator, som havde overkommandoen i krigen, men da han ikke regnede med, at den styrke, han havde under sig, var stærk nok, og da han heller ikke ønskede, at hans fravær skulle blive opdaget af Hannibal, som han lå overfor, udvalgte han ti tusind elitetropper og gav besked til de officerer, som han efterlod, at de skulle sørge for de samme vagtposter, at den samme mængde ild skulle brænde og at lejren skulle have det samme udseende, for at Hannibal ikke skulle få mistanke og gøre et forsøg mod de få tilbageblevne. Da han derefter ad hemmelige marchruter havde forenet sig med sin kollega i Umbrien, gav han ordre til, at lejren ikke skulle udvides, så punerne opdagede, at han var ankommet, idet de ellers ville have udsat slaget, hvis de havde vidst, at begge konsulers styrker var samlet. Således angreb han den intetanende fjende med dobbelt styrke og besejrede ham, og hurtigere end enhver budbringer vendte han tilbage til Hannibal. Således lykkedes det ham vedrørende to af punernes mest erfarne feltherrer med den samme plan at skjule sine forehavender for den ene og at besejre den anden (207 f. Kr.).

10 **Themistokles** opfordrede sine landsmænd til hurtigt at genopbygge de mure, som de på spartanernes forlangende havde revet ned,⁷ og til de gesandter, der var blevet sendt fra Sparta for at rette en forespørgsel, sagde han, at han ville komme og forklare sin opfattelse. Han tog følgelig til Sparta, men dér foregav han at være syg og trak derved tiden ud. Da han havde bemærket, at man havde mistanke til hans udflugter, fastholdt han, at der var blevet bragt et falsk rygte til dem, og bad dem om at sende en delegation af deres mest fremtrædende borgere, som de kunne have tiltro til vedrørende befæstningen af Athen. Til sine landsmænd skrev han i al hemmelighed et brev om, at de skulle tilbageholde delegationen, indtil de, når byggeriet var færdigt, kunne indrømme overfor spartanerne, at Athen var befæstet, og at deres fremtrædende borgere først måtte vende tilbage, hvis han selv blev frigivet. Dette gik spartanerne ind på, da de ikke ville betale for manges død ved dødsdommen over én (478 f. Kr.).

11 **L. Furius** havde engang ført sin hær ind i et ugunstigt terræn, og da han ikke ønskede at afsløre sin nervøsitet, for at de øvrige ikke skulle blive ængstelige, foreslog han lidt efter lidt en kursændring, som om han ville angribe fjenden efter en større omvej, og da han således havde vendt hæren, førte han den uskadt tilbage, uden at den anede, hvad der skete (tid ukendt).

12 Da **Metellus Pius** i Spanien blev spurgt, hvad han ville foretage sig den næste dag, svarede han: "Hvis min tunika kunne fortælle det, ville jeg brænde den!" (79-72 f. Kr.).

13 Da **M. Licinius Crassus** blev spurgt, hvornår han ville bryde lejren op, sagde han til den spørgende: "Du er måske bange for ikke at høre trompeten?" (54/53 f. Kr.).

2. OM AT UDSPIONERE FJENDERNE

1 Da **Scipio Africanus** havde fået en lejlighed til at sende en delegation til Syphax, beordrede han udvalgte tribuner og centurioner at følge med Laelius under dække af at være slaver; det var deres opgave at finde ud af, hvor stærke kongens styrker var. For nemmere at kunne udspionere lejrens indretning slap de med vilje en hest løs, og som om de forfulgte en flygtende hest, nåede de rundt om størstedelen af befæstningerne. Da de havde aflagt rapport om dette, blev disse stukket i brand og krigen afsluttet (203 f. Kr.).

2 Under den etruskiske krig, da romernes feltherrer endnu ikke havde kendskab til mere skarpsindige metoder til at spionere, bad **Q. Fabius Maximus** sin bror Fabius Caeso, der talte etruskisk, at trænge gennem den ciminiske skov iført etruskisk tøj, hvilket vore soldater ikke tidligere havde prøvet. Dette udførte han så begavet og energisk, at han efter at være nået gennem skoven overtalte de camertinske umbrere til en alliance med romerne, da han havde opdaget, at de ikke var fjendtligt indstillet (310 f. Kr.).

3 **Dakartagerne** havde opdaget, at Alexanders styrker var så store, at han også var en trussel mod Afrika, befalede de én af deres borgere, en begavet mand ved navn Hamilkar Rhodinos, at foregive at være landflygtig og tage til kongen og med al sin energi indlede et venskabsforhold; da han så havde fået fat på dennes planer, røbede han dem for sine landsmænd (332/331 f. Kr.).

4 På samme måde sendte **kartagerne** folk af sted, som under dække af at være ud-sendinge skulle opholde sig lang tid i Rom og opsnappe vore planer (3. årh. f. Kr.).

5 Da **Cato** i Spanien ikke kunne få kendskab til fjendernes planer på anden måde, befalede han tre hundrede soldater til samtidigt at foretage et angreb på en fjendtlig

⁷ Strengt taget forbød spartanerne kun atenerne at genopføre murene, der var blevet revet ned under perserkrigene.

vagtpost, at bortføre én af dem og bringe ham uskadt til lejren. Efter tortur røbede han alle sine landsmænds hemmeligheder (195 f. Kr.).

6 Da **Marius** var konsul under krigen mod kimbrenne og teutonerne, ville han undersøge loyaliteten hos gallerne og ligurerne og sendte dem derfor breve, hvori han skrev, at nogle vedlagte, forseglede breve ikke måtte åbnes før en bestemt dato. Da han så før den fastsatte dato forlangte brevene retur, forstod han, at de havde fjendtlige hensigter, for seglene var blevet brudt (104 f. Kr.).

[Der er også en anden måde at få information på, hvor feltherrerne ikke støtter sig på hjælp udefra, men klarer det selv, som f. eks.]

7 Da konsul **Aemilius Paulus**⁸ under krigen mod etruskerne skulle sende sin hær ud på en slette ved byen Vetulonia, bemærkede han på lang afstand, at en fugleflok var steget op fra en skov i hastig flugt, og han forstod derfor, at der var lagt et baghold dér, fordi fuglene både var urolige og var fløjet op på samme tid. Han sendte derfor spejdere ud og opdagede, at ti tusind bojere lurede på at angribe romernes hær. Han sendte nu sine legioner ad en anden rute og omringede bojerne (282 f. Kr.).

8 Orestes' søn **Teisamenos** sendte på tilsvarende måde spejdere ud for at rekognoscere, da han havde hørt, at et naturligt befæstet højdedrag var blevet besat af fjenderne. Da spejderne havde fortalt ham, at hans formodning ikke var rigtig, påbegyndte han sin march, men så snart han så, at en mængde fugle var fløjet op på samme tid fra det mistænkte højdedrag og ikke ville slå sig ned igen, regnede han med, at der lå en fjendtlig hær skjult. Han førte derfor hæren udenom og omringede soldaterne i deres baghold (13./12. årh. f. Kr.).

9 Hannibals bror **Hasdrubal** forstod, at Livius' og Neros hær var blevet samlet, selv om de havde skjult dette forhold ved *ikke* at fordoble lejren, for han bemærkede, at hestene var mere magre og soldaterne mere solbrændte, som om de havde været på march (207 f. Kr.).

3. OM AT VÆLGE FORM FOR KRIGSFØRELSE

1 Fordi **Alexander den Store** havde en slagkraftig hær, valgte han altid en form for krig, så han kunne kæmpe på slagmarken (336-323 f. Kr.).

2 Da **Caesar** under borgerkrigen havde en hær bestående af veteraner, mens han vidste, at fjenden kun havde rekrutter, søgte han altid at afgøre sagen i et åbent slag (49-45 f. Kr.).

3 **Fabius Maximus** besluttede at undgå et slag med et tvivlsomt udfald mod Hannibal, der var opmuntret af heldige slag, og nøjes med at beskytte Italien. Han vandt sig herved tilnavnet *Cunctator*⁹ og berømmelse som feltherre (217 f. Kr.).

4 **Byzantinerne** undgik mod Filip ethvert afgørende slag og havde endda opgivet at sikre deres landområde. De trak sig indenfor bymurene og opnåede, at Filip trak sig tilbage i utålmodighed over en langvarig belejring (340/339 f. Kr.).

5 **Hasdrubal**, Gisgos søn, fordelte under den anden puniske krig sin hær, der var blevet besejret i Spanien, da P. Scipio angreb den, i flere byer. Resultatet blev, at Scipio for ikke at sprede sine styrker ved at belejre flere byer førte sine soldater i vinterlejr (207 f. Kr.).

6 Da Xerxes var på march, regned **Themistokles** ikke med, at athenerne kunne overkomme både et slag til lands, sikring af deres land og en belejring. Han foreslog

⁸ Hans rigtige navn er Aemilius Papus.

⁹ Dvs. *Nøleren*.

derfor at bringe børn og koner til Troizen og andre steder og videre at opgive byen og vælge et søslag (480 f. Kr.).

7 Denne taktik¹⁰ valgte også **Perikles**, da Athen kæmpede mod Sparta (431 f. Kr.).

8 Da Hannibal stod i Italien, førte **Scipio** sin hær til Afrika og tvang derved kartagerne til at kalde Hannibal tilbage. Således fik Scipio ført krigen fra hjemlandet til fjendtligt område (204 f. Kr.).

9 Da spartanerne havde befæstet **athenernes** fort Dekeleia og flere gange foretog udfald herfra, sendte athenerne flåden af sted for at true Peloponnes, og de opnåede, at spartanernes hær blev kaldt hjem fra Dekeleia (efter 413 f. Kr.).¹¹

10 Da germanerne som sædvanligt angreb vore folk fra bjerge og mørke skjulesteder og havde en sikker retræte i de dybe skove, rykkede kejser **Domitian** grænserne 120 romerske mil. Han ændrede godt nok ikke formen for krigsførelse, men bragte sine fjender ind under sit herredømme, fordi han havde berøvet dem deres tilflugtssteder (83 e. Kr.).

4. OM AT FØRE EN HÆR GENNEM FJENDTLIGT OMRÅDE

1 Da konsul **Aemilius Paulus**¹² i Lucanien førte sin hær langs vandet ad en smal vej og tarentinerne belejrede ham med flåden og angreb hans marcherende hær med skorpioner¹³, beskyttede han sin flanke med fanger. For at skåne dem holdt fjenderne deres kastevåben tilbage (ca. 280 f. Kr.).

2 Da **Agésilaos fra Sparta** vendte hjem fra Frygien belæsset med krigsbytte, og fjenderne forfulgte ham og efter terrænets art forstyrrede hærens march, anbragte han en kolonne af fanger på hver side af sin hær. Da disse blev skånet af fjenden, fik spartanerne plads til at marchere (396-394 f. Kr.).

3 Da thebanerne holdt et pas besat, som den førnævnte **Agésilaos** skulle gennem, afbøjede han ruten, som om han havde retning mod Theben. Thebanerne blev opskræmt og skyndte sig hjem for at beskytte murene. Imens genoptog Agésilaos sin oprindelige rute og gennemførte den uden nogen forhindringer (394 eller 377 f. Kr.).

4 Da **Nikostratos**, aitolernes feltherre, kun havde adgang til Epeiros ad en smal vej, lod han, som om han ville angribe ad en anden vej, og alle epiroter hastede af sted for at hindre ham. Han efterlod nogle få mænd, som skulle forestille en hær, der blev tilbage, og selv trængte han igennem med den øvrige hær ad en vej, hvor han ikke var ventet (ca. 220 f. Kr.).

5 Da perseren **Autofradates** førte sin hær ind i Pisidien og pisiderne besatte nogle pas, foregav han, at det var for vanskeligt at trænge igennem, og gav sig til at retirere. Da pisiderne var overbevist om dette, sendte han om natten en stærk afdeling tropper i forvejen for at besætte passet, og den følgende dag satte han hele hæren over (ca. 360 f. Kr.).

6 Da makedonerkongen **Filip** var på march mod Grækenland og erfarede, at Thermopylai var besat, og at der var kommet gesandter fra aitolerne til ham for at forhandle om fred, holdt han disse tilbage og skyndte sig i ilmarch til passet. Da vagterne dér i ro og

¹⁰ Befolkningen forlod dog aldrig Athen, men holdt sig indenfor murene.

¹¹ Den blev der faktisk til krigens slutning (404 f. Kr.).

¹² Det drejer sig i virkeligheden om Q. Aemilius Papus (jf note til 1.2.7), der var konsul 1. gang i 282 f. Kr. og 2. gang 278 f. Kr., eller om L. Aemilius Barbula, der i 280 f. Kr. som prokonsul fejrede en triumf over tarentinerne, sammniterne og sallentinerne.

¹³ Kastemaskine til udslyngning af sten eller pile.

mag afventede gesandternes tilbagevenden, kom Filip uventet gennem Thermopylæ (210 f. Kr.).

7 Da den athenske feltherr **Dafikrates** stod overfor spartaneren Anaxibios ved Hellespont omkring Abydos, havde han en hær, der skulle føres gennem områder, der var besat af fjendernes vagtposter. Den ene side af passagen bestod af stejle bjerge, den anden blev beskyttet af havet. Han gjorde holdt i nogen tid, men da der kom en usædvanlig kold dag, hvor derfor ingen troede, at der ville ske noget, udvalgte han de mest robuste, som han befalede at varme sig med olie og vin. De skulle derefter holde sig langs kysten og svømme forbi de mest forrevne områder; således trængte han bagfra ind på de soldater, der intetanende bevogtede passene (389-388 f. Kr.).

8 Da **Pompeius** ikke kunne føre sin hær over en flod, fordi fjenderne stod lige overfor, besluttede han at føre hæren frem og igen tilbage til lejren. Da fjenden nu følte sig overbevist om, at romerne ikke havde nogen mulighed for at rykke frem, foretog han et pludseligt udfald og gennemtvang overgangen (66-62 f. Kr.).

9 Da indernes konge Poros forhindrede **Alexander den Store** i at sætte over floden Hydaspes, befalede denne sine soldater at styrte sig ud i vandet. Han opnåede ved denne manøvre, at Poros ikke holdt øje med den modsatte bred, og satte pludselig hæren over højere oppe ad strømmen (326 f. Kr.).

9a Da **Alexander den Store** af fjenden blev forhindret i at gå over Indusfloden, besluttede han at sende ryttere ud i floden og true med overgang. Da han således fastholdt barbarernes opmærksomhed, besatte han en ø, der lå noget væk, først med en beskeden styrke, siden med en større, og derefter satte han over til den anden bred. Da alle fjender var strømmet af sted for at drive disse tropper tilbage, gik han uden besvær selv over floden og samlede sine tropper (326 f. Kr.).

10 **Xenofon** befalede, at soldaterne skulle udsøge sig to steder til at gå over en flod, hvis anden bred var besat af armenere. Da han var blevet slået tilbage fra det lavest beliggende, rykkede han til det højest beliggende, men da han også her var blevet forhindret af fjendtlig sammenstimlen, søgte han igen til det laveste, idet han dog havde efterladt en del af hæren, som skulle gå over ved det højeste, når armenerne var vendt tilbage for at forsvare det laveste; armenerne, der regnede med, at alle ville gøre et gennembrud samme sted, blev narret af de tilbageværende; da disse var gået over vadestedet, uden at nogen hindrede dem deri, forsvarede de deres egne landsmænd, da de gik over (401 f. Kr.).

11 Under den første puniske krig, da **P. Claudius** ikke kunne føre en hær fra Rhegion til Messina, fordi punerne bevogtede strædet, udsprede han det rygte, at han ikke kunne føre en krig, som folket ikke havde bemyndiget ham til, og foregav, at han ville føre flåden tilbage til Italien. Punerne sejlede væk, fordi de anså hans afrejse for ægte nok, hvorpå han lod skibene vende og lande på Sicilien (264 f. Kr.).

12 Da **spartanernes** feltherrer havde besluttet at sejle til Syrakus, men var nervøse for punernes flåde, der var fordelt langs kysten, udvalgte de ti puniske skibe, de havde erobret, og beordrede dem at sejle i spidsen, som om de kom fra en sejr, mens deres egne skibe var blevet bundet til siden eller bagstavnen. Punerne lod sig narre af synet, og spartanerne kom forbi (396 f. Kr.).

13 Da **Filip** ikke kunne passere et stræde, der hedder *Stena*¹⁴, fordi athenernes flåde bevogtede det strategiske sted, skrev han til Antipatros i Thrakien, at han skulle overmande de tropper, der var efterladt dér; han skulle så sætte alt til side og komme til Filip. Denne sørgede for, at brevet blev opsnappet af fjenden. Athenere troede, at de

¹⁴ Der menes Hellespont. *Stena* betyder 'snævert farvand' på græsk.

havde fået fat på makedonernes hemmelige planer, og førte flåden væk; uden at nogen forhindrede Filip, kom han gennem strædet (340/339 f. Kr.).

13a Da **Filip** blev forhindret i at besætte Chersones, der hørte under Athen, fordi ikke bare byzantinerne, men også rhodierne og chierne bevogtede strædet med skibe, gjorde han dem den indrømmelse at sende de skibe retur, han havde erobret, og gav udtryk for, at de kunne blive mæglere i en fredsslutning mellem ham og byzantinerne, som havde forårsaget krigen. Da en klage var blevet trukket i langdrag, fordi han med fuldt overlæg straks havde lavet nogle ændringer i betingelserne, gjorde han i mellemtiden flåden klar og trængte pludseligt ind i det snævre farvand mod en uforberedt fjende (340/339 f. Kr.).

14 Da atheneren **Chabrias** ikke kunne sejle ind til havnen på Samos, fordi en fjendtlig flåde forhindrede det, beordrede han nogle få af sine egne skibe at sejle forbi havnen, idet han regnede med, at de, der var på vagt, ville optage forfølgelse. Da disse havde fjernet sig på grund af denne list, indtog han havnen med resten af flåden, uden at nogen hindrede ham (388 f. Kr.).

5. OM AT SLIPPE UD AF VANSKELIGT TERRÆN

1 Da **Q. Sertorius** i Spanien skulle sætte over en flod, mens fjenden angreb ham i ryggen, opførte han på flodbredden en halvcirkelformet vold, dyngede træ op og stak den i brand; således skred han uhindret over floden, da fjenderne var holdt på afstand (80-72 f. Kr.).

2 På tilsvarende måde søgte thebaneren **Pelopidas** under den thessaliske krig at gå over en flod. Han havde nemlig bemægtiget sig et større område ved flodbredden til sin lejr, og da han havde lavet en vold af spanske ryttere og andet træ, stak han den i brand; mens fjenderne blev drevet væk af ilden, kom han over floden (369-364 f. Kr.).

3 Da **Q. Lutatius Catulus** var blevet slået af kimbrerne og kun havde ét håb om redning, nemlig at lokke fjenderne væk fra den flodbred, de holdt besat, lod han sine tropper komme til syne på et nærliggende bjerg, tilsyneladende med den hensigt at slå lejr dér. Han beordrede dem til ikke at lukke op bagagen eller lægge oppakningen fra sig; heller ikke måtte nogen gå væk fra sin deling og felttegn. Og for endnu mere at bestyrke fjenderne i deres tro befalede han at rejse nogle få telte, hvor de tydeligt kunne ses, og at tænde bål; nogle fik ordre til at bygge en vold, andre til åbenlyst at hugge træ til brænde. Kimbrerne lod sig narre og udvalgte et sted til deres lejr, og da de nu spredte sig på de nærliggende marker for at skaffe sig dét, der er nødvendigt, hvis man skal være længere tid på ét sted, gav de Catulus lejlighed til ikke blot at sætte over floden, men også at angribe deres lejr (102 f. Kr.).

4 Da **Kroisos** ikke kunne finde et vadested i Halysfloden og hverken havde mulighed for at skaffe sig skibe eller en bro, gravede han en kanal bag ved lejren højere oppe ad floden; herved skabte han et flodleje bag ved sin hær (546 f. Kr.).

5 Da **Pompeius** skulle til at stige om bord i en flåde i Brindisi, fordi han havde besluttet at forlade Italien og føre krigen et andet sted, blev han angrebet bagfra af Caesar. Han lukkede derfor vejene, nogle spærrede han med væltede husmure, andre gravede han ud, oprejste pæle nede i dem og dækkede dem med fletværk og jord ovenpå. Nogle veje, der førte til havnen, sikrede han med palisader: bjælker, der var lagt på tværs og anbragt i en tæt række. Da disse arbejder var udført, anbragte han nogle få bueskytter på bymurene for at give det udseende af, at han ville holde byen, mens han i ro førte sine tropper ned til skibene. Da han var kommet om bord, trak også bueskytterne sig kort efter tilbage ad kendte ruter og fulgte efter ham i mindre skibe (49 f. Kr.).

6 Konsul **C. Duellius** var uforsigtigt trængt ind i havnen i Syrakus, og da han var blevet spærret inde af en kæde ved indsejlingen, anbragte han alle soldaterne i bagstavnen. Skibene, der nu løftede forstavnen, fik han med romandskabets styrke sat fart på, og de lette forstavnene kurede hen over kæden. Da nu denne del var fri, gik soldaterne hen til forstavnene og tyngede dem ned, og ved denne ændring af vægten løb skibene ned ad kæden (260 f. Kr.).

7 Da spartaneren **Lysandros** var indespærret med hele sin flåde i Athens havn, fordi fjendernes skibe var blevet sænket dér, hvor der kun var en meget snæver udsejling til havet, beordrede han sine soldater at gå hemmeligt i land, satte skibene på hjul og bragte dem til Munychia, den nærmeste havn (404 f. Kr.).

8 Da Q. Sertorius' general **Hirtuleius** i Spanien havde påbegyndt en lang march ad en smal vej mellem to stejle bjerge med kun få kohorter og fik at vide, at en stor fjendtlig skare nærmede sig, gravede han en grav på tværs mellem bjergene og stablede en vold op af tømmer, som han stak i brand; da fjenden således var opholdt, undslap han (79-75 f. Kr.).

9 Da **Caesar** under borgerkrigen førte sine tropper mod Afranius og ikke havde nogen mulighed for at trække sig tilbage uden risiko, sådan som han havde besluttet, lod han den første og den anden række forblive under våben, mens den tredje i al hemmelighed blev brugt til et arbejde bag de andre; han gravede en grav femten fod dyb, ad hvilken soldaterne ved solnedgang trak sig tilbage (49 f. Kr.).

10 Da atheneren **Perikles** var blevet drevet tilbage af peloponnesierne til et sted, der var omgivet på alle sider af stejle bjerge og kun havde to udgange, gravede han i den ene ende en grav af ret stor bredde, tilsyneladende for at holde fjenden ude, mens han i den anden begyndte at opføre en vold, øjensynlig for at foretage et udfald her. Da belejrerne ikke regnede med, at Perikles' hær kunne foretage et udfald gennem den grav, han selv havde gravet, stillede de sig alle ved volden. Men Perikles kastede broer, som han havde i beredskab, i graven og førte sine mænd ud, da der ikke var nogen til at hindre dem (430 f. Kr.).

11 Da **Lysimachos** - én af dem, der fik del i Alexanders magt - havde udvalgt en højtliggende bakke til sin lejr, men på grund af sine mænds ukyndighed blev ført til en lavere beliggende bakke, blev han nervøs for et fjendtligt angreb oppefra; han gravede derfor tre rækker grave indenfor en vold; derefter førte han enkelte grave rundt om alle telte og gennemskar hele lejren. Da han havde afskåret fjendernes adgang, og de blev narret af både jord og kviste, der var lagt over gravene, foretog han et udfald og nåede op til et højere terræn (323-281 f. Kr.).

12 Da **C. Fonteius Crassus** i Spanien var ude på et plyndringstogt med tre tusind mand og blev omringet i et ugunstigt terræn af Hasdrubal, afslørede han kun sine planer for officererne, og tidligt på natten, da det var mindst ventet, brød han gennem fjendernes vagtposter (212/211 f. Kr.?).

13 [omtrent = 1.1.11] **L. Furius** havde engang ført sin hær ind i et ugunstigt terræn, og da han ikke ønskede at afsløre sin nervøsitet, for at de øvrige ikke skulle blive ængstelige, foretog han lidt efter lidt en ændring af marchruten, som om han ville angribe fjenden efter en større omvej, og da han således havde vendt hæren, førte han den uskadt tilbage, uden at den anede, hvad der skete (tid ukendt).

14 **P. Decius**, der var militærtribun i samniterkrigen, overtalte konsulen Cornelius Cossus, der var blevet overrasket af fjenderne i et ugunstigt terræn, til at besætte en bakke i nærheden med en håndfuld mænd, og han tilbød sig selv som anfører for dem, der skulle sendes af sted. Fjenden, hvis opmærksomhed nu gik i en anden retning, lod konsulen slippe af sted, men omringede og belejrede Decius. Da denne ved et udfald om

natten slap ud af den vanskelige situation, nåede han uskadt frem til konsulen med sine mænd (343 f. Kr.).

15 Det selvsamme blev udført, dengang Atilius Calatinus var konsul, af en mand, hvis navn anføres forskelligt: nogle kalder ham **Laberius**, andre **Q. Caedicius**, mens de fleste siger, at han hed **Calpurnius Flamma**. Da han så, at hæren befandt sig nede i en dal, hvor siderne og de højereliggende partier var besat af fjenden, forlangte han og modtog tre hundrede soldater, som han opfordrede til med deres tapperhed at redde hæren, hvorpå han ilede midt ned i dalen: fjenden steg ned fra alle sider for at overmande dem, og da han blev opholdt af et langvarigt og voldsomt slag, blev der givet lejlighed for konsulen til at trække sin hær ud (258 f. Kr.).

16 Da konsul **Q. Minucius** med sin hær var kommet ind i en snæver dal i Ligurien, og alle tænkte på nederlaget i det caudinske pas¹⁵, befalede han de numidiske hjælpetropper, som ingen tilsyneladende regnede for noget, dels på grund af deres egen uskønhed, dels på grund af hestene, at ride hen til passet, som blev holdt besat. Til at begynde med var fjenderne opsat på ikke at lade sig lokke til kamp og lavede en afspærring med vagtposter. For med vilje at forstærke det uheldige indtryk lod numiderne, som om de faldt af hestene og var helt til grin. Barbarerne, hvis rækker gik helt i opløsning ved det uvante syn, blev interesseret i oprinnet. Så snart numiderne havde opdaget det, kom de lidt efter lidt nærmere, de gav hestene af sporerne og brød igennem fjendernes ubesatte poster; da de herefter satte ild på deres nærmeste marker, var det nødvendigt for ligurerne at lade sig kalde tilbage for at forsvare deres eget og lade de indesluttede romere slippe (193 f. Kr.).

17 Da **Sulla** under forbundsfællekrigen var blevet overrasket i et pas ved Aesernia af fjendernes hær under ledelse af Duillius, bad han om en samtale om fredsbetingelserne, der ikke førte til noget. Da han dog havde bemærket, at fjenden på grund af våbenstilstanden blev mere skødesløs, brød han op om natten efter kun at have efterladt en hornblæser, som skulle inddele nattevagterne, så man troede, at der stadig var folk tilbage, og som skulle følge efter, når den fjerde nattevagt var begyndt; herved førte han sine folk uskadte af sted med alt trosset og alle kastemaskinerne (90 f. Kr.).

18 Da den ovennævnte **Sulla** kæmpede mod Mithridates' general Archelaos i Kappadokien, kom han i vanskeligheder på grund af den ugunstige terræn og mængden af fjender. Han begyndte derfor at tale om fred, og da der gik nogen tid med våbenstilstand, og fjenderne blev mindre opmærksomme, lykkedes det ham at undslippe (92 f. Kr.).

19 Da **Hasdrubal**, Hannibals bror, ikke kunne komme ud af et pas, fordi indgangene var blokeret, forhandlede han med Claudius Nero og lovede at ville forlade Spanien, hvis han fik lov til at slippe ud. Han kom med udflugter vedrørende betingelserne og trak derved tiden ud i flere dage, som han netop brugte på at føre sin hær ud i mindre afdelinger ad nogle snævre stier, der af den grund var ubevogtede. Selv undslap han derefter uden besvær sammen med de letbevæbnede tropper (210 f. Kr.).

20 Da **Spartacus** var blevet omringet af M. Crassus med en grav, fyldte han om natten denne med de døde kroppe fra fanger og kvæg og kom på denne måde over den (71 f. Kr.).

21 Da den ovennævnte **Spartacus** blev belejret på Vesuv dér, hvor bjerget var mest stejlt og derfor uden bevogtning, flettede han tove sammen af vidjerne i skoven. Han

¹⁵ I 321 f. Kr. var en romersk hær efter nederlaget i det caudinske pas blevet sendt under åget. Dette bestod af to lanser, der var stukket ned i jorden, hvorefter man bandt en tredje lanse fast på tværs. De overvundne soldater skulle så gå gennem åbningen som tegn på, at de har underkastet sig sejrherren.

blev sænket ned med disse, og ikke blot lykkedes det ham at undslippe, men han skræmte også Clodius i en sådan grad, at flere kohorter gik af vejen for fire og halvfjerds gladiatorer (73 f. Kr.).

22 Da den ovennævnte **Spartacus** var blevet afskåret af prokonsulen¹⁶ L. Varinius, bandt han lig, der var rejst op og iført tøj og våben, til pæle, der var anbragt med små mellemrum foran porten, således at de set på afstand lignede vagtposter. Da fjenden var blevet narret af dette nummer, førte han sine tropper ud i nattens stilhed (73 f. Kr.).

23 Da spartanernes feltherre **Brasidas** var blevet overrasket ved Amfipolis af atterne, der havde betydeligt flere mænd, lod han sig indeslutte, for at han med en langstrakt belejringslinie kunne sprede fjendernes mængde, og så foretog han et udbrud dér, hvor de stod med størst afstand (424 f. Kr.).

24 Da **Dalfikrates** i Thrakien havde anbragt sin lejr på et lavtliggende sted og havde opdaget, at den nærmeste høj var besat af fjenden, hvorfra kun én vej førte ned, så de kunne angribe hans mænd, lod om natten nogle få blive tilbage i lejren og befalede dem at tænde mange bål; derefter førte han hæren ud og fordelte den på begge sider af den førnævnte vej og lod barbarerne gå forbi. Det ugunstige terræn, hvor han selv havde været, vendte han nu til sin fordel mod fjenderne, og med en del af hæren faldt han dem i ryggen, med en anden del erobrede han deres lejr (ca. 389 f. Kr.).

25 For at narre skytherne lod **Dareios** hunde og æsler blive tilbage i lejren, mens han selv forlod den. Da fjenden hørte dem gø og skryde, regnede han med, at Dareios stadig var i lejren (513 f. Kr.).

26 For at bibringe vores soldater den samme vildfarelse bandt **ligurerne** på forskellige steder køer med reb til træer, og med deres hyppige brølen fra flere steder gav de indtryk af, at fjenderne stadig var det (tid ukendt).

27 Da **Hanno** var indesluttet af fjender, samlede han noget let tømmer sammen og satte ild til det på et sted, der var særlig velegnet til et udfald. Da fjendens opmærksomhed var rettet mod bevogtning af de øvrige udgange, førte han sine soldater gennem selve ilden, idet de havde fået besked på at beskytte deres ansigter med skjoldene og benene med deres tøj (ca. 215 f. Kr.?).

28 Da **Hannibal** var trængt af angreb fra Fabius Maximus og ville ud af et ugunstigt terræn og mangel på forsyninger, bandt han kviste fast på hornene af nogle okser, satte ild til dem og sendte dem af sted midt om natten. Kvæget blev skræmt, da de ved selve deres bevægelse fik ilden til at blusse op, og mens de løb, lyste de bjergene op, som de løb hen mod. De romere, der var løbet til for at se på, opfattede det først som et tegn fra guderne. Da Fabius dernæst havde fået en pålidelig rapport, holdt han sine soldater indenfor lejren af angst for et bagholdsangreb. Uden at nogen hindrede dem, passerede barbarerne (217 f. Kr.).

6. OM BAGHOLD UNDER MARCH

1 Da **Fulvius Nobilior** førte hæren fra Samnium til Lucanien og havde fået oplyst af overløbere, at fjenderne ville angribe hans bagtrop, beordrede han den tapreste legion at gå foran og trosset at gå til sidst. Fjenderne, der troede, at det var en ren foræring, begyndte at plyndre bagagen. Fra den føromtalte legion førte Fulvius fem kohorter til højre for vejen og fem til venstre, og mens fjenderne således var beskæftiget med at plyndre, foldede soldaterne en angrebslinie ud på begge sider, hvorved de lukkede dem inde og slog dem ned (298 f. Kr.).

¹⁶ Han var egentlig kun prætor.

2 Den ovennævnte **Fulvius** var engang ude for, at fjenderne angreb ham i ryggen, mens han var på march, og da han kom til en flod, der dog ikke var så stor, at den forhindrede en overgang, tøvede han alligevel, da dens strøm var kraftig. Han efterlod den ene legion i skjul på samme side af floden, så at fjenderne af foragt for det ringe antal soldater fulgte mere dristigt efter. Efter denne hændelse angreb den legion, der var anbragt med dette for øje, fra sit baghold fjenderne og huggede dem ned (298 f. Kr.).

3 Da **Ifikrates** i Thrakien førte hæren i en lang række på grund af terrænet og havde fået melding om, at fjenderne ville angribe hans bagtrop, befalede han nogle afdelinger at gå til begge sider og gøre holdt, mens de øvrige skulle fortsætte og fremskynde marchen. Mens hele kolonnen passerede, holdt han udvalgte soldater tilbage, og da fjenderne overalt var optaget af at plyndre og oven i købet var udmattede, angreb han dem med sine egne tropper, der var udhvilede og holdt deres rækker, slog dem og berøvede dem deres bytte (ca. 390 f. Kr.).

4 I den litanske skov, som vores hær skulle passere, fældede **bojerne** træerne sådan, at de stod på en lille del af stammen, indtil de blev skubbet omkuld. Dernæst skjulte de sig i den yderste del af skoven, og da fjenden gik ind, skubbede de til de nærmeste træer. Nedstyrtningen blev på den måde fortsat på samme tid over romerne, hvoraf en stor mængde blev dræbt (216 f. Kr.).

7. HVORDAN MAN NEGLIGERER EN MANGELSITUATION ELLER AFHJÆLPER DEN

1 **D.L. Caecilius Metellus** ikke havde skibe til disposition, hvormed han kunne transportere elefanter, bandt han tønder sammen og lagde et brædegulv henover. På disse anbragte han elefanterne og satte over strædet ved Sicilien (251/250 f. Kr.).

2 Da **Hannibal** ved en meget dyb flod ikke kunne tvinge elefanterne til at svømme over og ikke havde skibe eller tømmer, hvormed han kunne lave flåder, beordrede han, at den vildeste elefant skulle tilføjes et sår under øret, og at den, der havde såret den, skulle svømme over floden og løbe videre. Den ophidsede elefant, der ville forfølge ophavsmanden til dens smerte, svømmede over floden og gav herved de andre et eksempel til at vove det samme (218 f. Kr.).

3 **Dakartagernes** feltherrer skulle bygge en flåde, men manglede hamp, brugte han afklippet kvindehår til at lave tovværk af (146 f. Kr.).

4 Det samme har folkene i **Marseille** og på **Rhodos** gjort (tid ukendt).

5 Da **M. Antonius** var på flugt fra Mutina¹⁷, gav han sine soldater bark i stedet for skjolde (43 f. Kr.).

6 **Spartacus** og hans tropper brugte skjolde af vidjer, som var dækket af huder (73-71 f. Kr.).

[7 Det vil ikke være urimeligt, skulle jeg mene, her at referere den velbekendte historie¹⁸ om **Alexander den Store**, som på march i Afrikas ørken sammen med sin hær blev plaget af en forfærdelig tørst. Da en soldat tilbød ham noget vand fra en hjelm, hældte han det ud, mens alle så det: det var bedre at udvise et eksempel på selvbeherskelse, end hvis han havde kunnet dele med dem (ca. 330 f. Kr.).]

8. OM AT SPLITTE FJENDERNE

¹⁷ Mod. Modena.

¹⁸ Hele denne paragraf virker som en interpolation. I øvrigt refererer historien, som vi kender fra andre kilder, aldrig til Afrika, men til Asien.

1 Da **Coriolanus** ville hævne den vanære, han havde pådraget sig, da han blev domfældt, ved at føre krig, afholdt han sig fra at plyndre markerne, der tilhørte patricierne, mens han brændte og hærgede dem, der tilhørte plebejerne. Hans hensigt var at skabe splid, hvorved enigheden mellem romerne kunne ødelægges (1. halvdel af 5. årh. f. Kr.).

2 Selv om **Hannibal** var Fabius underlegen både i karakter og erfaring i krigsførelse, holdt han sig fra hans marker, mens han hærgede andres. Hans formål var at mistænkeliggøre Fabius, men han overlod sine besiddelser til staten, så hans loyalitet ikke kunne drages i tvivl af borgerne (217 f. Kr.).

3 **Fabius Maximus** var konsul for femte gang, da gallerne, umbreerne, etruskerne og samniterne havde forenet sig mod det romerske folk. Mod disse havde han selv befæstet en lejr på den anden side af Appenninerne i det sentinske område, og han skrev til Fulvius og Postumius, som havde kommandoen over styrkerne i Rom, at de skulle sende tropper til Clusium. Da de var nået frem, tog etruskerne og umbreerne tilbage for at forsvare deres eget land, mens Fabius og hans kollega Decius angreb de tilbageblevne samniter og gallere og besejrede dem (295 f. Kr.).

4 Da sabinerne havde udskrevet en mægtig hær og havde forladt deres eget land for at besætte romersk land, sendte **M'. Curius** en mindre hær mod dem, som stak de forladte marker og landsbyer i brand på forskellige steder. Sabinerne trak sig tilbage for at forhindre, at deres eget land blev hærget, mens det lykkedes Curius både at angribe områder, hvor der ikke var nogle fjender, at fordrive en hær uden slag og at nedkæmpe den, da den var spredt (290 f. Kr.).

5 Da **T. Didius** kun havde et lille håb, fordi hans tropper var fåtallige, trak han krigen i langdrag indtil ankomsten af de tropper, han ventede på, men da han erfarede, at fjenden ville gå disse i møde, sagde han i en tale til soldaterne, at de skulle gøre sig parat til kamp og med vilje gøre bevogtningen af krigsfangerne mindre omhyggelig. Nogle få af dem, der var flygtet, fortalte deres egne, at kampen var umiddelbart forestående; disse undlod så at gå dem i møde, som de lå på lur efter, af frygt for at splitte kræfterne, da de regnede med kamp. Imens nåede legionerne i sikkerhed frem til Didius, uden at nogen standsede dem (98-93 f. Kr.).

6 Under den **puniske krig** havde nogle byer besluttet at falde fra romerne og gå over til punerne, men da de ønskede at få de gidsler tilbage, de havde givet, før de faldt fra, påstod de, at der var sket et oprør blandt nogle naboer, som romerske gesandter burde bilægge. Da de var blevet sendt til dem, holdt de dem tilbage som gidsler og afleverede dem ikke, før de fik deres egne igen (ca. 215 f. Kr.).

7 **Dæromerske gesandter** var blevet sendt til kong Antiochos, hvor Hannibal opholdt sig efter kartagernes nederlag som rådgiver, førte disse adskillige samtaler med Hannibal og fremkaldte derved mistænksomhed i forholdet til kongen, som ellers havde stor sympati for ham og fandt ham nyttig, da han var meget begavet og erfaren i krigsførelse (192 f. Kr.).

8 **Q. Metellus**, der førte krig mod Jugurtha, bestak de gesandter, der var blevet sendt til ham, for at de skulle forråde kongen. Da der var kommet flere, gjorde han det igen, og også mod et tredje sæt anvendte han den samme fremgangsmåde. Men med hensyn til at fange Jugurtha slog hans planer fejl, for han ønskede at få ham levende. Dog opnåede han følgende succes: da breve adresseret til kongens venner var blevet opsnappet, henrettede han dem alle, og da han nu var berøvet deres rådgivning, kunne han ikke senere skaffe sig venner (108 f. Kr.).

9 Da **Caesar** havde fanget en vandbærer og derved erfaret, at Afranius og Petreius havde til hensigt at flytte deres lejr om natten, gav han soldaterne ordre til, straks det

blev aften, at pakke sammen og under stor larm at føre muldyr forbi modstandernes lejr. Hans hensigt var at hindre de fjendtlige planer uden at risikere noget for sine egne soldater. Da fjenderne troede, at Caesar flyttede sin lejr, holdt de sig tilbage, præcis som Caesar ønskede det (49 f. Kr.).

10 For at afskære de forstærkninger, der kom til Hannibal sammen med hans proviant, sendte **Scipio Africanus** Minucius Thermus af sted; selv ville han følge efter senere (202 f. Kr.).

11 Da afrikanerne¹⁹ stod overfor at sætte over til Sicilien med en mægtig hær for at angribe **Dionysios**, der var tyran i Syrakus, befæstede denne flere steder nogle kaster og gav garnisonerne ordre til at overgive dem til fjende; når de så var frigivet, skulle de i al hemmelighed vende tilbage til Syrakus. For afrikanerne var det nødvendigt at holde kasterne besat med soldater, og da de var så få, som Dionysios havde ønsket, angreb han dem med næsten den samme styrke og besejrede dem, da han nu havde koncentreret sine egne tropper og spredt fjenderne (396 f. Kr.).

12 Da **Agessilaos** fra Sparta førte krig mod Tissafernes, lod han, som om han havde retning mod Karien, åbenbart fordi det var bedre at kæmpe i et bjergrigt terræn mod en fjende, der havde et rytteri. Tissafernes blev i den anledning kaldt til Karien, mens Agessilaos selv skyndte sig til Lydien, hvor rigets hovedstad lå, og da han havde nedkæmpet dem, der var dér, erobrede han den kongelige formue (395 f. Kr.).

9. OM AT BEKÆMPE MYTTERI

1 Da konsul **Aulus Manlius** havde fået at vide, at soldaterne i vinterlejren i Campanien havde svoret sig sammen om at myrde deres værter og stjæle deres ejendele, udsprede han det rygte, at de også skulle overvintre det samme sted næste gang; da han således fik udsat de sammensvornes plan, befriede han Campanien for truslen, og da lejlighed bød sig, straffede han de skyldige (342 f. Kr.).

2 Da nogle legioner bestående af romerske borgere gik amok i et farligt mytteri, fik **Sulla** dem bragt til fornuft. Han gav nemlig ordre til, at der hurtigt meddeltes, at fjenden var nær, at der skulle kaldes til våben og at der skulle blæses til angreb. Oprøret løb ud i sandet, da alle var enige om at gå mod fjenden (ca. 90 f. Kr.).

3 Da senatet i Milano var blevet myrdet af hæren, gav **Pompeius** ordre til, at også de, der ikke havde nogen andel i forbrydelsen, skulle indfinde sig; hans hensigt var at undgå at skabe røre, hvis han kun havde tilkaldt de skyldige. Derfor kom også disse med mindre frygt, fordi de ikke var isoleret og derfor tilsyneladende ikke var tilkaldt på grund af deres forbrydelse; de, der havde en ren samvittighed, var opmærksomme på at bevogte de skyldige, for at det ikke skulle lægges dem til last, hvis disse flygtede (ca. 90 f. Kr.).

4 Da nogle af **Caesars** legioner havde gjort mytteri, endda i et sådant omfang, at de øjensynlig truede feltherrens liv, skjulte han sin ængstelse, trådte frem for soldaterne, og til dem, der forlangte hjemsendelse, tilstod han den, men med en truende mine: da de havde fået deres afsked, men fortrød, blev de tvunget til at bede om undskyldning hos deres øverstkommanderende og vise sig mere samarbejdsvillige i fremtiden (47 f. Kr.).

10. HVORDAN MAN UNDGÅR EN UBELEJLIG UDFORDRING TIL SLAG

1 **DQ. Sertorius** gennem havde erfaret, at han var underlegen i forhold til den samlede romerske hær, ville han også demonstrere dette overfor de barbarer, der ho-

¹⁹ Dvs. kartagerne.

vedløst forlangte kamp. Han lod derfor to heste bringe til sig, den ene særdeles stærk, den anden et øg; han tilkaldte to unge mænd af tilsvarende udseende, den ene stærk, den anden en svækling. Han beordrede nu den stærke mand at rykke hele halen ud på øget, svæklingen at rykke hårene på den stærke hest ud enkeltvis. Da svæklingen havde udført ordren, mens den stærke uden resultat masede med øgets hale, sagde Sertorius: "Soldater, jeg har nu med dette eksempel demonstreret de romerske kohorters natur: de er uovervindelige, hvis man angriber dem, når de er samlet; men den, der angriber de enkelte dele, kan ødelægge og svække dem (80-72 f. Kr.).

2 Da den ovennævnte **Sertorius** bemærkede, at hans mænd ubesindigt krævede signal til kamp, og regnede med, at de ikke ville anerkende hans kommando, hvis de ikke kom i kamp, lod han en afdeling ryttere drage af sted for at udfordre fjenderne; da de var kommet i vanskeligheder, sendte han andre til undsætning og bragte alle i sikkerhed. På denne måde demonstrerede han under større sikkerhed og uden tab, hvilket udfald der havde ventet den krævede kamp. Herefter var de meget mere villige til at adlyde ham (80-72 f. Kr.).

3 Da spartaneren **Agesilaos** i en krig mod thebanerne havde anbragt sin lejr ved en flodbred og havde indset, at fjendernes antal var meget større, og derfor ville holde sine mænds lyst til at kæmpe nede, erklærede han, at han havde fået et guddommeligt orakelsvar, der befalede ham at kæmpe fra højdedragene; han lod derfor en mindre styrke blive tilbage ved flodbredden til at forsvare denne, mens han selv steg op til højdedragene. Thebanerne tog dette som et tegn på frygt og krydsede floden, og da de med letthed havde fordrevet styrken, forfulgte de resten endnu mere ivrigt, men på grund af det ugunstige terræn blev de besejret af en fåtallig fjende (369 f. Kr.).

4 Da dakernes konge **Skorylo** var klar over, at det romerske folk var splittet af borgerkrig, og alligevel ikke mente, at han burde forsøge et angreb, fordi der kunne skabes en enighed mellem borgerne ved en krig mod en ydre fjende, lod han to hunde føre frem for sine landsmænd. Da de var kommet godt op at slås, lod han en ulv komme til syne, som hundene straks angreb efter at have glemt alt om deres indbyrdes strid. Ved dette eksempel forhindrede han barbarerne i at angribe romerne, der ville have haft gavn heraf (ca. 30 f. Kr.).

11. HVORDAN MAN OPILDNER HÆREN TIL SLAG

1 Konsulerne **M. Fabius** og **Cn. Manlius**, der kæmpede mod etruskerne, var ude for, at hæren på grund af mytterier var uvillig til slag, og foregav selv at tøve, indtil soldaterne, der måtte høre på fornærmende bemærkninger fra fjendernes side, krævede kamp og svor på, at de ville komme sejrrigt ud af den (480 f. Kr.).

2 Da **Fulvius Nobilior** anså det for nødvendigt at kæmpe med få tropper mod samniternes hær, der var talstærk og havde selvtillid efter bogle heldige træfninger, foregav han, at én af fjendernes legioner var blevet bestukket af ham til overgivelse, og for at søge tiltroen til dette befalede han tribunerne, centurionerne af første grad og de almindelige centurioner at bringe, hvad de havde af udbetalte penge eller guld og sølv, for at det kunne blive udbetalt til forræderne; til dem, der kom med bidrag, lovede han at ville give en endnu større belønning, når sejren var vundet. Ved denne overtalelse bibragte han romerne iver og loyalitet, og herved vandt de en strålende sejr, straks da krigen var begyndt (298 f. Kr.).

3 Da **Caesar** stod overfor et slag mod germanerne og Ariovist, og soldaterne var temmelig modløse, sagde han på et soldatermøde, at han på kampdagen kun ville benytte sig af den 10. legions indsats; herved opnåede han, at soldaterne fra den 10. legion

blev ansporet af et bevis på deres særlige tapperhed, mens de andre blev ansporet af skamfølelse, for at ry for tapperhed ikke kun skulle blive andre til del (58 f. Kr.).

4 Da **Q. Fabius** udmærket vidste, at romerne var frihedselskende mænd, og i hvilken grad han ophidsede dem, og ikke nærrede nogle illusioner om, at punerne skulle være retfærdige eller moderate, sendte han gesandter til Kartago for at forhandle om betingelser for fred. Da de bragte dem tilbage, og de var præget af uretfærdighed og arrogance, blev romernes hær opildnet til at kæmpe (219 f. Kr.).

5 Da spartanernes feltherre **Agesilaos** havde lagt sin lejr i nærheden af Orchomenos, som var en allieret by, og havde opdaget, at de fleste af soldaterne havde anbragt deres kostbareste ting indenfor bymurene, beordrede han byens indbyggere ikke at tage imod noget, der hørte til hæren; herved ville en soldat kæmpe mere energisk, når han vidste, at han skulle kæmpe for alle sine ejendele (efter 394 f. Kr.).

6 Thebanernes feltherre **Epameinondas** stod overfor et slag mod spartanerne, og da han ønskede, at hans soldater ikke bare skulle have fysiske kræfter til hjælp, men også psykiske, erklærede han på et soldatermøde, at spartanerne havde besluttet, hvis de vandt, at slå alle mænd ihjel, føre deres koner og børn af sted som slaver og rive Theben ned. Opildnet af denne meddelelse besejrede thebanerne spartanerne ved det første angreb (371 f. Kr.).

7 Spartanernes feltherr **Leotychidas**, der stod overfor et søslag samme dag, som deres allierede havde sejret, erklærede - skønt han var uden viden om sagen - at han havde fået meddelelse om deres sejr, hvorved han fik soldater, der var mere ivrige efter slag (479 f. Kr.).

8 I det slag, som blev udkæmpet mod latinerne, så **Aulus Postumius** et syn med to unge mænd til hest; han opmuntrede sine soldater ved at sige, at Castor og Pollux hjalp dem, og genoprettede derved slaget (496 f. Kr.).

9 **Archidamos** fra Sparta, der førte krig mod arkaderne, anbragte våbnene i lejren og befalede at føre nogle heste rundt om dem i al hemmelighed om natten; om morgenen fremviste han sporene efter dem, som om Castor og Pollux havde redet rundt, og overbeviste soldaterne om, at de ville komme dem til hjælp i kamp (467 f. Kr.).

10 Da athenernes feltherre **Perikles** stod overfor et slag og havde bemærket en hellig lund, hvorfra begge hære kunne ses - den var meget stor og i øvrigt indviet til Pluto - anbragte han en kæmpe stor mand, der havde et ærværdigt udseende, med meget høje støvler, purpurdragt og frisur stående højt oppe på en vogn forspændt med hvide heste; når der var givet tegn til kamp, skulle han køre frem, opmuntre Perikles ved at råbe hans navn og fortælle, at guderne stod på athenernes side: næsten før der blev kastet et spyd, flygtede fjenderne (ca. 450 f. Kr.?).

11 For at **Sulla** kunne have soldater, der var mere ivrige til at kæmpe, foregav han, at guderne havde forudsagt fremtiden for ham, og til sidst plejede han i hele hærens påsyn, før han gik i kamp, at bede indtrængende til en lille statue, som han havde taget i Delfi, om at den ville fremskynde den sejr, som han havde fået løfte om (85 f. Kr.).

12 **Marius** havde en spåkone fra Syrien hos sig, og han påstod, at han fra hende fik at vide, hvordan udfaldet af slagene ville blive (ca. 102 f. Kr.).

13 Da **Q. Sertorius** havde nogle barbartropper, der ikke lod sig påvirke af fornuftsargumenter, førte han gennem Lusitanien en hvid hind af usædvanlig skønhed og påstod, at han ved dennes hjælp fik at vide, hvad han skulle gøre eller undgå, så at barbarerne adlød alt, som om det var befalet af guderne (efter 80 f. Kr.).

[Denne type af krigslist kan ikke bare bruges dér, hvor vi må regne med at have med at have med uvidende mennesker at gøre, men i endnu højere grad dér, hvor det, der udtænkes, bliver sådan, at det antages at komme fra guderne.]

14 Da **Alexander den Store** skulle til at ofre, skrev han noget med farve på offerpræstens hånd, som han skulle bruge til at løfte indvoldene op med. Bogstaverne viste, at Alexander ville få sejren: da leverens varme havde opsuget dem, og kongen havde vist den frem for soldaterne, forøgede han deres mod, som om det var en gud, der havde lovet ham sejren (ca. 330 f. Kr.).

15 Det samme gjorde offerpræsten **Sudines**, da Eumenes skulle indlede et slag mod gallerne (ca. 190 f. Kr.).

16 Thebaneren **Epameinondas** mente under en krig mod spartanerne, at hans mænds loyalitet kunne styrkes ved deres gudstro, så han fjernede i al hemmelighed om natten de våben, der hang i templerne, og overbeviste soldaterne om, at guderne fulgte deres rute for at komme dem til hjælp, når de skulle i kamp (371 f. Kr.).

17 Da spartaneren **Agesilaos** havde fanget nogle persere, hvis udseende indgød stor skræk, så længe de havde tøj på, viste han dem nøgne frem for sine soldater, så deres hvide kroppe, der kun havde opholdt sig i skyggen, kunne blive til hån (395 f. Kr.).

18 Da **Gelon**, tyrannen i Syrakus, havde begyndt en krig mod punerne og havde taget mange fanger, førte han de svageste blandt hjælpetropperne, der var helt sorte, nøgne frem i hans mænds påsyn, så han kunne overbevise dem om, at de kun var til at foragte (480 f. Kr.).

19 For at opildne sine landsmænds mod satte perserkongen **Kyros** dem til at hugge træ hele dagen. Næste dag serverede han et overdådigt måltid for dem og spurgte, hvad de syntes bedst om. Da de havde sagt, at det var dét, de sad ved nu, sagde Kyros: "Men det er ved gårsdagens arbejde, at I kan nå til dagens glæder: for I kan ikke være frie og lykkelige, hvis I ikke besejrer mederne!"

På denne måde opildnede han dem til iver efter kamp (559 f. Kr.).

20 Da **Sulla** ved Piræus lå i kamp mod Archelaos, der var Mithridates' general, og soldaterne var temmelig træge til kamp, lod han dem udmatte ved hårdt arbejde og tvang dem til af sig selv at forlange signal til slaget (86 f. Kr.).

21 **Fabius Maximus** var nervøs for, at hæren ville kæmpe med mindre fasthed, fordi den stolede på, at der var skibe til et tilbagetog, og befalede derfor, at de skulle brændes, førend de begyndte slaget (315 f. Kr.).

12. OM AT FJERNE DEN ÆNGSTELSE, SOLDATERNE HAR FÅET FRA UGUNSTIGE VARSLER

1 Da **Scipio**, efter at hæren var blevet ført over fra Italien til Afrika, snublede forover, mens han gik fra borde, og så, at soldaterne var bestyrkede herover, hvilket medførte en vis ængstelse, vendte han det med sin fasthed og sjælsstyrke til en opmuntrende hændelse: "Klap, soldater!", sagde han, "jeg har overfaldet Afrika!" (204 f. Kr.).

2 Da **Caesar** engang skulle til at gå om bord på et skib og var snublet, sagde han: "Jeg favner dig, moder jord!" Ved denne fortolkning fremkaldte han det indtryk, at han skulle gense de lande, som han forlod (47 f. Kr.).

3 Da konsul **T. Sempronius Gracchus** havde opstillet hæren i et slag mod picenterne, forskrækkede et pludseligt jordskælv begge parter, men Sempronius holdt en opmuntrende tale og tilskyndede dem til at angribe fjenden, der var lammet af overtro; ved sit angreb vandt han en fuldstændig sejr (268 f. Kr.).

4 Da oversiden på rytternes skjolde og bringen på hestene **Sertorius'** hær ved et pludseligt varsel forekom blodige, fortolkede han det som et varsel om sejr, siden de dele plejede at blive tilstænket af fjendernes blod (75 f. Kr.).

5 Da en vimpel, der hang som et offerbånd på thebaneren **Epameinondas'** lanse, af vinden var blevet blæst hen på en spartaners grav, sagde denne til de bekymrede soldater: "Der er ingen grund til nervøsitet, soldater: det varsler død for spartanere - deres grave bliver pyntet til begravelse!" (371 f. Kr.).

6 Da et stjernesked havde skræmt dem, der iagttog det, sagde den ovennævnte **Epameinondas**: "Det er guderne, der viser os dette lys!" (ca. 370 f. Kr.).

7 Da et slag mod spartanerne var umiddelbart forstående og en stol, som den ovennævnte **Epameinondas** havde siddet på, var gået i stykker, udlagde de forskrækkede soldater det som et uheldigt varsel, men Epameinondas sagde: "Vi har ikke engang lov til at sidde ned!" (ca. 370 f. Kr.).

8 Da en måneformørkelse var nær, forudsagde **L. Sulpicius Gallus**²⁰ den og gav en videnskabelig forklaring på formørkelsen, for at soldaterne ikke skulle opfatte det som et varsel.

9 Da der skete en måneformørkelse på den samme dag, som **Agathokles** fra Syrakus skulle kæmpe mod punerne, og hans soldater var blevet bestyrkede over dette varsel, gav han en naturlig forklaring på fænomenet og sagde, at ligegyldigt hvad der skete, havde det relation til naturen, ikke til deres forehavende (310 f. Kr.).

10 Da lynet var slået ned **i Perikles'** lejr og havde rystet soldaterne, kaldte han til møde, og i alles påsyn slog han sten mod hinanden og fremkaldte derved ild; han dæmpede derved deres nervøsitet, da han havde forklaret, at lyn på samme måde opstår ved, at skyerne gnider mod hinanden (ca. 450 f. Kr.).

11 Da **Timotheos** fra Athen skulle til at udkæmpe et søslag mod korfioterne, gav hans styrmand tegn til flåden om at sejle tilbage, netop som den skulle af sted, fordi han havde hørt en af roerne nyse. Timotheos sagde til ham: "Synes du, det er mærkeligt, at der er én, der er forkølet, blandt så mange?" (375 f. Kr.).

12 Da **Chabrias** fra Athen skulle til at udkæmpe et søslag, slog lynet ned lige foran hans skib. Da soldaterne blev forskrækkede over dette varsel, sagde Chabrias: "Netop nu skal vi starte slaget, da Zeus, den største af guderne, har vist, at hans magt vil støtte vores flåde!" (389-357 f. Kr.).

²⁰ Hans rigtige navn er C. Sulpicius Galus. Den pågældende måneformørkelse fandt sted natten mellem den 21. og 22. juni 168 f. Kr.

Anden Bog.

Forord

1 I første bog har jeg givet eksempler, der efter min mening kan give feltherren anvisninger på, hvad der skal gøres, før slaget er begyndt, og nu vil jeg gå over til det, der vedrører, hvad man plejer at gøre under selve slaget, og dernæst, hvad der skal gøres efter slaget.

2 Af det, der vedrører slaget, er der følgende kategorier:

1. Om at vælge tidspunktet for slaget.
2. Om at vælge stedet for slaget.
3. Om at opstille hæren.
4. Om at bringe forvirring i den fjendtlige hær.
5. Om baghold.
6. Om at lade fjenden slippe ud, for at han ikke i desperation skal genoptage kampen.
7. Om at skjule fiaskoer.
8. Om ved fasthed at genoprette slaglinien.

3 Af det, der skal gøres efter slaget, er der efter min mening følgende kategorier:

9. Om at føre krigen til en afslutning, hvis éns planer er lykkedes.
10. Om at afbøde skaderne, hvis éns planer er slået fejl.
11. Om at fastholde loyaliteten hos de vankelmodige.
12. Hvad der skal gøres for at forsvare lejren, hvis man ikke har tilstrækkelig tillid til sine egne tropper.
13. Om at trække sig tilbage.

1. OM AT VÆLGE TIDSPUNKTET TIL SLAGET

1 Da **P. Scipio** i Spanien havde erfaret, at punernes feltherre Hasdrubal havde ført sin hær ud tidligt om morgenen, uden at den havde spist, holdt han sine soldater inde lige til henimod kl. 1 og havde givet ordre til, at de skulle hvile sig og spise. Da fjenderne udmattet af sult og tørst og af at vente under våben var begyndt at søge tilbage til lejren, førte han pludselig sine tropper ud, åbnede slaget og vandt en sejr (206 f. Kr.).

2 Da **Metellus Pius** kæmpede mod Hirtuleius i Spanien, og denne straks ved solopgang havde ført sin hær i kampformation hen mod hans vold, holdt han sine soldater inde i lejren til henimod kl. 12 - det var nemlig den varmeste tid på året. Da fjenderne således var udmattet af heden, vandt han uden besvær en sejr med sine egne usvækkede og friske styrker (76 f. Kr.).

3 Da den ovennævnte **Metellus Pius** i Spanien havde forenet sin lejr med Pompeius i kampen mod Sertorius og ofte havde opstillet sin hær til kamp, afviste fjenden at kæmpe, fordi han mente, at han var de to underlegen. Da Metellus på et tidspunkt havde bemærket, at Sertorius' soldater var ophidset af kamplyst, krævede kamp, blottede deres skuldre og svingede med deres lanser, mente han for øjeblikket, at han burde vige for dette kampmod; han trak derfor sine tropper tilbage og rådede Pompeius til at gøre det samme (ca. 75 f. Kr.).

4 Da konsul **Postumius** havde sin lejr på Sicilien tre romerske mil fra punerne, og da kartagernes diktatorer²¹ dagligt stillede deres tropper op lige foran romernes forskansninger, leverede han hyppigt lette træfninger foran volden med en lille styrke. Denne sædvane vakte punernes foragt, og en dag, da han havde ladet resten af soldaterne blive indenfor volden i fred og ro, holdt han stand mod fjendernes angreb med få soldater, som han plejede, men holdt dem tilbage længere end sædvanligt. Da fjenderne efter kl. 12 var udmattede og var ved at trække sig tilbage, fordi de også var sultne, slog han dem på flugt med sine friske tropper, fordi de var plaget af de ovennævnte ulemper (262 f. Kr.).

5 Da **Ifikrates** fra Athen havde opdaget, at fjenderne altid spiste på samme tidspunkt, befalede han sine egne folk at spise tidligere og førte dem ud i kampformation; han bandt nu fjenden, der var rykket ud, sådan at han hverken gav dem mulighed for at kæmpe eller for at trække sig tilbage. Henimod aften førte han så sine tropper tilbage, men lod dem alligevel være bevæbnet. Fjenderne, der var lige så udmattede af at stå stille som af sult, skyndte sig hjem for at hvile og spise mad. Ifikrates førte igen sine tropper ud og angreb fjendernes lejr, mens de var spredt (ca. 390 f. Kr.?).

6 Da den ovennævnte **Ifikrates** i flere dage havde sin lejr i nærheden af spartanerne, og begge parter altid på bestemte tidspunkter sendte folk ud for at fouragere og hente brænde, sendte han en dag slaver og marketendere i soldatertøj ud på disse opgaver, mens han holdt soldaterne tilbage. Da fjenderne var spredt på grund af tilsvarende opgaver, erobrede han deres lejr, og da de fra alle sider løb ubevæbnet tilbage med deres brændeknipper mod larmen, havde han let ved at slå dem ihjel eller fange dem (393/392 f. Kr.).

7 Da konsul **Verginius** i krigen mod volskerne på lang afstand havde set fjenderne storme frem i vild uorden, befalede han sine folk at forholde sig i ro og at holde deres kastevåben plantet i jorden. Dernæst angreb han den forpustede fjende med sin egen hær friske kræfter og slog ham på flugt (494 f. Kr.).

8 **Fabius Maximus** var helt klar over, at gallerne og samniterne var overlegne i det første angreb, men at hans egne soldaters kampmod var utrætteligt og endda blev heftigere under slaget. Han befalede derfor sine soldater, at de ved det første sammenstød skulle nøjes med at holde fjenden stangen for efterhånden at udmatte ham. Da dette var lykkedes, førte han også reservetropperne frem i første slaglinie og besejrede fjenden, der blev presset af hele hans styrke (295 f. Kr.).

9 Da **Filip** i slaget ved Chaironeia tænkte på, at hans soldater var hårdføre efter den lange tjenestetid, mens athenerne havde soldater, der ganske vist var ivrige, men manglede træning og kun havde styrke i angrebet, trak han med vilje slaget ud. Snart efter blev athenerne trætte, og Filip gik desto mere energisk til angreb og slog dem (338 f. Kr.).

10 **Daspartanerne** fik at vide af spejdere, at messenierne havde nået en sådan grad af vanvid, at de gik i slag med koner og børn, udsatte de kampen (tid ukendt).

11 Da **Caesar** under borgerkrigen havde indesluttet Afranius' og Petreius' hær med en vold og var ved at kvæle dem af tørst, og disse i forbitrelse havde slået alle trækdyr ihjel og var gået ud til kamp, holdt han sine folk tilbage, fordi han mente, at tiden var ugunstig til et slag, da vrede og desperation ophidsede modstanderne (49 f. Kr.).

12 Da **Pompeius** ønskede at tvinge Mithridates, der var på flugt, til slag, valgte han at kæmpe om natten og spærrede vejen for Mithridates, som var på vej væk. Mens han således selv var forberedt, tvang han fjenden til pludselig at tage en afgørende beslut-

²¹ De såkaldte *suffeter*.

ning. Ydermere opstillede han sin hær sådan, at månen blændede pontierne og deres hær var oplyst og tydelig for hans egne soldater (66 f. Kr.).

13 Det er en kendsgerning, at **Jugurtha**, der havde erfaring med romernes tapperhed, altid plejede at påbegynde sine slag henimod aften, for at hans soldater kunne drage fordel af natten og skjule sig, hvis de flygtede (111-106 f. Kr.).

14 Da **Lucullus** kæmpede mod Mithridates og Tigranes i Armenia Maior ved Tigranokerta, havde han ikke mere end femten tusind mand under våben, mens fjenden havde en utallig mængde, der af denne grund var vanskelig at styre. Han udnyttede derfor denne svaghed hos fjenderne til at angribe, før de var opstillet i slagorden, og spredte dem straks, så at endog kongerne selv smed deres distinktioner fra sig og tog flugten (69 f. Kr.).

15 Da **Ti. Nero**²² kæmpede mod pannonierne, og de vilde barbarer straks ved daggry havde taget opstilling i kampformation, holdt han sine soldater tilbage og lod fjenden blive gennempisket af tåge og regnskyl, som der netop den dag var mange af. Så snart han havde opdaget, at fjenderne var blevet trætte af at stå og vente, og at deres mod sank ikke bare på grund af regnen, men også af udmattelse, gav han signal til angreb og vandt en sejr (12-10 f. Kr. eller 6-9 e. Kr.).

16 Da **Caesar** under gallerkrigen havde erfaret, at germanerkongen Ariovist havde den vane, der næsten var som en lov for ham, ikke at kæmpe, når månen var aftagende, angreb han især på det tidspunkt og besejrede herved fjender, der var hæmmet af overtro (58 f. Kr.).

17 Den guddommelige kejser **Vespasian** angreb og besejrede jøderne på en lørdag, hvor det er dem forbudt at udføre noget af betydning (70 e. Kr.).

18 Da **Lysandros** fra Sparta kæmpede mod athenerne ved Aigospotamoi, plejede han på et bestemt tidspunkt at angribe athenernes skibe for derefter at kalde flåden tilbage. Dette var nu gået hen og var blevet en vane, og da athenerne, efter at han var sejlet bort, havde spredt sig for at fouragere, sendte han som sædvanligt flåden af sted og kaldte den så tilbage. Da størstedelen af fjendernes flåde efter sædvane havde spredt sig, angreb han resten af fjenderne og dræbte dem, og han erobrede alle skibene (405 f. Kr.).

2. OM AT VÆLGE STEDET FOR SLAGET

1 Da **M'. Curius** opdagede, at han ikke kunne stå imod kong Pyrrhos' falanx, når den var foldet helt ud, sørgede for at kæmpe under snævre forhold, hvor fjenden blev presset sammen og var til besvær for sig selv (275 f. Kr.).

2 **Pompeius** slog i Kappadokien lejr på et højtliggende sted: skråningen støttede soldaterne i angrebet, så at han let besejrede Mithridates ved at løbe nedad (66 f. Kr.).

3 Da **Caesar** skulle kæmpe mod Mithridates' søn Farnakes, opstillede han sin hær på en bakke. Dette gav ham en let sejr: kasteskytset, der jo kom oppefra mod barbarerne nedenunder, fik dem straks til at tage flugten (47 f. Kr.).

4 Da **Lucullus** skulle kæmpe mod Mithridates og Tigranes i Armenia Maior ved Tigranokerta, bemægtigede han sig hurtigt den flade top på en nærliggende bakke med en del af tropperne; så angreb han fjenderne, der stod nedenfor, og faldt deres rytteri i flanken. Det tog flugten og bragte herved uorden i infanteriet, som Lucullus forfulgte og vandt en strålende sejr over (69 f. Kr.).

5 **Ventidius** førte ikke sine mænd ud mod partherne, før de var mindre end en halv romersk mil væk, og med et pludseligt fremstød rykkede han frem og indlod sig i nær-

²² Den senere kejser Tiberius.

kamp, så at han undgik de pile, der blev brugt på lang afstand. Ved denne plan og fordi han havde demonstreret sin selvtillid, betvang han hurtigt barbarerne (38 f. Kr.).

6 Da **Hannibal** ved Numistro skulle kæmpe mod Marcellus, førte han hæren ad hulveje og vanskeligt fremkommelige veje. Han anvendte således selve stedets natur som beskyttelse og besejrede en fremragende feltherre (210 f. Kr.).

7 Da den ovennævnte **Hannibal** havde erfaret, at Voltornusfloden ved Cannae fremkaldte kraftige vinde²³, hvilket ikke sker andre steder, og at der blev ophvirvlet sand og støv, anbragte han sine tropper, så at de fik vinden i ryggen, mens romerne fik den lige i ansigtet. Da hans fjende måtte døje meget med disse ubehagelige omstændigheder, vandt han den mindeværdige sejr (216 f. Kr.).

8 Da **Marius** havde fastsat dagen for slaget mod kimbrenne og teutonerne, havde han ladet hæren styrke ved et måltid og anbragt den lige foran lejren, for at han kunne slå fjendernes hær mere ved, at de blev udmattet af at skulle marchere så langt mellem de to hære, hvorved de også blev mere spredt. Til deres træthed tilføjede han en anden ulempe, idet han havde opstillet sin egen hær sådan, at barbarernes hær blev overrumplet med solen i ansigtet og fik vind og støv i ansigtet (101 f. Kr.).

9 I kampen mod Hippas fra Athen, der var overlegen i rytteri, spærrede spartaneren **Kleomenes** den slette, hvor han skulle kæmpe, med fældede træer og gjorde den derved ufremkommelig for ryttere (510 f. Kr.).

10 **Hibererne** i Afrika var blevet mødt med en enorm mængde fjender og var bange for at blive omringet, hvorfor de søgte hen til en flod, der i den egn løb mellem høje bredder. Således blev de bagfra forsvaret af floden, og da de var overlegne i tapperhed, kunne de straks efter ved angreb på de nærmeste besejre hele den fjendtlige hær (tid ukendt).

11 **Xanthippos** fra Sparta forandrede den puniske krigs forløb blot ved at ændre på slagpladsen. Da han nemlig var blevet hyret af de nu desperate kartagere og havde bemærket, at afrikanerne, som var overlegne med deres rytteri og elefanter, holdt sig til bakkerne, mens slettelandet blev domineret af romerne, der havde deres styrke i infanteriet, førte han punerne ud på det flade stykke; her fik han med elefanterne bragt forvirring i romernes rækker, og han forfulgte med numiderne deres soldater, der var blevet spredt, og besejrede deres hær, der indtil denne dag havde været sejrrig til lands og til vands (255 f. Kr.).

12 Da den thebanske feltherre **Epameinondas** opstillede sin hær mod spartanerne, gav han rytterne ordre til at galopere frem foran, og da han havde hvirvlet en masse støv i øjnene på fjenderne og havde bibragt dem den forestilling, at han ville udkæmpe et rytterslag, flyttede han infanteriet og besejrede fjenden ved at angribe dem intetanende i ryggen fra et sted, hvor han kunne foretage et angreb oppefra (362 f. Kr.).

13 Tre hundrede **spartanere** havde overfor en utallig mængde persere besat Thermopylæ, hvis snæverhed kun tillod et lignende antal at kæmpe på nært hold. Derfor var de med hensyn til kamp lige så mange som barbarerne, men langt modigere, og de dræbte en stor del af dem. De ville heller ikke være blevet besejret, hvis ikke fjenden var blevet ført rundt om af forræderen Efiates, der var trachinier, og havde angrebet dem i ryggen (480 f. Kr.).

14 Da den athenske feltherre **Themistokles** så, at det var mest fordelagtigt for Grækenland at kæmpe mod Xerxes' store flåde i de snævre farvande ved Salamis, men ikke kunne overtale sine medborgere til dette, bevirkede han ved en list, at grækerne blev tvunget af barbarerne til at handle til deres egen fordel. Han foregav nemlig forræderi

²³ Det drejer sig i virkeligheden om en vind, der hedder Voltornus (dss. ital. *scirocco*).

og sendte et bud til Xerxes, som skulle fortælle, at hans egne landsmænd overvejede at flygte, og at det ville blive mere besværligt, hvis han skulle angribe de enkelte byer med en belejring. Herved opnåede han, at barbarernes hær for det første ikke fik sovet, da de hele natten var på vagt, og dernæst, at hans egne mænd om morgenen kunne kæmpe med friske kræfter mod barbarerne, der var trætte af vagten, og på det snævre sted, han havde villet, og hvori Xerxes ikke kunne anvende sin talmæssige overlegenhed (480 f. Kr.).

3. OM AT OPSTILLE HÆREN

1 Da **Cn. Scipio** kæmpede mod Hanno ved byen Indibile i Spanien, opdagede han, at den puniske hær var opstillet sådan, at spanierne var anbragt på højre fløj; det var en stærk soldatertype, som imidlertid var i fremmed tjeneste. På venstre fløj var der anbragt afrikaner, som var svagere, men mere udholdende. Han rykkede derfor sin venstre fløj tilbage og lod sin højre fløj, hvori han havde placeret de stærkeste soldater, kæmpe i skrå kampformation mod fjenden. Da afrikanerne derefter var blevet spredt og slået på flugt, tvang han nemt spanierne, der havde stillet sig på nogen afstand som tilskuere, til at overgive sig (218 f. Kr.).

2 Da makedonerkongen **Filip** i krigen mod hyllierne havde bemærket, at fjendernes front var fyldt med udvalgte mænd fra hele hæren, mens deres flanker var svagere, anbragte han sine modigste mænd på den højre fløj, angreb fjendernes venstre flanke, og efter at have bragt forvirring i hele deres slaglinie vandt han en sejr (359/358 f. Kr.).

3 Da thebaneren **Pammenes** observerede den persiske opstilling, der havde de stærkeste tropper anbragt på højre fløj, anbragte han sine egne folk på samme måde; han placerede hele rytteriet og de modigste af soldaterne på højre fløj, mens de svageste blev sat overfor de modigste fjender. Han gav dem ordre om, at de ved det første angreb skulle sørge for sig selv ved flugt og trække sig tilbage til et skovbevokset og ufremkommeligt sted. Da hærens elitetropper således blev sat ud af spillet, omringede han med den bedste del af sine styrker på højre fløj hele fjendens slaglinie og fik den til at trække sig tilbage (353 f. Kr.).

4 Da **P. Cornelius Scipio**, der senere fik tilnavnet *Africanus*, førte krig i Spanien mod punernes feltherre Hasdrubal, opstillede han flere dage efter hinanden hæren på en sådan måde, at midten var baseret på de modigste soldater. Men da også fjenderne havde foretaget en lignende opstilling og marcherede ud, ændrede Scipio den dag, han havde besluttet at kæmpe, opstillingen og anbragte de stærkeste tropper på fløjene og de letbevæbnede i midten, noget tilbagetrukket. På denne måde angreb han i halvmånefacon med sine fløje, hvor han selv var overlegen, fjendernes svageste dele og besejrede dem let (206 f. Kr.).

5 Da **Metellus** før det slag i Spanien, hvori han besejrede Hirtuleius, havde opdaget, at dennes kohorter, som regnedes for de bedste, var blevet placeret midt i slaglinien, rykkede han sin egen midterslaglinie tilbage, for at han ikke med denne del skulle kæmpe mod fjenden, førend han havde omringet soldaterne i midten ved at rykke fløjene sammen (76 f. Kr.).

6 Da **Artaxerxes** i kampen mod de grækere, der havde invaderet Persien, var overlegen i mængden af soldater, anbragte han infanteriet i front, så det var bredere end fjenderne, og på fløjene rytteriet og letbevæbnede soldater. Da den midterste slaglinie efter hensigten bevægede sig langsommere frem, omringede han fjendernes tropper og besejrede dem (401 f. Kr.).

7 I modsætning hertil rykkede **Hannibal** ved Cannae sine fløje tilbage og midten frem og trængte i det første angreb vore soldater tilbage. Da nu slaget var kommet i gang, og fløjene på hans ordre lidt efter lidt bøjede og rykkede frem, tog han imod de ivrigt forfølgende fjender midt i slaglinien, og da de var blevet presset fra begge sider, besejrede han dem. Den hær, han anvendte, bestod af veteraner med en lang tjenestetid, og denne slags manøvrer kan kun udføres af soldater, der har erfaring og kan tage bestik af situationen (216 f. Kr.).

8 Da Hasdrubal under den anden puniske krig havde undgået at kæmpe et afgørende slag og havde opstillet sin hær på en ufremkommelig bakke bag ved stormtage, førte **Livius Salinator** og **Claudius Nero** deres tropper ud på begge flanker og lod fronten være tom. Således omringede de ham fra begge sider, og efter et angreb besejrede de ham (207 f. Kr.).

9 Da **Hannibal** i adskillige slag var blevet besejret af Claudius Marcellus, afstak han til sidst lejren sådan, at han fik støtte af bjerge eller sumpe eller en tilsvarende fordel i landskabet. Han kunne derfor opstille hæren sådan, at hvis romerne sejrede, var han i stand til at få hæren tilbage, næsten uden at den havde lidt tab, mens han frit kunne vælge, om han ville optage forfølgelse, hvis de trak sig tilbage (efter 215 f. Kr.).

10 **Xanthippos** fra Sparta, der kæmpede mod M. Atilius Regulus i Afrika, anbragte letbevæbnede tropper i første linie, mens elitetropperne var reserver for dem; han gav de letbevæbnede ordre om at vige for fjenden, når de havde kastet deres spyd; når de derefter havde trukket sig tilbage til deres egne rækker, skulle de hurtigt løbe ud på flankerne og fra fløjene foretage et udfald. Da fjenden nu var blevet fanget af elitetropperne, omringede de dem helt (255 f. Kr.).

11 I Spanien foretog **Sertorius** det samme overfor Pompeius (76 f. Kr.).

12 Spartaneren **Kleandridas** opstillede i et slag mod lucanerne hæren så kompakt, at den gav indtryk af en langt mindre hær. Da fjenderne følte sig sikre, foldede han under slaget rækkerne ud, omringede dem i flankerne og besejrede dem (efter 443 f. Kr.).

13 Da **Gastron** fra Sparta var kommet ægypterne til hjælp mod perserne og var klar over, at den græske soldat var stærkere og mere frygtet af perserne, byttede han om på udrustningen og anbragte grækerne i første linie. Da disse kæmpede jævnyrdigt, sendte han en deling ægyptere til undsætning, og mens perserne havde stået imod de grækere, som de troede var ægyptere, trak sig nu tilbage, da der ankom en mængde, som de var bange for, fordi de troede, at det var grækere (ca. 350 f. Kr.?).

14 Da **Pompeius** førte krig i Albanien,²⁴ og fjenderne var overlegne såvel i antal som med rytteri, befalede han infanteriet at gøre holdt i et snævert terræn nær en bakke og at dække deres hjelme med skjoldene, for at de ikke skulle glimte og derved afsløre dem. Rytterne beordrede han at gå ud i åbent terræn og beskytte infanteristerne; de skulle ved det første fjendtlige angreb trække sig tilbage, og så snart de var kommet til infanteriet, rykke ud på flankerne. Da dette var sket, rejste der sig pludselig en slaglinie bestående af infanterister og afslørede deres stilling, og fjenderne, der var styrtet frem uden at se sig for, blev involveret i et uventet slag og nedkæmpet (65 f. Kr.).

15 Da **M. Antonius** kæmpede mod partherne, som overdængede hans hær med en umådelig mængde af pile, befalede han sine soldater at gøre holdt og danne skildpaddeformation²⁵. Pilene blev skudt hen over denne uden at gøre skade, og fjenderne blev udmattet (36 f. Kr.).

²⁴ I Kaukasus.

²⁵ Skildpaddeformationen (lat. *testudo*) bestod i, at soldaterne hver løftede skjoldet og holdt det over hovedet.

16 Da **Hannibal** kæmpede mod Scipio i Afrika, havde han en hær af punere og forstærkninger, hvoraf en del bestod ikke blot af forskellige folkeslag, men også af italienerne. Bagved sine firs elefanter, som stod i første række for at bringe uro i fjendernes linier, anbragte han forstærkningerne fra Gallien, Ligurien, Balearerne og Mauretanium, så de ikke kunne desertere, da de havde punerne i ryggen, og selv om de måske ikke ville angribe den fjende, de stod overfor, kunne de i hvert fald udmatte ham. I anden række anbragte han sine egne folk og makedonerne, som med friske kræfter skulle opfange de allerede trætte romeres angreb; i bageste linie anbragte han italienerne, som han ikke anså for helt pålidelige og hvis træghed [?] han nærede frygt for, fordi han havde ført de fleste med fra Italien mod deres vilje.

Mod denne opstilling anbragte **Scipio** legionens elitetropper i midten i tre linier bestående af *hastati*, *principes* og *triarii*²⁶. Han lod dog ikke kohorterne stå lige op ad hinanden, men gjorde plads mellem maniplerne,²⁷ så elefanterne let kunne fare lige igennem uden at bringe uorden i rækkerne, når fjenderne drev dem af sted. Disse mellemrum udfyldte han med blænkere, for at man ikke skulle kunne se lige igennem slaglinien, og de havde fået den ordre at trække sig tilbage eller gå ud til flankerne, når elefanterne angreb. Dernæst fordelte han rytteriet på fløjene og lod Laelius have kommandoen over de romerske ryttere på højre fløj og Masinissa kommandoen over de numidiske ryttere på venstre fløj. Denne begavede opstilling har utvivlsomt været grunden til hans sejr (202 f. Kr.).

17 Da **Archelaos** kæmpede mod Sulla, anbragte han i fronten lebærende stridsvogne for at bringe uorden i fjendernes rækker, i anden række kom den makedonske falanks,²⁸ i tredje række forstærkningerne, der var bevæbnet som den romerske hær, blandet med flygtninge fra Italien, hvis udholdenhed han stolede på; allerbagest stillede han letbevæbnede tropper. På begge flanker anbragte han rytteriet, som var meget talrigt, med ordre til at omringe fjenden.

Overfor dette førte **Sulla** brede grave frem på begge sider og befæstede enderne med skanser. Han opnåede herved, at han ikke blev omringet af fjenden, der var overlegen med infanteri og især med rytteri. Han opstillede dernæst en tredobbelt linie bestående af infanteriet med mellemrum imellem, hvorigennem han efter behov kunne sende de letbevæbnede soldater og rytteriet, som han havde anbragt bagest. Så befalede han de soldater, der var anbragt bag felttegnene i anden række, at de skulle ramme en masse pæle tæt ved siden af hinanden godt ned i jorden, og da firspandene angreb, trak han de soldater, der stod foran felttegnene, ind bag ved disse pæle. Så fik de ordre om alle at opløfte et krigsråb og blænkere og de letbevæbnede soldater om at kaste deres spyd. Herved blev firspandene siddende fast på pælene eller skræmt af råbet og spydene, og de vendte tilbage mod deres egne og bragte uorden i den makedonske opstilling. Da denne begyndte at vige, fordi Sulla angreb, og Archelaos sendte sit rytteri af sted, sendte romerne pludselig deres rytteri ud, slog fjenden på flugt og vandt en sejr (86/85 f. Kr.).

1 **Caesar** opfangede og standsede på samme måde gallernes lebærende firspand med pæle, der var rammet ned i jorden (58-51 f. Kr.).

19 Da **Alexander den Store** i slaget ved Arbela var nervøs for [den store] mængde[n] af fjender, men alligevel stolede på sine egne soldaters mod, opstillede han sin slaglinie, så den pegede i alle retninger, hvorved de kunne kæmpe overalt, hvis de blev omringet (331 f. Kr.).

²⁶ Dette er de tre linier, soldaterne udgør. *Hastati* står forrest, dernæst *principes* og bagest *triarii*.

²⁷ Manipelen er en taktisk enhed = 1/30 af en legion.

²⁸ En meget tæt opstilling (16 mand dyb).

20 Da makedonerkongen Perseus havde opstillet en dobbelt falanks af sine soldater i midten og anbragt letbevæbnede tropper på hver side og rytteriet på begge fløje, stillede **Paulus** tre rækker op i kileformation, mellem hvilke han gentagne gange sendte blænker ud. Da han ikke havde videre held med denne taktik, befalede han dem at trække sig tilbage, for at han med denne skinmanøvre kunne lokke fjenderne ind i et ufremkommeligt terræn, som han helt bevidst havde besat. Skønt falanksen havde mistanke om, at det var en list, at romerne trak sig tilbage, fulgte de alligevel efter i god orden, og Paulus gav rytterne fra den venstre fløj ordre til at ride hurtigt forbi falanksens front; de skulle dog beskytte sig, så at de under angrebet med deres skjolde foran sig kunne bryde fjendernes spydspidser. Da makedonerne blev berøvet denne våbentype, opgav de slaglinien og flygtede (168 f. Kr.).

21 Da **Pyrrhos** kæmpede for tarentinerne ved Asculum, anbragte han i overensstemmelse med det homeriske vers²⁹, hvorefter de ringeste sættes i midten, samniterne og epeirotterne på højre fløj, på venstre fløj bruttierne og lucanerne sammen med sallentinerne og midt i slaglinien tarentinerne, mens han befalede rytteriet og elefanterne at være reserve.

Overfor ham fordelte **konsulerne** særdeles hensigtsmæssigt rytteriet på fløjene, mens de anbragte legionerne i første række og blandt reserverne og satte forstærkningerne mellem disse. Det er en kendsgerning, at der kæmpede fyrre tusind på begge sider: af Pyrrhos' hær omkom halvdelen, mens romerne mistede fem tusind (279 f. Kr.).

22 Da **Pompeius** kæmpede mod Caesar i slaget ved Palaifarsalos, opstillede han slaglinien i tre rækker, der hver havde en dybde på ti mand. Efter at have vurderet legionærernes mod anbragte han de stærkeste på fløjene og i midten og fyldte mellemrummene op med rekrutter. På højre flanke opstillede han kun seks hundrede ryttere af hensyn til Enipeusfloden, som med sin flodseng og aflejring havde gjort terrænet ufremkommeligt, mens han anbragte resten af rytteriet på venstre fløj sammen med forstærkningerne. Derfra havde han til hensigt at omringe Caesars hær.

Overfor denne opstilling havde også **Caesar** anbragt sine legioner i tre rækker, men han flyttede den venstre flanke hen mod et sumpområde, så den ikke kunne omringes. På højre fløj opstillede han rytteriet sammen med de hurtigste af infanteristerne, der var trænet i rytterslag. Han holdt dernæst seks kohorter i reserve for at kunne improvisere, og dem anbragte han på skrå på den højre flanke, hvor han ventede fjendernes rytteri. Intet bidrog mere til Caesars sejr den dag: da nemlig Pompeius' rytteri angreb, blev det slået tilbage af et helt uventet udfald og overgivet til nedslagtning (48 f. Kr.).

23 Da chatterne gentagne gange havde afbrudt et rytterslag ved at flygte ind i skovene, befalede kejser **Domitian** sine ryttere, så snart de havde nået ufremkommeligt terræn, at springe af hestene og at kæmpe til fods. Ved denne kampart opnåede han, at ingen lokalitet forsinkede hans sejr (83 e. Kr.).

24 Da **C. Duellius** havde set, at hans egne tunge skibe blev sat ud af spillet af den puniske flådes manøvre dygtighed, og at hans soldaters mod var til ingen nytte, konstruerede nogle jernhager. Så snart de havde grebet fat i et af fjendens skibe, blev der lagt en bro over, og romerne gik over og dræbte dem i nærkamp på deres egne skibe (260 f. Kr.).

4. OM AT BRINGE FORVIRRING I DEN FJENDTLIGE HÆR

²⁹ Det hedder hos Homer, *Iliaden* 4.299: "Han stillede de feje i midten" (overs. Due 1999).

1 Da konsu**Papirius Cursor den Yngre** uden at kunne få en afgørelse havde et sammenstød med samniterne, der ydede hårdnakket modstand, gav han, uden at hans folk vidste det, ordre til Spurius Nautius, om at han skulle lade nogle få soldater fra fløjene og æsel drivere sætte sig op på muldyr og slæbe grene henover jorden og under megen larm skynde sig af sted fra en bakke, der lå på tværs. Da de blev synlige på afstand, råbte han højt, at nu kom hans sejrige kollega, og at de selv skulle gribe æren ved det slag, de var midt i. Herved blev romerne opmuntret til fulde af selvtillid at styrte frem, og fjenderne blev forvirret af støvskyen og flygtede (293 f. Kr.).

2 Da **Fabius Rutilius Maximus** som konsul for fjerde gang kæmpede i Samnium, havde han på enhver måde forsøgt at gennembryde fjendernes slaglinie, men uden held. Til sidst førte han soldaterne fra den første linie væk fra rækkerne, og under sin adjutant Scipios kommando lod han dem gå udenom og befalede dem at erobre en bakke, hvorfra det var muligt at falde fjenderne i ryggen. Da dette var sket, voksede romernes mod, og samniterne, der var nervøse og havde overvejet flugt, blev slået ned (297 f. Kr.).

3 Da feltherren **Minucius Rufus** blev trængt af skordiskerne og dakerne, som var overlegne i antal, sendte han sin bror og nogle få ryttere i forvejen sammen med nogle trompetere og befalede ham, når han havde set, at slaget var i gang, pludselig at dukke op fra den modsatte side og lade trompeterne give signal: da bjergtoppene gav ekko, fik fjenderne indtryk af en enorm mængde, hvorved de blev skræmt og flygtede (109 f. Kr.).

4 Da konsul **Acilius Glabrio** kæmpede mod kong Antiochos' slaglinie, som denne havde opstillet i Achaia foran passet ved Thermopylæ, blev han hæmmet ikke bare af det ugunstige terræn, men ville også være blevet slået tilbage med tab, hvis ikke han havde sendt Porcius Cato udenom (denne havde været konsul og gjorde nu tjeneste i hæren som militærtribun valgt af folket). Han fordrev aitolerne fra Kallidromosbjergets toppe [pas?], som de holdt besat, og dukkede pludselig op bagfra på en bakke overfor kongens lejr. Antiochos' tropper blev skræmt, og romerne trængte ind fra begge sider, spredte fjenderne og slog dem på flugt, hvorefter de erobrede lejren (191 f. Kr.).

5 Da konsul³⁰ **C. Sulpicius Peticus** skulle udkæmpe et slag mod gallerne, befalede han muldyrdriverne hemmeligt at drage op på de nærmeste bjerge med deres muldyr og, når slaget var i gang, fra det samme sted vise sig for de stridende, ganske som om de red på heste. Gallerne troede derfor, at der ankom forstærkninger til romerne, og forlod slagmarken, skønt de næsten havde vundet (358 f. Kr.).

6 Da **Marius** havde besluttet at kæmpe afgørende ved Aquae Sextiae den følgende dag, sendte han om natten Marcellus med en deling ryttere og infanterister om bagved fjenderne; for at give indtryk af en stor mængde befalede han samtidigt bevæbnede æsel drivere og marketendere at gå med og en stor del lastdyr med sadeldækkener, så det lignede rytteri. Han gav dem ordre til, når de havde set, at slaget var begyndt, at falde fjenderne i ryggen oppefra; ved denne foranstaltning blev fjenderne på trods af deres barskhed grebet af så stor rædsel, at de tog flugten (102 f. Kr.).

Licinius Crassus, der i slavekrigen ved Camalatum netop skulle føre hæren ud mod gallerne anførere Castus og Cannicus, sendte sine adjudanter C. Pomptinius og Q. Marcius Rufus rundt om et bjerg med tolv kohorter. Da slaget var begyndt, og disse med et højt kampskrig var faldet fjenderne i ryggen, spredte de dem i en sådan grad, at de overalt flygtede og intet sted indlod sig i kamp (71 f. Kr.).

³⁰ Han var faktisk diktator.

8 Da **M. Marcellus** var nervøs for, at hans soldaters fåtallighed skulle blive afsløret, når de opløftede deres kampskrig, befalede han, at marketenderne, trosknægtene og hvem der ellers var i hærens følge, skulle råbe på samme tid; herved skræmte han fjenden, som troede, at han havde en stor hær (216 f. Kr.).

9 Da **Valerius Laevinus** kæmpede mod Pyrrhos, dræbte han en menig soldat, og mens han holdt det blodige sværd op, overbeviste han begge hære om, at Pyrrhos var død. Fjenderne troede derfor, at de var prisgivet ved deres feltherres død, og bestyrkede ved denne løgn trak de sig modløse tilbage til deres lejr (280 f. Kr.).

10 Da **Jugurtha**, der i Numidien kæmpede mod Marius, ved sit tidligere ophold i romerske lejre også havde lært at tale latin, løb han frem i forreste række og råbte højt, at han havde dræbt Marius, hvorved han fik mange af vore soldater til at vige (107 f. Kr.).

11 Da atheneren **Myronides** førte krig mod thebanerne, og slaget var højst uberegneligt, styrtede han pludselig ud på sine soldaters højre fløj og råbte, at han allerede havde sejret på venstre fløj. Herved vandt han en sejr, fordi hans egne folk blev opmuntret, mens fjenden tabte modet (457 f. Kr.).

12 **Kroisos**³¹ anbragte en flok kameler overfor sine fjenders overordentligt stærke rytteri, og hestene blev så forskrækkede over det usædvanlige syn og af lugten, at de ikke bare smed rytterne af, men også trådte deres egne rækker af infanterister ned og prisgav dem til fjenden (546 f. Kr.).

13 Epeiroternes konge **Pyrrhos**, der kæmpede på tarentinernes vegne mod romerne, anvendte på samme måde elefanter for at bringe forvirring i fjendernes rækker (280 f. Kr.).

14 **Punerne** gjorde ofte det samme mod romerne (251 f. Kr.).

15 Da volskernes lejr var blevet anlagt nær ved krat og skov, antændte **Camillus** alt det hen til volden, som kunne nære ild, der havde fået fat, og drev således sine modstandere ud af lejren (389 f. Kr.).

16 **P. Crassus** blev under forbundsfællekrigen afskåret på samme måde med næsten alle sine tropper (90 f. Kr.).

17 Da **spanierne** kæmpede mod Hamilkar, anbragte de vogne forspændt med okser i forreste række og satte ild til vognene, der var fyldt med fyrretræ, talg og svovl. Derefter drev de okserne mod fjenden, bragte forvirring hans slagorden og gennembrød den (228 f. Kr.).

18 **Faliskerne** og **tarquinienserne** havde klædt flere af deres soldater i præstetøj og ladet dem bære fakler og slanger ligesom furier og bragte herved forvirring i romernes slaglinie (356 f. Kr.).

19 Det samme gjorde **vejenterne** og **fidenaterne** med fakler (426 f. Kr.).

20 Da skytherkongen **Atheas** kæmpede mod en hær af triballere, der var meget større, befalede han, at kvinder og børn og hvad der ellers var af folk, der ikke deltog i kampen, skulle drive flokke af æsler og okser henimod den bageste række af fjenderne, og at de ikke skulle holde lanser foran sig. Han udsprede derefter det rygte, at de kom som forstærkninger til ham fra de fjernest boende skythere; dette troede fjenden på og stak af (før 339 f. Kr.).

5. OM BAGHOLD

³¹ Det var snarere perserkongen Kyros, der anvendte dette trick.

1 Da **Romulus** rykkede ud mod fidenaterne, havde han anbragt en del af sine tropper i skjul, og ved at foregive at flygte lokkede han fjenderne, der fulgte planløst efter ham, derhen, hvor han havde skjult soldaterne. De angreb så fjenderne, der var ganske spredt, og dræbte dem på grund af deres uforsigtighed (8. årh. f. Kr.).

2 Da konsul **Q. Fabius Maximus** var blevet sendt ud for at bistå sutrinerne mod etruskerne, fik han vendt alle fjendernes tropper mod sig. Derefter foregav han at være bange og lod, som om han flygtede, og trak sig tilbage til et højere liggende terræn, og da fjenderne fulgte efter i spredt orden, angreb han og ikke blot besejrede dem med sin slaglinie, men drev dem også ud af deres lejr (310 f. Kr.).

3 **Sempronius Gracchus** foregav frygt overfor keltibererne og holdt sin hær tilbage. Da han derefter sendte letbevæbnede tropper ud, som skulle udfordre fjenden til kamp og derpå hurtigt trække sig tilbage, fik han fjenderne lokket ud; da de så var spredte, angreb han dem og slog dem så grundigt, at han endog erobrede deres lejr (179/178 f. Kr.).

4 Da konsul **L. Metellus** kæmpede mod Hasdrubal på Sicilien, var han mere forsigtig på grund af fjendens enorme hær og hans hundrede og tredive elefanter. Han foregav derfor ikke at stole på sin hær og holdt den indenfor Palermo, hvorefter han gravede en meget stor og dyb voldgrav foran sig. Da han derpå havde betragtet Hasdrubals hær, som havde elefanterne i første linie, gav han soldaterne i forreste slaglinie ordre om at kaste deres spyd mod dyrene og straks trække sig tilbage indenfor befæstningerne. Ved dette nummer blev elefantførerne provokeret til at føre elefanterne frem til selve graven. Så snart de var kommet derhen, blev de dels ramt af de mange spyd, dels drevet tilbage til deres egne rækker, hvor de bragte forvirring i hele slagordenen. Metellus, der havde ventet på denne lejlighed, foretog et udfald med hele hæren og angreb punerne i flanken, hvorpå han slog dem og bemægtigede sig endda elefanterne (251/250 f. Kr.).

5 Skythernes dronning **Thamyris**, der kæmpede mod perserkongen Kyros, uden at det kom til nogen afgørelse, foregav at være bange og lokkede ham til et smalt pas, hvor hendes egne soldater var stedkendte, og da hun dér lod sin hær gøre omkring, besejrede hun ham med støtte i terrænets natur (529 f. Kr.).

6 Da **ægypterne** skulle levere et slag på nogle sletter, der stødte op til et sumpområde, dækkede de dette med tang, og da slaget var i gang, foregav de at flygte og lokkede fjenderne i baghold. Da de havde alt for meget fart på ud i et terræn, de ikke kendte, hang de fast i dyndet og blev omringet (tid ukendt).

7 **Viriathus**, der var avanceret fra landevejsrøver til fører for keltibererne³², lod, som om han trak sig tilbage for det romerske rytteri, og førte dem til en lokalitet med en mængde dybe huller. Mens han selv undslap ad stier, der var faste og som han kendte, lykkedes det ham at fælde romerne, der ikke havde noget lokalkendskab og som sank ned i dyndet (147-139 f. Kr.).

8 **Fulvius**, der var feltherre under krigen mod kimbrenne³³, havde anbragt sin lejr tæt ved fjendens; han befalede sine ryttere at nærme sig deres fæstninger, og når de havde udfordret barbarerne til kamp, at foregive flugt og trække sig tilbage. Da han havde gentaget dette i flere dage, og kimbrenne ivrigt optog forfølgelsen, bemærkede han, at deres lejr plejede at være uden beskyttelse. Mens han lod en del af hæren udføre den sædvanlige forestilling, slog han sig ned bag ved fjendernes lejr med letbevæbnede tropper, uden at han kunne ses, og da fjenderne var spredt, som de havde for vane, angreb han pludselig, rev den forladte vold ned og erobrede lejren (181 f. Kr.).

³² Han var faktisk feltherre for lusitanerne.

³³ Det var faktisk mod keltibererne.

9 Da faliskernes hær, der var meget større end vores, havde anlagt en lejr på vores landområde, lod **Cn. Fulvius** sine soldater stikke nogle bygninger i brand langt fra deres lejr, så at faliskerne troede, at det var deres egne, der havde gjort dette, og i håb om bytte spredtes de (298 f. Kr.).

10 Da **Alexander af Epeiros** kæmpede mod illyrierne, anbragte han nogle få mænd i baghold og iklædte nogle af sine soldater illyrisk tøj og befalede dem at hærge i hans eget land. Da illyrierne så dette, begyndte de selv at plyndre overalt desto mere sikkert, fordi de regnede deres forgængere for spejdere. De lokkede dem imidlertid bevidst ud i et vanskeligt terræn, hvorpå de blev hugget ned og slået på flugt (efter 342 f. Kr. eller efter 272 f. Kr.).

11 Også da **Leptines** fra Syrakus kæmpede mod kartagerne, beordrede han sine egne soldater at hærge deres egne marker og brænde nogle gårde og kasteller af. Kartagerne, der troede, at det var deres egne folk, der havde udført dette, og selv var gået ud for at yde hjælp, blev overfaldet og fordrevet af de soldater, der lå i baghold (397/396 f. Kr.).

12 Da afrikanerne havde gjort oprør mod kartagerne, blev **Maharbal** sendt ud mod dem, og da han vidste, at de var helt vilde med vin, blandede han en stor mængde vin med alrune, der virker som en mellemting mellem en gift og et sovemiddel. Han påbegyndte så et let slag og trak sig bevidst tilbage. I den dybe nat efterlod han derefter bagagen indenfor lejren med den urørte vin og foregav at flygte. Da barbarerne efter erobringen af lejren i deres begejstring havde drukket voldsomt af den forgiftede vin og lå på jorden som døde, vendte han tilbage og enten fangede dem eller slog dem ihjel (396 f. Kr.).

13 Da **Hannibal** vidste, at hans egen og romernes lejr lå i et område, der var fattigt på brænde, efterlod han bevidst store flokke af okser på et øde sted indenfor volden. Romerne bemægtigede sig disse som bytte, men da der var mangel på brænde, fyldte de sig med usund føde. Da Hannibal vendte tilbage med sin hær om natten, tilføjede han dem stor skade, da de ikke var på vagt og følte sig tunge i maven af det halvrå kød (ca. 210 f. Kr.).

14 Da **Ti. Gracchus** i Spanien fik at vide, at fjenden var plaget af svigtende tilførsler, forlod han en lejr, der var velforsynet med alle mulige fødevarer. Da fjenden havde bemægtiget sig den og havde fyldt sig umådeholdent med det, han havde fundet, og derfor var overmæt, førte Gracchus sin hær tilbage og undertvang pludselig den fjendtlige hær (179/178 f. Kr.).

15 Da **chierne** kæmpede mod erythræerne, fangede de en spion på et udkigssted, slog ham ihjel og gav en af deres egne soldater hans tøj på. Fra den samme bakke gav han erythræerne et signal og lokkede dem i baghold (7. årh. f. Kr.?).

16 Da **arabernes** skik med at meddele fjendernes ankomst med røg om dagen og om natten ild var blevet kendt, gav de ordre til, at dette skulle ske uden afbrydelse, men stoppes, når fjenderne kom. Da der ikke var noget lys, troede fjenderne, at deres ankomst ikke var blevet bemærket, hvorfor de angreb ivrigere og blev slået (tid ukendt).

17 Da fjenden havde befæstet sin lejr på et højereliggende bjergparti, tog **Alexander den Store** en del af tropperne til side og gav dem, han lod tilbage, ordre om som sædvanligt at tænde bål og give indtryk af, at hæren var fuldtallig; selv førte han sin del udenom ad uvejsomt terræn, angreb fjenden og fordrev ham fra hans højere position (327 f. Kr.).

18 Da **Memnon** fra Rhodos var overlegen på rytteri, og han ville lokke fjenden, der holdt sig oppe i bjergene, ned på sletlandet, sendte han nogle af sine soldater til fjendernes lejr, som om de var overløbere. De skulle fortælle, at der var udbrudt et så farligt mytteri i Memnons hær, at dele af den flere gange havde deserteret. For at få dem til at

tro på dette, befalede han, at der overalt, hvor fjenderne kunne se det, skulle etableres nogle små kasteller, som om desertørerne kunne have dem at trække sig ind i. De, der opholdt sig i bjergene, troede på dette og gik ned på lavlandet, og mens de foretog et angreb på kastellerne, blev de omringet af rytteriet (4. årh. f. Kr.).

OBS: SAXTORPH HAR RETTET HERTIL

19 Da molosserkongen **Harrybas** var blevet udfordret til krig af Bardylis fra Illyrien, der havde en meget større hær, evakuerede han alle ukampdygtige til en naboregion, der hørte under Aitolien, og udsprede det rygte, at han ville overlade aitolerne sin byer og besiddelser. Selv lagde han sig i baghold med dem, der kunne føre våben, i bjergene og på ufremkommelige steder. Illyrierne blev bange for, at molossernes ejendom skulle blive overtaget af aitolerne, fik travlt, som om de var efter et bytte, og hastede af sted i vild uorden. Da de således var spredt og ikke havde nogen mistanke om noget, overfaldt Harrybas dem fra sit baghold og jog dem på flugt (før 358 f. Kr.).

20 Da Caesars adjutant **T. Labienus** ønskede at kæmpe mod gallerne, før germanerne, som han vidste ville komme dem til undsætning, var ankommet, foregav han, at han manglede selvtillid og gav ordre til lejren, der lå på den modsatte side af fjenderne, at den skulle brydes op den følgende dag. Gallerne, der troede, at han var i færd med at flygte, besluttede at skride over floden, der lå imellem. Labienus vendte hæren, og mens fjenderne var optaget af den besværlige overgang, slog han dem (53 f. Kr.).

21 Da **Hannibal** havde opdaget, at den romerske feltherre Fulvius' lejr var utilstrækkeligt befæstet, og at han selv var dumdrstig, lod han ved daggry, da tætte tågebanker hindrede udsynet, nogle få ryttere vise sig for vagterne på vores forskansninger. Fulvius rykkede straks sin hær ud. Hannibal erobrede hans lejr fra den modsatte side, faldt her ved romerne i ryggen og dræbte otte tusind tapre soldater sammen med deres feltherre (210 f. Kr.).

22 Da vores hær var blevet delt mellem diktatoren Fabius og ryttergeneralen Minucius, og Fabius lurede på en gunstig lejlighed, mens Minucius var ivrig efter kamp, anbragte den ovennævnte **Hannibal** sin lejr på den slette, der lå midt mellem hans fjender. Da han havde skjult en del af sine infanterister på et sted, der var fyldt med ujævne klipper, sendte han selv soldater ud, der skulle besætte en nærliggende bakke og udfordre fjenden til kamp. Da Minucius havde ført tropper ud for at drive disse tilbage, dukkede pludselig de folk op, som Hannibal havde lagt i baghold, og de ville have udslættet Minucius' hær, hvis ikke Fabius havde undsat dem i deres betrængte situation (217 f. Kr.).

23 Mens den ovennævnte **Hannibal** på den anden side af en lille flod kunne se konsul Sempronius Longus' lejr ved Trebia, anbragte han midt i den strengeste vintertid Mago med nogle udvalgte mænd i baghold. For dernæst at lokke den naive Sempronius frem, befalede han de numidiske ryttere at ride langs med hans vold, og han beordrede dem at vende tilbage ad kendte vadesteder ved det første angreb fra vores side. Konsulen angreb uden videre disse og forfulgte dem, og hæren, der ikke havde fået noget at spise, frøs bittert, mens de gik over floden i den stærke kulde. Mod disse soldater, der var stive af kulde og sultne, satte Hannibal sine egne soldater, som han varmede med bål, olie og mad. Også Mago havde held til at falde fjenderne i ryggen og hugge dem ned (218 f. Kr.).

24 Da den ovennævnte **Hannibal** ved Trasumenersøen, hvor en vej førte langs med søen for foden af bjerget ud i det åbne sletteland, havde ladet, som om han flygtede, nåede han gennem noget pas ud i det åbne land, og dér slog han lejr. Om natten stillede han sine soldater op både på den bakke, der ragede op, og ved siden af passene, og om morgenen stillede han, også med hjælp fra tågen, sin slaglinie op. Da Flaminius, der tro-

ede, at han forfulgte en fjende på flugt, var gået ind i passet, bemærkede han ikke bagholdet, førend han på samme tid blev angrebet forfra, i flankerne og i ryggen og hugget ned med hele hæren (217 f. Kr.).

25 Da den ovennævnte **Hannibal** kæmpede mod diktator Junius, befalede han midt om natten seks hundrede ryttere, at de inddelt i eskadroner på skift uden pause skulle dukke op rundt om fjendernes lejr. Således blev romerne hele natten forstyrret og udmattet af at stå på vagt på volden og af regnen, som styrtede ned uafbrudt, og da Junius om morgenen havde givet signal til at trække sig tilbage, førte Hannibal sine udhvilede soldater ud og angreb hans lejr (216 f. Kr.).

26 På samme måde foruroligede thebaneren **Epameinondas** spartaneren hele natten med en lille styrke letbevæbnede mænd, da de ved Isthmen havde opført en vold for at forsvare Peloponnes. Da han derefter lige ved dag gry havde kaldt sine mænd tilbage, og spartanerne trak sig tilbage, satte han pludselig hele hæren, som han havde holdt i ro, i bevægelse og brød igennem de forskansninger, som var efterladt af deres forsvarere (369 f. Kr.).

27 Da **Hannibal** havde opstillet sin slaglinie ved Cannae, befalede han seks hundrede numidiske ryttere at gå over til fjenden; for at virke oprigtige overgav de deres sværd og skjolde til os og blev anbragt bagest i hæren. Så snart hærene stødte sammen, trak de nogle mindre sværd, som de havde holdt skjult, tog skjolde fra faldne og huggede ind på den romerske slaglinie (216 f. Kr.).

28 Japyderne tilbød prokonsul P. Licinius nogle bønder under foregivende af at overgive sig, og da de var blevet optaget og opstillet bagest i slaglinien, faldt de romerne i ryggen (2./1. årh. f. Kr.).

29 Da **Scipio Africanus** havde to lejre liggende overfor sig, Syphax' og kartagernes, besluttede han at angribe Syphax' lejr om natten, fordi der dér var meget brændbart materiale, og stikke ild på den, for at han kunne hugge numiderne ned, når de skrækslagne styrtede ud af deres lejr; kartagerne ville han lægge baghold for og angribe, fordi det var sikkert, at de ville komme deres allierede til undsætning. Begge planer blev en succes: soldaterne, der løb frem uden våben, som om det var en tilfældig ildebrand, blev angrebet og hugget ned (203 f. Kr.).

30 **Mithridates**, der ofte blev besejret af Lucullus' dygtighed, forsøgte at myrde denne ved et bagholdsangreb; han fik en vis Adathas, der var overordentlig stærk, til at løbe over til fjenden og begå forbrydelsen, når han var blevet accepteret. Dette forsøgte han energisk, men uden held. Han blev nemlig optaget i ryteriet af Lucullus, men man holdt umærkeligt øje med ham, fordi man ikke ville stole på en pludselig overløber, men på den anden side heller ikke afskrække andre. Da han derpå i adskillige udfald havde udført et villigt og ivrigt stykke arbejde, og han havde vundet deres tiltro, valgte han en lejlighed, hvor officererne var blevet sendt væk, og roen havde sænket sig over hele lejren og derved gjorde feltherrens telt mere ubeskyttet. Heldet hjalp Lucullus: for han, som altid fik foretræde, når denne var vågen, fandt ham på det tidspunkt sovende, fordi han var udmattet af at have siddet op hele natten og lagt planer. Da han derpå ville gå ind, som om han nødvendigvis måtte rapportere om en pludselig hændelse og blev holdt tilbage af slaverne, der passede på deres herres helbred, blev han bange for, at han var mistænkt, og med de heste, som han havde holdt parat foran porten, flygtede han til Mithridates med uforrettet sag (72 f. Kr.).

31 Da **Sertorius** havde sin lejr ved byen Lauron i Spanien tæt ved Pompeius' lejr, og der kun var to områder, hvor man kunne fouragere, ét lige i nærheden, et andet længere væk, gjorde han det nærmeste område usikkert gentagne gange med letbevæbnede tropper, mens han udstedte et forbud mod, at området længere væk blev angrebet af nogen

med våben, indtil han fik overbevist sine modstandere om, at det fjernere område var mere sikkert. Da Pompeius' soldater var søgt derhen, befalede han Octavius Graecinius med ti kohorter udstyret som romere og ti kohorter bestående af spaniere med let bevæbning og Tarquitijs Priscus med to tusind ryttere at drage af sted for at lægge baghold for de fouragerende. De udførte energisk befalingen. Da de nemlig havde udforsket lokaliteterne, skjulte de om natten de førnævnte tropper i en nærliggende skov, således at de anbragte de letbevæbnede spaniere forrest, fordi de var særlig godt egnede til krigslist, lidt længere bagved soldater med skjolde og længst væk rytterne, for at hestens vrnsken ikke skulle forråde planen. De befalede alle at være tavse lige til kl. ni om morgenen. Da dernæst Pompeius' soldater, der følte sig sikre og var belæsset med foder, tænkte på at vende hjem, og også de, der havde stået på vagt, blev lokket af freden til at samle foder og derved blev spredt, blev først spanierne sendt ud og angreb med deres karakteristiske hurtighed de omstrejfende soldater, som de sårede og gjorde forvirrede, fordi de ikke havde ventet noget sådant. Førend de begyndte på at gøre modstand mod dem, styrtede de skjoldbærende soldater ud fra skoven, og mens deres modstandere var ved at slutte op i rækken, bragte de uorden i den og fik dem jaget på flugt. Mens de flygtede, blev rytterne sendt ud, og overalt hvor soldaterne vendte tilbage til lejren, blev de forfulgt og hugget ned. Der blev også sørget for, at ingen undslap, for de to hundrede halvtreds resterende ryttere blev uden besvær sendt i forvejen ad kortere ruter og uden at de brugte tøjler, og førend de var nået til Pompeius' lejr, drejede de omkring og angreb dem, der var flygtet først. Da Pompeius havde opdaget dette, sendte han en legion ud med D. Laelius for at beskytte sine soldater, og imens rykkede rytterne ud på højre flanke, som om de havde indledt et tilbageslag, og da de var redet rundt om legionen, angreb de også denne bagfra, samtidigt med at de, der havde forfulgt de fouragerende, angreb dem forfra. Således blev en legion sammen med sin adjutant udslettet mellem fjendernes to slaglinier. Da Pompeius sendte hele sin hær ud for at beskytte legionen, lod også Sertorius sin hær stå kampberedt på bakkerne, og han fik udvirket, at Pompeius ikke kunne flytte sig. Således tilføjede han ham dobbelt skade ved den samme list, og han bandt ham også som tilskuere til hans egne mænds nederlag: Livius fortæller, at ti tusind mand fra Pompeius' hær og alt trosset gik tabt (76 f. Kr.).

32 **D**Pompeius i Spanien havde fordelt nogle tropper, der skulle angribe fra et skjulested, foregav han at være bange og førte den angribende fjende til de besatte steder. Da øjeblikket var gunstigt, drejede han om og huggede ned for fode både forfra og fra flankerne, og også deres feltherre Perpenna blev fanget (72 f. Kr.).

33 Da den ovennævnte **Pompeius** kæmpede i Armenien mod Mithridates, der var overlegen med hensyn til mængde og kvalitet af rytteriet, anbragte han om natten tre tusind letbevæbnede mænd og fem hundrede rytter i en dal bevokset med buskads, der lå mellem de to lejre. Tidligt om morgenen sendte han så sine ryttere ud mod fjendernes vagtposter med ordre om, at når hele det fjendtlige rytteri sammen med hæren var blevet involveret i slaget, skulle de i god ro og orden trække sig tilbage lidt efter lidt, indtil de kunne give de soldater, der var opstillet med dette formål, en mulighed for at falde fjenden i ryggen. Da dette var gået som planlagt, og de, der øjensynligt var flygtet, var vendt om, huggede han ned midt iblandt den forskrækkede fjende, ja endog hestene fik han bugt med, da infanteristerne kom til og kæmpede på nært hold. Ved dette slag berøvede han kongen den tillid, han havde til sine egne beredne tropper (66 f. Kr.).

34 Under slavekrigen anlagde **Crassus** ved Cantennabjerget to lejre i nærheden af fjendernes og forsynede dem begge med en vold. Om natten foretog han troppebevægelser, men lod feltherreteltet stå i den største lejr for at narre fjenderne; selv førte han alle tropper ud og opstillede dem for foden af det førnævnte bjerg. Han delte rytteriet og

beordrede L. Quintius at rykke en del af det mod Spartacus og holde ham hen med en skinkamp, mens han med den anden del skulle lokke gallerne og germanerne, der tilhørte Castus' og Cannicus' afdeling, til kamp, derefter foregive at flygte og føre dem hen til det sted, hvor han selv havde opstillet sin slaglinie. Da barbarerne havde optaget forfølgelse, og rytteriet trak sig tilbage på fløjene, dukkede den romerske slaglinie pludselig op og løb med et højt råb fremad. Livius fortæller, at fem og tredive tusind bevæbnede mænd blev dræbt i det slag sammen med deres feltherrer, og at man genvandt fem romerske ørne, seks og tyve felttegn, meget bytte, blandt andet fem knipper med økser³⁴ (71 f. Kr.).

35 Da **Ca.** **Cassius** kæmpede i Syrien mod partherne og deres feltherre Osakes, lod han fjenderne se rytteriet forfra, mens han havde gemt infanteriet i et ufremkommeligt terræn bag ved fjenden. Da rytteriet derefter veg for fjenden og trak sig tilbage til velkendte lokaliteter, førte han parthernes hær hen til det forberedte baghold og huggede den ned (51 f. Kr.).

36 Da **Ventidius** kæmpede mod partherne og Labienus, der var overivrige efter nogle sejrige slag, holdt han sine mænd tilbage ved at foregive frygt, og han lokkede dem ud i et ugunstigt terræn, hvor han angreb dem ved et overraskelseangreb, hvorved han vandt en så stor sejr, at partherne lod Labienus i stikken og forlod provinsen (39 f. Kr.).

37 Da den ovennævnte **Ventidius** kæmpede mod partherne under Farnastanes, og han kun havde et beskedent antal soldater, mens han bemærkede, at selvtilliden hos fjenderne voksede på grund af deres mængde, anbragte han ved siden af lejren atten kohorter i en mørk dal, mens rytteriet blev placeret bag infanteriet. Så sendte han et yderst ringe antal soldater mod fjenden; da de havde foregivet flugt, førte de fjenden, der forfulgte dem uden plan, forbi det sted, hvor de lå i baghold, og da slaglinien dukkede op i flanken, blev de sendt på vild flugt og dræbt, heriblandt Farnastanes (39 f. Kr.).

38 Da **Caesar** og Afranius havde anlagt deres lejre på sletter, der lå overfor hinanden, og begge parter lagde stor vægt på at besætte de nærliggende bakker, en vanskelig opgave på grund af de hårde klipper, stillede Caesar hæren op, som om den skulle vende tilbage til Ilerda, hvilket var plausibelt, fordi han manglede forsyninger. På meget kort tid drejede han pludselig skarpt af for at besætte bjergene. Ved at se dette blev Afranius' soldater forskrækkede, som om deres lejr var blevet erobret, og i spredt løb søgte de op mod de samme bjerge. Da Caesar havde forudset dette, angreb han dem, da deres rækker var gået i opløsning, dels med infanteriet, som han havde sendt i forvejen, dels med rytteriet (49 f. Kr.).

39 Da **Antonius** ved Forum Gallorum havde erfaret, at konsul Pansa var på vej, lagde han et baghold i skovstrækningen ved Via Aemilia; her overfaldt han Pansas hær og jog den på flugt, og Pansa selv blev så hårdt såret, at han døde få dage efter (43 f. Kr.).

40 Kong **Juba** fik i Afrika under borgerkrigen Curio til at blive overvrig ved at foregive, at han trak sig tilbage. Curio blev narret af en grundløs forventning, så da han forfulgte kongens general Sabbora, der åbenbart var på flugt, nåede han ud på de åbne sletter, hvor han blev omringet af numidernes rytteri, og han faldt sammen med sin hær (49 f. Kr.).

41 Da den athenske feltherre **Melanthos** var blevet udfordret til tvekamp af fjendernes konge Xanthos fra Boiotien og begav sig hen til kampen, sagde han, så snart de stod ved siden af hinanden: "Det kan du ikke være bekendt, Xanthos, det er mod aftalen: jeg er helt alene, og du kommer med en ledsager!"

³⁴ Ørnene tilhørte legionerne, felttegnene maniplerne (se note til 2.3.16). Knipperne med økserne (lat. *fascēs*) er et tegn på myndighed, f. eks. konsulens.

Da denne havde undret sig over, hvem der kom sammen med ham, og kiggede sig omkring, blev han fældet med ét slag, da han vendte ryggen til (tid ukendt).

42 Da **Ifikrates** fra Athen opholdt sig ved Chersones og vidste, at spartanernes feltherre Anaxibios marcherede med sin hær til fods, førte han en særdeles pålidelig deling i land fra skibene og anbragte dem i baghold, mens han befalede skibene at sejle åbenlyst, som om alle soldaterne var om bord. Sådan angreb han spartanerne, der følte sig i sikkerhed og ikke nærrede frygt, i ryggen, mens de var på march, og han overmandede dem og besejrede dem (389/388 f. Kr.).

43 Da **liburnerne** opholdt sig i et sumpområde, lod de blot deres hoveder stikke op af vandet, hvorved de narrede fjenden til at tro, at der var dybt. Herved stødte det krigsskib, der forfulgte dem, på grund og blev erobret (tid ukendt).

44 Da athenernes feltherre **Alkibiades** ved Hellespont³⁵ kæmpede mod spartanernes feltherre Mindaros og havde en anselig hær og flere skibe, satte han om natten nogle af sine soldater i land, mens en del af skibene blev holdt i skjul bag nogle forbjerge. Selv rykkede han ud med nogle få skibe, så at han ved den foragt, fjenderne måtte have for ham, kunne lokke ham til kamp. Da denne optog forfølgelse, stak han af, indtil han nåede hen til de baghold, han havde etableret, og mens fjenden var vendt om og søgte mod land, besejrede han ham med de mænd, han havde opstillet til dette formål (410 f. Kr.).

45 Da den ovennævnte **Alkibiades** skulle udkæmpe et søslag, anbragte han nogle master på et forbjerg og beordrede dem, han havde efterladt dér, at hejse sejlene, når de mærkede, at slaget var begyndt. Herved opnåede han, at fjenderne troede, at en anden flåde kom ham til undsætning, hvorfor de flygtede (410 f. Kr.).

46 Da **Memnon** fra Rhodos havde en flåde på to hundrede skibe til et søslag og ønskede at lokke fjendernes skibe til slag, stillede han sine mænd op, sådan at han lod rejse master på nogle få skibe, og dem befalede han at sejle forrest. Fjenderne, der på lang afstand betragtede mængden af master og på grund af det beregnede antallet af skibe, tilbød sig til slag og blev overmandet og besejret af en større mængde skibe (4. årh. f. Kr.).

47 Da **Timotheos**, der var feltherre hos athenerne, skulle udkæmpe et søslag mod spartanerne, og deres flåde opstillet til kamp var sejlet frem til kamp, sendte han tyve af de hurtigste skibe i forvejen, som med enhver form for list og undvigemanøvre skulle drille fjenden. Da han derpå havde opdaget, at modparten havde mindre let ved at manøvrere, rykkede han frem og besejrede let fjenderne, der var blevet udmattet i forvejen (375 f. Kr.).

6. OM AT LADE FJENDEN SLIPPE UD, FOR AT HAN IKKE I DESPERATION SKAL GENOPTAGE KAMPEN

1 Da **gallerne** efter det slag, der var blevet udkæmpet under Camillus' ledelse, manglede skibe, hvormed de kunne sætte over Tiberen, besluttede senatet at hjælpe dem med at komme over og også at give dem forsyninger (efter 390 f. Kr.).

Til folk fra den samme stamme blev der senere anvist en vej gennem det pomptinske område, som kaldes *den galliske vej* (349 f. Kr.).

2 Da den romerske ridder **T. Marcus** havde fået overkommandoen, fordi de to Scipioner var dræbt, og punerne var blevet omringet af ham, kæmpede de endnu voldsommere, for at de ikke skulle dø uhævnnet, men Marcus lod maniplerne³⁶ rykke fra hinan-

³⁵ Det foregik ved Kyzikos.

³⁶ Se noten til 2.3.16.

den og sørgede for, at der var plads nok til at flygte; han kunne derefter hugge de spredte fjender ned uden fare for sine egne soldater (211 f. Kr.).

3 Da **Caesar** havde spærret germanerne inde og de af desperation kæmpede mere modigt, befalede han at lade dem slippe, og mens de var på flugt, angreb han dem (58-53 f. Kr.).

4 Da romerne ved Trasumenersøen kæmpede overordentligt modigt, fordi de var indesluttet, førte **Hannibal** sine tropper væk og gav romerne mulighed for at trække sig tilbage, og mens de passerede, huggede han dem ned, uden at hans egne mænds blod blev udgydt (217 f. Kr.).

5 Da aitolerne var blevet indesluttet i en belejring af makedonernes konge **Antigonos** og blev plaget af sult, besluttede de at foretage et udfald og dø i fællesskab, men Antigonos lod en vej stå åben, så de kunne flygte. Han brød herved deres angreb, fulgte efter dem på deres flugt og huggede dem ned (229 f. Kr.).

6 Da **Agesilaos** fra Sparta kæmpede i et slag mod thebanerne og han havde forstået, at fjenderne, der var spærret inde på grund af terrænet, af desperation kæmpede mere modigt, åbnede han sine rækker og lod en vej være fri for thebanerne, så de kunne undslippe. Derpå trak han atter slaglinien sammen mod dem, der var ved at drage bort, og huggede fjenderne ned, mens de var på flugt, uden tab af egne soldater (394 f. Kr.).

7 Da konsul **Cn. Manlius** var vendt tilbage fra slaget og opdagede, at romernes lejr var blevet erobret af etruskerne, omgav han alle indgange med vagter og fik de indesluttede hensat i et sådant raseri, at han selv faldt i slaget. Da hans adjudanter havde opdaget det, fjernede de fra én indgang vagterne og lod derefter etruskerne gå ud, men da disse var blevet spredt, fulgte de efter dem, og med hjælp fra den anden konsul, **Fabius**, der var kommet ilende til, huggede de dem ned (480 f. Kr.).

8 Efter Xerxes' nederlag holdt **Themistokles** sine soldater tilbage, da de ville afbryde broen³⁷, fordi han havde påvist over for dem, at det var bedre, at Xerxes blev smidt ud fra Europa, end at han blev tvunget til af desperation at kæmpe. Han sendte også en budbringer til ham, som skulle fortælle ham, hvilken fare han svævede i, hvis han ikke fremskyndede flugten (480 f. Kr.).

9 Da **Pyrrhos**, kongen af Epeiros, havde erobret en by og havde opdaget, at de, der var indesluttet, fordi byportene var blevet spærret, ville kæmpe til det sidste, gav han dem en lejlighed til at flygte (297-272 f. Kr.).

10 Den ovennævnte **Pyrrhos** anså det for en grundsætning indenfor strategi, at man ikke hele tiden skulle angribe en fjende, der var på flugt; man kunne nemlig risikere, at der blev ydet større modstand af tvang, og det ville også være lettere at vige fra slaglinien, når man vidste, at sejrherrene ikke ville angribe de flygtende uden skånsel (297-272 f. Kr.).

7. OM AT SKJULE FIASKOER

1 Da den romerske konge **Tullus Hostilius** udkæmpede et slag med vejenterne, deserterede albanerne³⁸ fra den romerske hær og søgte op i de nærmeste bjerge. Da denne handling gjorde vore soldater modløse, råbte Tullus højt, at de havde gjort dette på hans befaling, for at han kunne omringe fjenden. Denne sag indgød vejenterne skræk og romerne selvtillid, og han reddede ved sin kløgt en farlig situation (ca. 700 f. Kr.).

³⁷ Broen mellem Europa og Asien, som Xerxes havde ladet bygge ved Hellespont.

³⁸ Beboerne i Alba Longa, Roms moderby.

2 Da en officer hos **Sulla** var gået over til fjenderne med en ikke ubetydelig deling ryttere, mens slaget allerede var begyndt, erklærede han, at det var sket på hans befaling. På denne måde forhindrede han ikke blot, at hans soldater blev bestyrkede, men bekræftede dem også i at håbe på en fordel, der ville være en følge af denne plan (ca. 85 f. Kr.).

3 Da den ovennævnte **Sulla** havde sendt nogle forstærkninger af sted, der var blevet omringet af fjenderne og dræbt, blev han nervøs for, at hele hæren skulle miste modet på grund af dette tab. Han erklærede derfor, at forstærkninger, som havde sammensvoret sig om at desertere, på hans foranledning var blevet ført ind i et ugunstigt terræn. På denne måde skjulte han et åbenlyst nederlag under skin af straf og styrkede soldaternes moral ved at overbevise dem om dette (ca. 85 f. Kr.).

4 Da Syphax' gesandter havde meddelt **Scipio** på deres konges vegne, at han ikke skulle tage fra Sicilien til Afrika i tillid til en alliance med ham, blev han nervøs for, at hans tropper skulle miste modet ved at opgive håbet om en alliance med en fremmed magt. Han sendte derfor hurtigt gesandterne væk og udsprede det rygte, at Syphax på eget initiativ havde sendt bud efter ham (204 f. Kr.).

5 Da **Q. Sertorius** var i kamp, dræbte han den barbar, der havde meddelt ham, at Hirtuleius var død, med en dolk, for at han ikke skulle bringe det til andres kendskab og af den grund få deres moral svækket (75 f. Kr.).

6 Da **Alkibiades** fra Athen var under hårdt pres fra abydenerne i et slag og pludselig havde fået øje på en trist budbringer i fuldt løb, forbød han ham at fremsige åbenlyst, hvad han havde af nyheder. Under fire øjne fik han dernæst at vide, at hans flåde blev belejret af Farnabazos, kongens satrap³⁹. Han holdt det hemmeligt for både fjender og egne soldater og sluttede slaget, og for at befri flåden førte han straks hæren ud og ydede hjælp til sine egne (409 f. Kr.).

7 Da **Hannibal** kom til Italien, forlod tre tusind carpetanere ham. For at de øvrige ikke skulle blive smittet af deres eksempel, udtalte han, at de var blevet sendt væk af ham, og for at man skulle fæste lid til ham, sendte han nogle få soldater hjem, der ikke var så meget værd (218 f. Kr.).

8 Da **Lucullus** havde opdaget, at de makedonske ryttere, der var hos ham som forstærkning, pludselig blev enige om at gå over til fjenden, befalede han at give signal til kamp, og sendte eksadroner af sted, der skulle følge efter dem. Fjenden, der regnede med, at slaget var begyndt, modtog de flygtende ryttere med spyd, og makedonerne, der så, at de hverken blev modtaget af deres modstandere eller trængt af dem, deserterede fra, vendte sig nødtvungent mod et rigtigt slag og angreb fjenden (ca. 70 f. Kr.).

9 Da den persiske feltherre **Datames** kæmpede mod Autofradates i Kappadokien og havde erfaret, at en del af hans ryttere var ved at løbe over til fjenden, befalede han alle de øvrige at følge ham, og da han var nået frem til desertørerne, roste han dem, fordi de så ivrigt var kommet ham i forkøbet, og opfordrede dem til at også at angribe fjenden modigt. Overløbernes skamfølelse fik dem til at fortryde, og de ændrede deres beslutning, fordi de troede, at de ikke var blevet opdaget (362 f. Kr.).

10 Da romerne var ved at vige i et slag, fandt konsul **T. Quintius Capitolinus** på i strid med sandheden at fortælle, at fjenderne på den anden fløj var slået tilbage. Da han således havde styrket sine soldaters moral, vandt han sejren (468 f. Kr.).

11 Da **Cn. Manlius** kæmpede mod etruskerne, var hans kollega M. Fabius, der anførte venstre fløj, blevet såret, hvilket medførte, at fløjen begyndte at vige, fordi soldaterne troede, at konsulen også var død. Manlius red hen med nogle rytterskadroner og

³⁹ En af perserkongens guvernører.

råbte, at hans kollega var i live og havde sejret på højre fløj. Ved denne fasthed fik hans soldater fornyet mod og sejrede (480 f. Kr.).

12 Da **Marius** kæmpede mod kimbjerne og teutonerne, havde hans opmålere af ufor-sigtighed fundet et sted til lejren, sådan at barbarerne var herrer over vandforsyningen. Da soldaterne så forlangte vand, pegede han over på fjenden og sagde: "Det er derovre!" Ved at anspore dem på denne måde opnåede han, at fjenderne straks efter blev slået (102 f. Kr.).

13 Da **L. Labienus** efter slaget ved Farsalos, hvor hans parti var blevet slået, var flygtet til Dyrrhachion, blandede han sandt med falsk, og selv om han ikke skjulte ud-faldet af slaget, påstod han, at der var kommet ligevægt i de stridende parters situation, fordi Caesar var blevet alvorligt såret. Ved denne påstand opmuntrede han resterne af Pompeius' tilhængere (48 f. Kr.).

14 Da **Cato** af ufor-sigtighed var sejlet ind i Ambrakia med én båd på et tidspunkt, hvor de allierede skibe blev belejret af aitolerne, til trods for, at han ikke havde nogen eskorte med sig, begyndte at signalere med stemme og gestus, hvorved det skulle se ud, som om han tilkaldte skibene, der fulgte efter med hans mænd. Ved denne overbevi-sende handling skræmte han fjenden, som om de, der jo åbenbart blev tilkaldt fra et sted i nærheden, tydeligt nærmede sig. Aitolerne opgav belejringen for ikke at blive trængt i defensiven, når den romerske flåde var ankommet (191 f. Kr.).

8. OM VED FASTHED AT GENOPRETTE SLAGLINIEN

1 **Servius Tullius** deltog som ung mand i det slag, som kong Tarquinius udkæmpede mod sabinerne, men da fanebærerne kæmpede trægt, greb han en fane og kastede den mod fjenden; for at generobre den sloges romerne så voldsomt, at de vandt både fanen og sejren (7. årh. f. Kr.).

2 Da fløjen var ved at vige, rev konsul **Furius Agrippa** et felttegn fra en fanebærer og kastede det mod fjenderne, nemlig hernikerne og aequerne. Ved denne handling blev slaget rettet op, for romerne styrtede med den største iver løs på fjenderne for at få fat på fanen igen (446 f. Kr.).

3 Konsul **T. Quintus Capitolinus** kastede en fane mod fjenderne, nemlig faliskerne, og befalede soldaterne at hente den tilbage (431 f. Kr.).

4 Da hæren viste tøven, greb militærtribunen **M. Furius Camillus**, der havde konsul- ariske beføjelser⁴⁰, en fanebærer og trak ham ved hånden mod fjenderne, nemlig volskerne og latinerne; de øvrige soldater blev derved flove over ikke at følge efter (386 f. Kr.).

5 Paeligneren **Salvius** gjorde det samme under krigen mod Perseus (168 f. Kr.).

6 Da **M. Furius** havde mødt sin hær, der havde trukket sig tilbage, erklærede han, at han kun ville modtage dem, hvis de havde sejret. Da soldaterne var ført tilbage til slag- linien, vandt han sejren (381 f. Kr.).

7 Da **Scipio** havde set sin hær ved Numantia trække sig tilbage, udtalte han, at han ville anse enhver som sin fjende, der trak sig tilbage til lejren (133 f. Kr.).

8 Da diktator **Servilius Priscus** havde givet ordre til, at legionernes faner skulle føres mod fjenderne, nemlig faliskerne, og en fanebærer tøvede, befalede han, at denne skulle henrettes; soldaterne blev skræmt af dette og angreb fjenden (418 f. Kr.).

9 Ryttergeneralen **Cossus Cornelius** gjorde det samme i slaget mod fidenaterne (426 f. Kr.).

⁴⁰ I perioden 444-367 blev disse valgt i stedet for regulære konsuler.

10 Da **Tarquinius** kæmpede mod sabinerne, og rytterne tøvede, befalede han dem at fjerne tøjlerne, spore hestene og herved gennembryde den fjendtlige slaglinie (7. årh. f. Kr.).

11 Da soldaterne under samniterkrigen var i færd med at flygte fra slaglinien tilbage til lejren, stillede konsul **M. Atilius** en slaglinie af sine egne mænd op og forsikrede, at de kom til at kæmpe mod ham og de gode borgere, hvis de ikke foretrak fjenderne. På denne måde førte han samtlige tilbage til slaglinien (294 f. Kr.).

12 Da legionerne var ved at vige for Mithridates' hær, der stod under kommando af Archelaos, hastede **Sulla** med draget sværd frem i forreste linie, tiltalte soldaterne og sagde, at hvis nogen spurgte dem, hvor de havde efterladt feltherren, kunne de svare, at han kæmpede i Boiotien. Alle skammede sig og fulgte ham (85 f. Kr.).

13 Da den guddommelige **Julius** så, at hans soldater var ved at trække sig tilbage til Munda, befalede han, at hans hest skulle føres væk, og sprang på sine fødder ud i den forreste slaglinie. Da soldaterne undså sig for at svigte feltherren, fornyede de slaget (45 f. Kr.).

14 Da **Filip** var bange for, at hans soldater ikke kunne modstå angrebet fra skytherne, anbragte han de mest pålidelige ryttere bagved og gav dem ordre til, at de ikke måtte lade nogle af deres kammerater slippe igennem, men hvis nogle stadig ville forsøge, skulle de slå dem ihjel. Da han ved denne trussel havde gennemført, at endog de fejeste foretrak at blive slået ihjel af fjenden, vandt han sejren (339 f. Kr.).

OM GØREMÅL EFTER SLAGET

9. OM AT FØRE KRIGEN TIL EN AFSLUTNING, HVIS ÉNS PLANER ER LYKKEDES

1 Da **Marius** havde besejret teutonerne i et slag og omringede resterne af deres hær, fordi natten havde afbrudt kampen, lod han nogle få soldater opløfte kampsflag, hvorved han skræmte fjenden og gjorde ham søvnløs. Herved opnåede han, at han den følgende dag kunne føre krig mod en fjende, der ikke var udhvilet (102 f. Kr.).

2 Da **Claudius Nero** havde angrebet punerne, mens de var på vej til Italien fra Spanien under Hasdrubals kommando, og havde besejret dem, smed han Hasdrubals afhuggede hoved ind i Hannibals lejr. Herved opnåede han, at Hannibal blev grebet af sorg og hæren af misstemning på grund af den udeblevne hjælp (207 f. Kr.).

3 **Sulla** anbragte på lanser hovederne af de anførere, der var blevet dræbt i slaget og fremviste dem for dem, der blev belejret i Praeneste, og på denne måde knækkede han stædigheden hos dem, der endnu ydede modstand (82 f. Kr.).

4 Germanernes anfører **Arminius** befalede, at hovederne af dem, han havde dræbt, på tilsvarende måde skulle sættes på lanser og bringes til fjendernes vold (9 e. Kr.).

5 Da **Domitius Corbulo** belejrede Tigranokerta, og armenerne så ud til stædigt at ville udholde belejringen, henrettede han Vadandus, en af de fornemme mænd, han havde fanget, og sendte med en kastemaskine hans hoved ind bag fjendernes forskansninger. Tilfældigvis faldt det ned midt i et møde, barbarerne netop afholdt; ved synet blev de så forskrækkede som af et varsel, at de skyndte sig at overgive sig (59/60 e. Kr.).

6 Da **Hermokrates** fra Syrakus havde besejret kartagerne i et slag, var han bange for, at krigsfangerne, som han havde fået i sin magt i et betragteligt antal, ikke skulle blive bevogtet med tilstrækkelig omhu, fordi kampens udfald kunne få sejrherrene til at afholde festmåltider og til at føle sig i sikkerhed. Han foregav derfor, at der i den følgende

nat ville komme et angreb af fjendens rytteri; ved forventningen om et sådant opnåede han, at vagtposterne var mere vågne end sædvanligt (408 f. Kr.).

7 Da en krig gik heldigt for den ovennævnte **Hermokrates**, og hans folk derfor lå under for en alt for stor følelse af sikkerhed og sov og drak, sendte han en overløber til fjendernes⁴¹ lejr, som skulle advare dem mod at flygte; der var nemlig overalt lagt baghold af syrakusanerne. Af frygt for disse holdt de sig indenfor lejren, men da de sådan var blevet forsinket, blev de den følgende dag overgivet af Hermokrates til hans egne tropper, der nu var kommet sig, og han afsluttede krigen (413 f. Kr.).

8 Da **Miltiades** havde besejret en umådelig mængde persere ved Marathon, tvang han athenerne, der var optaget af at takke for sejren, til at skynde sig med at bringe hjælp til Athen, som den persiske flåde var ved at angribe. Da han så var hastet af sted og havde bemanded murene med bevæbnede folk, troede perserne, at der var et umådeligt antal athenere, og at der var én hærgruppe, der havde kæmpet ved Marathon, og en anden, der skulle forsvare murene mod dem; derfor ændrede de straks kurs og sejlede tilbage til Asien (490 f. Kr.).

9 Da **Peisistratos** fra Athen havde erobret megaræernes flåde, hvormed de var landet ved Eleusis om natten, for at de kunne stjæle athenernes kvinder, der havde udført en kulthandling for Demeter, dræbte han mange af dem og fik derved hævn for sine landsmænd. De samme skibe, som han havde erobret, bemandede han med athenske soldater, og han stillede nogle koner, klædt som krigsfanger, op, så man kunne se dem. Megaræerne blev narret ved dette skue, og som om det var deres egne folk, der kom sejlene tilbage efter veludført bedrift, gik de dem i møde i spredt orden, men blev, ubevæbnede som de var, overmandet igen (ca. 565 f. Kr.).

10 Da den athenske feltherre **Kimon** havde vundet et søslag mod perserne ved øen Cyprien, gav han sine soldater de erobrede våben, og med de selvsamme skibe, som havde tilhørt barbarerne, sejlede han til floden Eurymedon i Pamfylia. Perserne, som genkendte både skibene og udrustningen på dem, der befandt sig om bord, tog ingen forholdsregler, men pludselig blev de overmandet og på den samme dag besejret både i et søslag og i et landslag (ca. 466 f. Kr.).

10. OM AT AFBØDE SKADERNE, HVIS ÉNS PLANER ER SLÅET FEJL

1 Da **T. Didius** i Spanien havde udkæmpet et særdeles voldsomt slag, der var blevet afbrudt af natten, og der var blevet dræbt en stor mængde på begge sider, sørgede han for, at ligene af hans egne soldater blev begravet i løbet af natten. Da spanierne den følgende dag var rykket ud med samme hensigt og havde opdaget, at der var flere faldne på deres side end på romernes, mente de efter denne opgørelse, at de var besejret, og accepterede feltherrens betingelser (98-93 f. Kr.).

2 Da den romerske ridder **T. Marcus** havde kommandoen over resterne af hæren, og punernes to lejre lå i nærheden med en afstand på nogle få romerske mil, ansporede han soldaterne til et angreb på den nærmeste lejr midt om natten. Da han ved sit angreb på en fjende, der var så sikker på sejr, at han ikke var stillet ordentligt op, ikke engang havde efterladt én eneste, der kunne fortælle om nederlaget, gav han soldaterne et kort hvil, hvorefter han kom rygtet om det skete i forvejen og trængte ind i fjendernes anden lejr. Således hændte det samme begge steder, og da punernes to lejre var tilintetgjort, leverede han Spanien, der var gået tabt, tilbage til det romerske folk (211 f. Kr.).

⁴¹ Det er her athenerne.

11. OM AT FASTHOLDE LOYALITETEN HOS DE VANKELMODIGE

1 Da **P. Valerius** nærrede mistillid til Epidaurus' indbyggere, fordi han kun havde en lille garnison hos sig, lod han afholde sportskampe et stykke vej fra byen. Da næsten alle var taget derhen for at se dem, spærrede han byportene og lod ikke epidaurierne få adgang, før han havde fået gidsler af de fremtrædende borgere (ca. 74 f. Kr.).

2 Da **Pompeius** var mistænksom overfor chaukenserne og nærrede frygt for, at de ikke ville modtage en garnison, bad han dem om at tillade, at de syge blev passet hos dem. Han udklædte derefter de bedste soldater, som om de var syge, og sendte dem af sted, hvorpå han besatte byen og holdt den (76-72 f. Kr.).

3 Da **Alexander** havde besejret og undervunget Thrakien og tog af sted til Asien, var han nervøs for, at de efter hans afrejse skulle gribe til våben, og han tog derfor deres konger og officerer og alle andre, der tilsyneladende bekymrede sig om den tabte frihed, med sig, som om det var en æresbevisning. Han satte mænd af lav herkomst og fra underklassen til at regere dem, der var tilbage, og han opnåede herved, at overklassen, der var forpligtet af de privilegier, han havde givet dem, ikke var interesseret i omvæltninger, og at underklassen ikke var i stand til noget, fordi de ingen ledere havde (334 f. Kr.).

4 Da **Antipatros** havde set peloponnesiernes hær, som havde samlet sig for at angribe hans magt, fordi der havde været rygter om, at Alexander den Store var død, lod han, som om han ikke vidste, med hvilke hensigter de var kommet. Tværtimod takkede han dem, fordi de var kommet for at støtte Alexander mod spartanerne, og han tilføjede, at han ville skrive det til kongen, og i øvrigt opfordrede han dem til at tage hjem igen, fordi han ikke i øjeblikket havde brug for deres hjælp. Ved denne fasthed fjernede han den fare, der truede som følge af omvæltninger (ca. 331/330 f. Kr.?).

5 Mens **Scipio Africanus** var i Spanien, var der blandt fangerne en usædvanlig smuk ung pige i den giftefærdige alder, som var blevet ført hen til ham, hvorved alle rettede deres opmærksomhed mod ham. Han lod hende bevogte omhyggeligt og gav hende tilbage til hendes forlovede, der hed Alicius, og det guld, som hendes forældre havde foræret Scipio for at købe hende fri, gav han til brudgommen som bryllupsgave. Ved denne storslåede gestus blev hele folket besejret og gav sig ind under det romerske folks myndighed (209 f. Kr.).

6 Også om **Alexander den Store** fortælles det, at da man havde fanget en ung pige af usædvanlig skønhed, der var forlovet med fyrsten over et nabofolk, var han så tilbageholdende, at han ikke engang inspicerede hende. Da hun snart efter var sendt tilbage til sin forlovede, vandt han ved sin velgerning hele folket for sig (ca. 330 f. Kr.).

7 Da kejser **Domitian** under den krig, hvori han vandt tilnavnet Germanicus efter en sejr, anlagde kasteller i kubiernes land, befalede han, at der skulle gives erstatning for udnyttelsen af de områder, som han omfattede med en vold. Således vandt han ved sit ry for retfærdighed alles loyalitet (83 e. Kr.).

12. HVAD DER SKAL GØRES FOR AT FORSVARE LEJREN, HVIS MAN IKKE HAR TILSTRÆKKELIG TILLID TIL TROPPERNE HOS SIG

1 Da volskerne havde til hensigt at angribe konsul **T. Quintius'** lejr, lod han blot en kohorte holde vagt, mens han sendte resten af hæren i seng. Han gav trompeterne ordre om at stige til hest og ride omkring på volden og blæse i trompet. Da han ved denne forstillelse både havde skræmt fjenderne væk og havde bundet dem hele natten, lavede

han ved daggry et pludseligt udfald og besejrede let fjenderne, der var udmattede af at våge (468 f. Kr.).

2 Da **Q. Sertorius** i Spanien var fjendernes rytteri stærkt underlegen - de rykkede i deres overdrevne selvtillid helt frem til selve forskansningerne - gravede han om natten nogle huller og stillede slaglinien op foran dem. Da derpå eskadronerne som sædvanligt kom farende, drog han slaglinien tilbage. Fjenderne fulgte efter og faldt i gravene, og på den måde blev de overvundet (80-72 f. Kr.).

3 Da athenernes feltherre **Chares** afventede forstærkninger og var bange for, at fjenderne i mellemtiden ville storme hans lejr af foragt for hans styrke, som for øjeblikket var beskeden, befalede han hovedparten af de soldater, han havde hos sig, at drage ud om natten på bagsiden og ad en vej, hvor de var særligt synlige for fjenderne, vende tilbage til lejren, som om de var nye tropper. Da han således havde foregivet forstærkninger, fik han forøget sin sikkerhed, indtil han blev forsynet med dem, han havde forventet (ca. 350 f. Kr.).

4 Da **Ifikrates** fra Athen havde sin lejr på en slette, og han havde erfaret, at thrakerne var på vej for at plyndre hans lejr fra nogle bakker, hvorfra der kun førte én vej ned, førte han hemmeligt sin hær ud og anbragte den fordelt på hver side af den vej, thrakerne ville komme ad. Da fjenden styrtede ind i lejren, hvor nogle få sørgede for, at der brændte mange bål, og derved gav det udseende af, at der var en stor mængde til stede, blev de angrebet i flanken og overvundet (ca. 389 f. Kr.).

13. OM AT TRÆKKE SIG TILBAGE

1 Da **gallerne** skulle kæmpe mod Attalos, overdrog de alt deres guld og sølv til nogle pålidelige vagtposter, som fik besked om at sprede det, hvis de blev overvundet i slaget, hvorved de lettere kunne undslippe en fjende, der var travlt beskæftiget med at samle bytte (ca. 240 f. Kr.).

2 Kong **Tryfon** af Syrien spredte efter et nederlag penge på hele den vej, han flygtede ad, og han undslap Antiochos' ryttere, der samlede dem op (139 f. Kr.).

3 Da **Q. Sertorius** var blevet slået i et slag af Q. Metellus Pius, regnede han ikke engang med, at flugt ville være sikker for ham, og han befalede derfor, at soldaterne skulle tage af sted i spredt orden efter at have fået besked om, hvor han ville møde dem (75 f. Kr.).

4 Lusitanernes feltherr **Viriathus** undslap vore tropper og et ugunstigt terræn på samme måde som Sertorius ved at sprede hæren og derefter samle den igen (147-139 f. Kr.).

5 Da Porsennas hær truede, befalede **Horatius Cocles** sine folk at vende tilbage til Rom ad broen og at ødelægge den, for at fjenden ikke skulle forfølge dem. Mens dette foregik, holdt han som forkæmper på brohovedet forfølgerne væk. Da han derpå havde hørt braget fra den sammenstyrtede bro, kastede han sig ud i floden, og tynget af våben og sår svømmede han over på den anden side (begyndelsen af 5. årh. f. Kr.).

6 Da **Afranius** var på flugt for Caesar i Spanien, og denne angreb ham, slog han lejr ved Ilerda. Da Caesar havde gjort det samme og sendt sine soldater ud for at fouragere, gav han pludselig signal til kamp (49 f. Kr.).

7 Da **Antonius** trak sin hær tilbage fra de angribende parthere, blev hans kolonne af bortdragende angrebet af en regn af pile fra barbarerne, hver gang han ved daggry satte hæren i bevægelse. Han holdt derfor sine soldater tilbage til kl. 11 for at overbevise fjenderne om, at han ville blive på stedet. I den tro drog partherne bort, og Antonius gennemførte en regulær march resten af dagen uden indblanding (36 f. Kr.).

8 Da **Filip** var blevet besejret i Epeiros, ville han undgå at blive trængt af romerne på tilbagemarchen. Han bad derfor om våbenstilstand for at begrave de faldne, og da vagterne var mindre påpasselige, undslap han (189 f. Kr.).

9 Da **P. Claudius** var blevet besejret i et søslag af punerne, og han var tvunget til at bryde igennem fjendernes linier, befalede han, at de resterende tyve skibe skulle udsmykkes, som om de havde vundet en sejr. Da punerne således troede, at det var vore skibe, der havde sejret, blev de skræmt til at lade dem slippe igennem (249 f. Kr.).

10 Da **punerne** havde tabt et søslag og forsøgte at holde de forfølgende romere væk, lod de, som om deres skibe var stødt på grund, og gav en god efterligning på folk, der sad fast, hvorved de opnåede, at deres besejrer af frygt for et lignende uheld gav dem mulighed for at slippe væk (3. årh. f. Kr.?).

11 Da atrabaten **Commius** var blevet besejret af den guddommelige Julius og var på flugt fra Gallien til Britannien, kom han til oceanet i medvind, men ved ebbe. Selv om skibene stod på det tørre land, befalede han alligevel, at sejlene skulle sættes, og da Caesar på lang afstand havde set dem svulme af vinden, regnede han med, at han var på vej væk fra ham i medvind, og vendte om (51 f. Kr.).

Tredie Bog.

Forord

1 Hvis de foregående bøger har svaret til deres overskrifter og har ført læseren med opmærksomhed til dette sted, vil jeg nu fremlægge krigslist vedrørende stormangreb på byer og forsvar af dem. Jeg vil heller ikke trække tiden ud med nogen fortale, men først berette, hvad der er af nytte, når man skal storme byer, og derefter give forslag til dem, der er belejret.

2 Hvis man ser bort fra belejringsanlæg og krigsmaskiner, der nu er så langt fremme i teknisk henseende, at de ikke kan forbedres, har vi inddelt kategorierne af krigslist vedrørende erobring i følgende:

1. Om overraskelsesangreb.
2. Om at narre de belejrede.
3. Om at lokke til forræderi.
4. Hvordan man bringer fjenderne i en mangelsituation.
5. Hvordan man overtaler til at fortsætte en belejring.
6. Hvordan man splitter den fjendtlige garnison.
7. Om at aflede floder og ødelægge vandforsyningen.
8. Om at indjage de belejrede frygt.
9. Om indfald på et uventet sted.
10. Om at lokke de belejrede i baghold.
11. Om at foregive tilbagetrækning.

3 Omvendt til beskyttelse af de belejrede:

12. Om at opmuntre sine soldater til omhu.
13. Om at sende og modtage bud.
14. Om at føre forstærkninger ind og skaffe sig forsyninger.
15. Hvordan man giver det udseende af at have rigeligt af det, man mangler.
16. Hvordan man imødegår forrædere og overløbere.
17. Om udfald.
18. Om udholdenhed hos de belejrede.

1. OM OVERRASKELSESEANGREB

1 Da konsull **Quintius** havde besejret aequerne og volskerne i et slag og havde besluttet at erobre byen Antium, forklarede han i en tale til soldaterne, hvor nødvendigt det var og hvor let det var, hvis det ikke blev udsat: og med den voldsomhed, som han havde opfordret til, angreb han byen (468 f. Kr.).

2 Da **Cato** var i Spanien, opdagede han, at han kunne bemægtige sig en bestemt by, hvis han overfaldt den, uden at indbyggerne ventede det. Han marcherede derfor en fire dages rute gennem et uvejsomt og øde terræn på kun to dage og overmandede fjenderne, der slet ikke frygtede den slags. Da hans sejrige soldater derefter spurgte, hvordan de så let havde kunnet opnå dette resultat, svarede han, at de havde fået sejren, da de forkortede en fire dages rute til to dage (195 f. Kr.).

2. OM AT NARRE DE BELEJREDE

1 Da **Domitius Calvus** belejrede Lueria, en by i Ligurien, der ikke bare blev forsvaret ved sin beliggenhed og forsvarsværker, men også af dygtige forsvarere, besluttede han at lade tropperne ofte gå rundt om bymurene og føre dem tilbage til lejren. Denne hyppige foreteelse fik byens indbyggere til at tro, at romerne handlede sådan for at eksercere, og derfor passede de mindre på. Men den romerske feltherre ændrede vanen med at spadserere omkring til et overraskelsesangreb, og da han havde besat bymurene, tvang han indbyggerne til at overgive sig (tid ukendt).

2 Konsul **C. Duellius** opnåede ved at eksercere med soldater og rorkarle, at kartagerne følte sig trygge ved en uskyldig vane lige op til det tidspunkt, da han pludselig rykkede flåden og besatte bymuren (260 f. Kr.).

3 **Hannibal** erobrede mange byer i Italien, da han sendte nogle af sine egne soldater i forvejen, der var forklædt som romere og som også talte latin, fordi de havde været med i krigen i mange år (216-203 f. Kr.).

4 **Darkaderne** belejrede et af messeniernes kasteller, fremstillede de våben, der lignede fjendernes, og på det tidspunkt, hvor de havde opdaget, at der skulle komme undsætning til de indesluttede, udrustede de nogle soldater som dem, der forventedes at ankomme. Da de nu fejlagtigt var blevet modtaget som allierede, besatte de stedet og huggede fjenderne ned (tid ukendt).

5 Da den athenske feltherre **Kimon** lagde planer mod en by i Karien, stak han ganske uventet om natten ild på et Artemistempel, som indbyggerne holdt højt i ære, og på en lund, der lå uden for bymurene. Da befolkningen strømmede ud for at hjælpe til med at slukke ilden, erobrede han en by, der var helt blottet for forsvarere (ca. 470 f. Kr.).

6 Da den athenske feltherre **Alkibiades** belejrede Akragas, der var glimrende befæstet, bad han dem om råd, og som om det drejede sig om sager af fælles interesse, diskuterede han længe i teatret, hvor man efter græsk skik plejede at holde forespørgelsesdebatter. Mens han således holdt mængdens opmærksomhed fanget under påskud af en diskussion, erobrede de athenere, han havde forberedt til det, byen, der var uden forsvarere (415 f. Kr.).

7 Da **Epameinondas** fra Theben belejrede en by i Arkadien, gik fjendernes kvinder på en helligdag rundt uden for bymurene flere steder. Han lod derfor adskillige af sine soldater tage kvindetøj på og blande sig med dem, og da de i denne forklædning blev modtaget om aftenen inden for portene, erobrede de byen og åbnede den for deres egne soldater (ca. 365 f. Kr.).

8 Da indbyggerne i Tegea på en helligdag i store mængder var gået ud af byen for at besøge et Athenetempel, sendte **Aristippos** fra Sparta lastdyr til Tegea, der var læsset med kornsække fyldt med avner. De blev ført af soldater, der optrådte som købmand, og uden at nogen holdt øje med dem, åbnede de portene for deres egne soldater (240/239 f. Kr.).

9 Da **Antiochos** belejrede kastellet Suenda i Kappadokien, fangede han nogle lastdyr, der var sendt ud for at fouragere og slog deres drivere ihjel. Han gav sine egne soldater deres tøj på og sendte dem af sted, som om de bragte korn med tilbage. Vagterne blev narret, mens disse trængte ind i kastellet og gav adgang for Antiochos' soldater (ca. 200 f. Kr.).

10 Da **thebanerne** ikke med magt kunne bringe Sikyons havn i deres magt, fyldte de et stort skib med bevæbnede folk og anbragte handelsvarer på det, for at man skulle tro, at det var købmænd, der kom. Ved den del af murene, der ligger længst væk fra vandet, stillede de så nogle få mænd, som nogle ubevæbnede fra skibet skulle komme i klam-

meri med. Da indbyggerne i Sikyon var blevet tilkaldt for at stoppe slagsmålet, besatte de thebanske skibe såvel den ubeskyttede havn som byen (369 f. Kr.).

11 Da **Timarchos** fra Aitolien havde dræbt kong Ptolemaios' feltherre Charmades, tog han den dræbtes uniform og hjelm på, så han lignede en makedoner: sanierne blev narret til at tro, at han var Charmades, og tog imod ham i deres havn, hvorpå han besatte den (3. årh. f. Kr.).

3. OM AT LOKKE TIL FORRÆDERI

1 Konsul **Papirius Cursor** lovede ved Tarent, at Milon, der havde kommandoen over byen med en garnison bestående af epeirotter, og hans mænd skulle blive skånet, hvis han med dennes hjælp kunne bemægtige sig byen. Da han var blevet bestukket med disse belønninger, overtalte han tarentinerne til at sende ham selv som gesandt til konsulen. Af denne fik han som aftalt løfterne opfyldt og vendte tilbage til byen, hvor han beroligede indbyggerne med, at de var sikre nok, og på den måde overgav han den ubevogtede by til Cursor (272 f. Kr.).

2 Da **M. Marcellus** havde overtalt en syrakusaner ved navn Sosistratos til forræderi, fik han af ham at vide, at vagten ville være mere lemfældig på en helligdag, hvor Epikydes ville give masser af vin og mad. Han lagde derfor planer mod den glade fest og den træthed, der fulgte efter, besteg befæstningerne, og da han havde dræbt vagtposterne, åbnede han for den romerske hær den by, der var så berømt for sine fornemme sejre (212 f. Kr.).

3 Da **Tarquinius Superbus** ikke kunne få Gabii til at overgive sig, sendte han sin søn Sextus Tarquinius til fjenden, efter at han var blevet mishandlet med stokkeslag. Han anklagede faderen for grusomhed og overtalte gaberne til at benytte sig af hans had mod faderen; da han var blevet valgt til feltherre, overgav han Gabii til sin far (ca. 500 f. Kr.).

4 Da perserkongen **Kyros** havde forsikret sig om sin hofmand Zopyros' loyalitet, lod han med vilje hans ansigt skamfere og sendte ham til fjenderne. Tiltroen til, at han var blevet uretfærdigt behandlet, støttede ham, og han blev regnet for en bitter fjende af Kyros, og da han havde bekræftet denne forestilling ved at løbe tættere på, hvergang der blev kæmpet i et slag, og ved at der blev rettet spyd mod ham, betroede de ham Babylon, hvorefter han overgav den til Kyros (538 f. Kr.).

5 Da **Filip** var blevet holdt ude fra saniernes by, overtalte han deres feltherre Apollonides, som han havde bestukket til forræderi, til at stille en vogn belæsset med kvadersten i selve byportens åbning. Da der derefter hurtigt blev givet et signal, forfulgte han byens indbyggere, der var ude af sig selv, fordi porten var hindret i at blive lukket, og overmandede dem (ca. 350 f. Kr.).

6 Da **Hannibal** stod ved Tarent, der blev holdt besat af en romersk garnison under ledelse af Livius, bestak han en tarentiner ved navn Kononeus og aftalte med ham den list, at han skulle gå ud om natten under påskud af at gå på jagt, siden det jo var umuligt om dagen på grund af fjenden. Når han var taget ud, forsynede de ham med vildsvin, som han skulle tilbyde Livius, som om han havde fanget dem. Da dette var hændt flere gange, og man derfor holdt mindre omhyggeligt øje med ham, klædte Hannibal en nat nogle punere ud som jægere og lod dem blande sig med hans ledsagere. Da de var kommet tilbage belæsset med vildtet, som de bar på, og var blevet modtaget af vagterne, angreb de straks disse og dræbte dem. Da byporten var blevet sprængt, fik Hannibal adgang med sin hær og dræbte alle romere bortset fra dem, der havde søgt tilflugt i borgeren (212 f. Kr.).

7 Da makedonernes konge **Lysimachos** belejrede efeserne, der fik hjælp fra sørøverhøvdingen Mandon, som plejede at bringe skibe belæsset med bytte ind til Efesos, bestak han ham til forræderi og overlod ham de modigste af makedonerne, som han skulle bagbinde og bringe ind til Efesos som krigsfanger. Senere tog de våben fra borgen og overgav byen til Lysimachos (287 f. Kr.).

4. HVORDAN MAN BRINGER FJENDERNE I EN MANGELSITUATION

1 **Fabius Maximus** hærgede campanernes⁴² marker, for at de ikke skulle føle sig sikre i tilfælde af en belejring, og trak sig tilbage ved såtid, så at de kunne bruge det korn, de havde til overs, til at så. Da det var vokset op, vendte han tilbage og ødelagde det, og indbyggerne, der nu var truet af hungersnød, blev besejret af ham (215 f. Kr.).

2 **Antigonos** gjorde det samme mod atenerne (263 f. Kr.).

3 Da **Dionysios** havde erobret en mængde byer og havde til hensigt at angribe Rhegion, som havde rigeligt med forråd, lod han, som om han ville slutte fred, og bad dem om at sende forsyninger til hans egen hær. Da han havde opnået dette, og indbyggerne ikke havde mere korn, angreb han byen, der nu var berøvet dets fødevarer, og besejrede den (391 f. Kr.).

4 Den ovennævnte **Dionysios** siges at have brugt den samme list mod Himera (387 f. Kr.).

5 Da **Alexander** ville angribe Leukadia, der havde rigeligt med forsyninger, erobrede han først de kasteller, der lå i nærheden, og tillod alle at flygte fra disse til Leukadia, for at fødevarerne hurtigere kunne blive spist, når der var så mange (342-330 eller 266-263 f. Kr.).

6 Da **Falaris** fra Akragas belejrede nogle lokaliteter på Sicilien, der var godt beskyttet af deres befæstninger, indgik han på skrømt en aftale og deponerede hos dem noget korn, som han sagde, han havde til overs. Dernæst sørgede han for, at tagene på de bygninger, hvortil kornet blev bragt, blev ødelagt, så regnvandet strømmede ind. I tillid til de opmagasinerede levnedsmidler brugte indbyggerne først deres egen hvede helt op, men da Falaris angreb i begyndelsen af sommeren, tvang han dem til at overgive sig på grund af mangel på mad (570-554 f. Kr.).

5. HVORDAN MAN OVERTALER TIL AT FORTSÆTTE EN BELEJRING

1 Da **Klearchos** fra Sparta havde opdaget, at thrakerne havde bragt alle levnedsmidler op i bjergene og holdt ud i det håb, at han ville trække sig tilbage af mangel på proviant, befalede han på det tidspunkt, hvor han regnede med, at deres gesandter ville komme, at en af krigsfangerne offentligt skulle slås ihjel, skæres i småstykker og fordeles mellem teltene, som om de ville spise ham. Thrakerne, der nu regnede med, at der ikke var noget, han ikke ville gøre for at holde ud, siden han havde kunnet få sig selv til at prøve et så forfærdeligt måltid, overgav sig (402/401 f. Kr.).

2 Da lusitanerne erklærede, at de havde mad nok til ti år og derfor ikke frygtede en belejring, sagde **Ti. Gracchus**: "Så vil jeg tage jer om elleve år!"

Lusitanerne blev skræmt af denne udtalelse, og skønt de havde rigeligt med levnedsmidler, overgav de sig straks (179/178 f. Kr.).

⁴² Med denne betegnelse mener Frontin indbyggerne i Capua.

3 Da **A. Torquatus** belejrede en græsk by, fik han at vide, at de unge mænd ivrigt trænede i at kaste med spyd og skyde med bue. "Godt", sagde han, "så kan jeg sælge dem til en højere pris!" (2. årh. f. Kr.).

6. HVORDAN MAN SPLITTER DEN FJENDTLIGE GARNISON

1 Da Hannibal var vendt tilbage til Afrika, var det **Scipios** plan af bringe adskillige byer, der blev holdt af modpartens stærke garnisoner, i sin magt, og han sendte gentagne gange en deling af sted for at angribe dem. Til sidst kom han selv til stede, som om han ville angribe byerne, men foregav at nære frygt og trak sig tilbage. Hannibal troede, at hans ængstelse var reel nok, og førte overalt garnisonerne ud, og som om han skulle kæmpe i et definitivt slag, begyndte han at forfølge ham. Således opnåede Scipio, hvad han havde sigtet mod, og erobrede med Masinissas og numidernes hjælp byerne, der var blottet for forsvarere (202 f. Kr.).

2 Da **P. Cornelius Scipio** havde indset vanskeligheden ved at erobre Delminum, fordi alle var strømmet til for at forsvare den, begyndte han at angribe andre byer, og da de enkelte forstærkninger var blevet kaldt hjem for at forsvare deres egen by, blev Delminum blottet for forsvarere, hvorefter han erobrede den (155 f. Kr.).

3 Da epeiroternes konge **Pyrrhos** kæmpede mod illyrierne og ville undertvinge deres hovedstad, opgav han denne og begyndte at angribe de øvrige byer, og han opnåede, at fjenderne i tillid til, at den by var stærk nok, blev spredt for at beskytte de andre byer. Derefter kaldte han selv sine folk tilbage og erobrede hovedstaden, der ingen forsvarere havde (før 280 f. Kr.).

4 Da konsul **Cornelius Rufinus** i nogen tid havde belejret byen Kroton uden held, fordi en deling lucanere, der var modtaget som garnison, gjorde den uindtagelig, lod han, som om han afstod fra sit forehavende. Han sendte derefter en krigsfange, som var bestukket med en stor belønning, til Kroton, og som foregav at være flygtet fra fangenskab og overbeviste dem om, at romerne havde trukket sig tilbage. Krotonienserne anså dette for at være sandt og sendte deres forstærkninger væk, og da de således var uden forsvarere, blev de uventet og svækket besejret (277 f. Kr.).

5 Da den kartagiske feltherre **Mago** havde besejret Cn. Piso og indesluttet ham i et tårn, havde han mistanke om, at der ville komme undsætningstropper. Han sendte derfor en overløber af sted, der skulle fortælle de tropper, der nærmede sig, at Piso allerede var fanget. Derfor holdt de sig tilbage, og Mago vandt en fuldstændig sejr (216-203 f. Kr.).

6 Da **Alkibiades** var på Sicilien og ville erobre Syrakus, sendte han en mand, som han vidste var snedig, fra Catania, hvor han for øjeblikket havde sin hær, til Syrakus. Denne mand blev ført frem for rådet og overbeviste syrakusanerne om, at Catantias indbyggere var bitre fjender af athenerne, og at, hvis de fik assistance af syrakusanerne, så ville de kunne overmande dem og Alkibiades. Syrakusanerne lod sig anspore heraf og drog ud alle mand for at erobre Catania, mens de efterlod deres egen by, som Alkibiades angreb bagfra, og da den var forladt, som han havde regnet med, tilføjede han den store skader (415 f. Kr.).

7 Da **Kleonymos** fra Athen⁴³ angreb Troizen, som blev forsvaret af Krateros' garnison, lod han nogle spyd kaste ind bag murene, hvorpå der var skrevet, at han var kommet for at befri deres stat, og på samme tid sendte han nogle krigsfanger, som havde forsonet sig med ham, tilbage, som skulle kritisere Krateros. Ved denne plan opstod der

⁴³ Han var faktisk spartaner.

et indre oprør hos de belejrede, og han rykkede sin hær nærmere og erobrede byen (277/276 f. Kr.).

7. OM AT AFLEDE FLODER OG ØDELÆGGE VANDFORSYNINGEN

1 Da **P. Servilius** belejrede byen Isaura, afledte han floden, der førte vand til fjenderne, og plaget af tørst blev de tvunget til at overgive sig (ca. 77 f. Kr.).

2 I Gallien forårsagede **Caesar**, at cadurcernes by, der var omgivet af en flod og rig på kilder, fik vandmangel, da han havde afledt kilderne ved at grave miner og med bueskytter forhindrede indbyggerne i at bruge floden (51 f. Kr.).

3 I det nærmere Spanien sendte **Q. Metellus** en flod fra et højere liggende sted ind over fjendernes lejr, der lå lavt. Ved den pludselige oversvømmelse bragte han forvirring blandt dem og huggede dem ned med mænd, som han havde anbragt i baghold netop med dette formål for øje (143/142 f. Kr.).

4 Ved Babylon, der er delt midt igennem af Eufratfloden, byggede **Alexander den Store**⁴⁴ på samme tid en grav og en vold, for at fjenderne skulle tro, at han manglede jord til denne. Da han så pludselig afledte floden, gik han ind i byen ad den gamle flod-seng, der var tørret ud og derved gav adgang (331 f. Kr. eller Kyros i 538 f. Kr.).

5 **Semiramis** siges at have gjort det samme med de selvsamme babyloniere ved at aflede den samme Eufratflod (9./8. årh. f. Kr.).

6 **Kleisthenes** fra Sikyon afbrød en akvædukt, der førte vand til byen Krisa. Da de snart var plaget af tørst, førte han vand ind, der var forgiftet med nysæd, og da de havde drukket det og blev svækket af diarré, besejrede han dem (begyndelsen af 6. årh. f. Kr.).

8. OM AT INDJAGE DE BELEJREDE FRYGT

1 Da **Filip** ikke med nogen form for magtanvendelse kunne erobre Prinassoskastellet, fjernede han foran selve murene jorden og lod, som om han gravede en mine. Besættningen på kastellet troede, at de blev undermineret, og overgav sig (201 f. Kr.).

2 Da **Pelopidas** fra Theben på samme tid ville storme to af magnesiernes byer, der ikke lå særligt langt fra hinanden, gav han ordre til, at på det tidspunkt, da han rykkede sin hær mod den ene by, skulle efter aftale fire bekransede ryttere med iøjnefaldende glæde ride ud fra den anden lejr, som om de gav meddelelse om en sejr. For at man kunne fæste lid til dette, sørgede han for, at en skov, der lå imellem, blev stukket i brand og derved lignede en brændende by. Ydermere befalede han, at nogle folk blev ført frem klædt som fanger. Ved disse hændelser blev de belejrede skræmt, da de troede, at de nu var delvist besejret, og opgav (369-364 f. Kr.).

3 Da perserkongen **Kyros** havde indesluttet Kroisos i Sardes, rejste han dér, hvor et stejlt bjerg ikke gav nogen adgang til bymurene, master, der var lige så høje som bjerget, og hvorpå han havde anbragt bevæbnede statuer af mennesker i persisk tøj, og disse rykkede han om natten hen mod bjerget. Så angreb han ved daggry murene et andet sted. Så snart solen var stået op, glimtede disse statuer og lignede bevæbnede mænd, så indbyggerne troede, at byen var blevet erobret bag dem, og derfor styrtede de sig ud i en vild flugt og gav fjenderne sejren (546 f. Kr.).

9. OM INDFALD PÅ ET UVENTET STED

⁴⁴ Historien refererer utvivlsomt til Kyros. Babylon overgav sig til Alexander uden modstand.

1 Da **Scipio** stod foran Kartago⁴⁵, og der var ebbe, fulgte han, som han sagde, en gud som fører, rykkede hen mod bymurene, og da vandet sank, foretog han et angreb, hvor det var mindst ventet (209 f. Kr.).

2 Da **Fabius Maximus**, der var søn af Cunctator, stod foran Arpi, som var besat af Hannibals garnison, undersøgte han byens situation og sendte i den mørke nat seks hundrede soldater af sted, som på et befæstet sted i byen, der af den grund var mindre godt bevogtet, skulle bestige muren med stiger og sprænge byportene. Disse fik hjælp af larmen fra den faldende regn, som overdøvede støjen fra deres forehavende, og udførte deres ordrer. Selv gav han signal og angreb et andet sted, hvorefter han erobrede Arpi (213 f. Kr.).

3 Da **Marius** under krigen med Jugurtha belejrede et kastel, der lå ved Muluchaflo- den på en høj klippe og hvortil kun en smal sti førte op, mens det på de øvrige steder var stejlt, som om det var bygget til formålet, fik han af en ligurer at vide, at det var muligt at kravle helt op til kastelet. Denne, der var en menig soldat blandt forstærkningerne, var helt tilfældigt gået frem for at hente vand, mens han samlede snegle mellem bjergets klipper, og var nået op på toppen. Marius sendte de dygtigste centurioner sammen med de hurtigste soldater, hvoriblandt nogle trompetere, af sted med bare hoveder og ben, for at de lettere kunne orientere sig og kravle hen over klipperne, mens deres skjolde og sværd var bundet fast på ryggen. Med ligureren som fører benyttede de tovværk og stokke, som de støttede sig til, når de kravlede op, og da de var kommet op til den bage- ste del af kastelet, der af den grund lå ubeskyttet, begyndte de at trompetere og råbe højt, som de havde fået ordre til. Da det skete, opmuntrede Marius sine egne soldater endnu mere og begyndte at angribe besætningen med større styrke. Denne var blevet kaldt tilbage af dem, der ikke deltog i forsvaret, som om de var blevet fanget bagfra, og Marius trængte ind og erobrede kastelet (107 f. Kr.).

4 **Konsul Cornelius Rufinus** erobrede flere byer på Sardinien, da han satte de stærkeste dele af sine tropper i land om natten og gav dem ordre om at holde sig skjult og afvente det tidspunkt, hvor han selv ville lande med sine skibe. Fjenderne gik ham dernæst i møde, da han ankom, og da han lod, som om han flygtede, blev de lokket læn- gere væk under forfølgelsen af ham. Imens foretog de øvrige et angreb på de byer, der var forladt (259 f. Kr.).

5 Da den athenske feltherre **Perikles** belejrede en by, der blev forsvaret af en enig mængde af borgere, gav han ordre til, at der om natten på den del af bymuren, der lå ved vandet, skulle blæses i trompet og opløftes et kampskrig. Fjenderne troede, at der var sket et gennembrud dér ind i byen, og forlod byportene, som Perikles derefter brød gen- nem, da de var uden besætning (ca. 440 f. Kr.).

6 Da den athenske feltherre **Alkibiades** uventet var kommet til Zyzikos for at belejre den, befalede han, at hornblæserne skulle give signal på den modsatte side af muren. Der var tilstrækkeligt med forsvarere, men da de så strømmede til den side, hvor de ale- ne regnede med, at der ville blive gjort et forsøg, steg Alkibiades over muren dér, hvor der ikke blev gjort modstand (409 f. Kr.).

7 For at den milesiske feltherre **Thrasymbulos** kunne besætte havnen i Sikyon, foretog han pludselig et angreb fra landsiden, og da fjenderne havde rettet deres opmærksomhed mod det sted, hvor de blev udfordret, erobrede han uventet havnen med sin flåde (ca. 600 f. Kr.).

⁴⁵ Det nuværende Cartagena i Spanien.

8 Ved belejringen af en havneby lod **Filip** to skibe forsyne med en bygning i flere etager og anbragte tårne på dem, uden at de belejrede havde set noget. Derefter angreb han fra landsiden med andre tårne, og mens han holdt forsvarernes opmærksomhed rettet mod sig, førte han de tårnbesatte skibe ind og steg over murene dér, hvor der ikke blev ydet modstand (ca. 340 f. Kr.).

9 Da **Perikles** ville storme et af peloponnesiernes kasteller, hvortil der kun var to adgange, spærrede han den ene af med en grav, mens han lagde en befæstning om den anden. Besætningen, der følte sig mere sikre på den ene side, begyndte kun at bevogte den anden adgang, som de så blev befæstet. Perikles lagde broer, som han havde forbedret, hen over graven og trængte ind i kastellet dér, hvor man ikke passede på (430 f. Kr.).

10 Da **Antiochos** kæmpede mod efeserne, gav han rhodierne, som han havde som forstærkninger, ordre til om natten at trænge ind i havnen under megen larm. Da hele mængden i vild forvirring strømmede hertil, og de øvrige forsvarsværker blev blottet for forsvarere, angreb han fra den anden side og indtog byen (ca. 200 f. Kr.).

10. OM AT LOKKE DE BELEJREDE I BAGHOLD

1 Da **Cato** belejrede lacetanerne, førte han resten af sine soldater væk, mens disse kunne se det, og befalede nogle suessetanere, der var mellem forstærkningerne og som var meget lidt krigsvante, til at angribe murene. Da lacetanerne efter et udfald let havde slået dem på flugt og ivrigt havde forfulgt de flygtende, brød Cato op med de tropper, han havde skjult, og erobrede byen (195 f. Kr.).

2 Da **L. Scipio** på Sardinien havde iværksat en belejring af en by, forlod han den med en del af soldaterne og lod, som om han flygtede. Da byens indbyggere planløst forfulgte dem, trængte han ind i byen med de soldater, han havde skjult i nærheden (259 f. Kr.).

3 Da **Hannibal** belejrede byen Himera, befalede han punerne at trække sig tilbage og lod med vilje sin lejr erobre, som om fjenden var overlegen. Ved denne hændelse blev himeræerne i den grad narret, at de i deres glædesrus forlod byen og løb ud til den puniske vold. Imens erobrede Hannibal den ubeskyttede by med de soldater, som han med dette formål havde lagt i baghold (409 f. Kr.).

4 For at lokke saguntinerne ud rykkede den ovennævnte **Hannibal**⁴⁶ frem til bymurene i en tynd linie, men ved det første udfald fra borgernes side lod han, som om han flygtede, og trak sig tilbage. Da hans hær lagde sig mellem, så fjenderne blev spærret ude fra byen, huggede han dem ned (219 f. Kr.).

5 Kartageren **Himilco** lagde ved Akragas en del af sine tropper i baghold i nærheden af byen og gav dem ordre til, når borgerne var rykket ud, at sætte ild til noget fugtigt brænde. Derefter rykkede han ved daggry frem med resten af hæren for at lokke fjenderne ud, og da han lod, som om han flygtede, fik han ved at trække sig endnu mere tilbage, lokket de forfølgende borgere længere væk. De, der lå i baghold nær murene, stak ild på deres brænde, som de havde fået besked på. Da indbyggerne så røgen stige op, troede de, at deres by brændte, og da de ængsteligt hastede tilbage for at forsvare den, blev de mødt af dem, der lå i baghold ved murene, mens de, som de havde forfulgt, nu angreb dem i ryggen, hvorved de blev hugget ned (406 f. Kr.).

6 **Viriathus** anbragte nogle soldater i skjul og sendte nogle få af sted for at bortføre segobrigens kvæg. Da disse i stort tal var løbet frem for at få det tilbage, og de

⁴⁶ Som årstallet også antyder, er de to forskellige.

forfulgte røverne, der lod, som om de flygtede, blev de ført i baghold og hugget ned (147-139 f. Kr.).

7 Nogle ryttere blandt **skordiskerne** lod, som om de bortførte kvæg, da Lucullus i Herakleia havde fået kommandoen over en besætning bestående af disses modstandere, og fremkaldte et udfald. Da de derefter narrede den forfølgende Lucullus og førte ham i baghold, slog de ham ihjel sammen med otte hundrede soldater (114 f. Kr.).

8 Da den athenske feltherre **Chares** ville angribe en by, der lå ved kysten, skjulte han sin flåde bag ved nogle forbjerger og beordrede det hurtigste af skibene at sejle forbi de fjendtlige garnisoner. Da alle skibe, som lå dér til forsvar for havnen, ved synet af dette var sejlet ud for at forfølge det, angreb Chares den ubeskyttede havn med resten af flåden og besatte byen (ca. 350 f. Kr.).

9 Da vore soldater belejrede Lilybaeum på Sicilien til lands og til vands, befalede punernes feltherre **Barca** en del af sin flåde at vise sig under våben et stykke væk. Da vore skibe ved synet af den var sejlet ud, besatte han selv med resten af de skibe, han havde holdt skjult, havnen i Lilybaeum (250 f. Kr.).

11. OM AT FOREGIVE TILBAGETRÆKNING

1 Da den athenske feltherre **Formion** havde ødelagt chalkidensernes marker og deres gesandter havde fremført klager over det, gav han dem et venligt svar, og den aften, hvor han ville sende dem tilbage, opdagede han et brev, der skulle være kommet fra hans landsmænd, og hvori han blev beordret hjem. Han trak sig et stykke tilbage og sendte gesandterne af sted. Da de havde fortalt, at alt var i sikkerhed og at Formion var taget af sted, satte de deres lid til den venlighed, han havde vist, og til, at hæren var draget bort, og forsømte bevogtningen af byen. Da Formion i al hast var vendt tilbage, kunne de ikke stå imod den uventede styrke (431 f. Kr.).

2 Da spartanernes feltherre **Agessilaos** belejrede fokæerne og havde forstået, at de, der udgjorde deres garnison, var meget medtaget af krigens ulemper, trak han sig lidt tilbage, som om han havde andre gøremål, og gav dem derved fri lejlighed til at forlade stedet. Da styrken kort efter blev reduceret og fokæerne overladt til sig selv, besejrede han dem (396-394 f. Kr.).

3 Da **Alkibiades** belejrede byzantinerne, som holdt sig indenfor deres mure, lagde han et baghold for dem, og da han havde ladet, som om han havde trukket sig tilbage, hvorved de blev uforsigtige, overmandede han dem (409 f. Kr.).

4 Da **Viriathus** havde brugt tre dage på sin tilbagetrækning, vendte han tilbage i løbet af én dag og overmandede segobrigenserne, mens de var beskæftiget med en offerhandling, fordi de følte sig i sikkerhed (147-139 f. Kr.).

5 Da **Epameinondas** ved Mantinea havde opdaget, at spartanerne var kommet fjenden til undsætning, mente han, at Sparta kunne besættes, hvis han tog derhen i al hemmelighed, og han befalede derfor, at der skulle tændes bål flere steder, for at hans afmarch kunne holdes hemmelig, fordi man troede, at han blev på stedet. Men han blev forrådt af en overløber, og da han var blevet indhentet af spartanernes hær, afstod han fra marchen mod Sparta og vendte den selvsamme plan mod mantinæerne. Han lod tænde lige så mange bål og narrede derfor spartanerne til at tro, at han ville blive, mens han vendte tilbage til Mantinea ad en rute på fyrrø romerske mil, og da byen var forladt af forstærkninger, besatte han den (362 f. Kr.).

OMVENDT TIL BESKYTTELSE AF DE BELEJREDE

12. OM AT OPMUNTRE SINE SOLDATER TIL OMHU

1 Da athenerne blev belejret af spartanerne, var deres feltherre **Alkibiades** ængstelig for, at vagterne ikke var omhyggelige nok, og beordrede derfor, at de, der havde vagten, skulle holde øje med det lys, han ville fremvise fra borgen, og at de også selv skulle tænde lys, som han kunne iagttage; og den, der viste sig forsømmelig med denne opgave, skulle straffes. Da de omhyggeligt afventede feltherrens signal, holdt alle sig vågne, og så blev faren i den kritiske nat undgået (ca. 410 f. Kr.).

2 Da den athenske feltherre **Ifikrates** holdt Korinth besat med en garnison og selv gik omkring til vagtposterne, da man havde formodning om, at fjenderne snart ville komme, fandt han en vagt sovende og gennemborede ham med et spyd. Da der var nogle, der kritiserede ham for hans grusomme handlemåde, svarede han: "Jeg efterlod ham, sådan som jeg fandt ham!" (393-391 f. Kr.).

3 **Epameinondas** fra Theben siges at have gjort det samme (ca. 370 f. Kr.).

13. OM AT SENDE OG MODTAGE BUD

1 Da **romerne** var belejret på Capitol, sendte de Pontius Cominius til Camillus for at bønfalde ham om at komme hjem fra sit eksil. For at Pontius kunne narre gallernes vagtposter, kastede han sig ud fra den tarpejiske klippe, svømmede over Tiberen og nåede frem til Veji. Da han havde opfyldt sin mission, vendte han tilbage til sine egne på samme måde (390 f. Kr.).

2 **Campanerne**⁴⁷, der blev belejret med stor omhu af romerne, sendte en mand af sted som overløber, der havde et brev gemt i bæltet. Så snart han fik en chance for at stikke af, bragte han det til punerne (211 f. Kr.).

3 Nogle har også syet breve, der var skrevet på pergament, ind i vildt og kvæg.

4 Nogle har også stoppet dem ind i enden på trækdyret, mens de passerede vagtposterne.

5 Adskillige har skrevet meddelelser indenfor i sværdscederne.

6 Da **L. Lucullus** ville orientere indbyggerne i Kyzikos, der blev belejret af Mithridates, om, at han var ankommet, og fjendernes garnisoner holdt indgangen til byen besat (kun en smal bro forbandt øen, hvorpå byen lå, med fastlandet), befalede han en af sine soldater, der både kunne svømme og havde forstand på sømandskab, at sætte sig på to oppustede sække, der havde fået indsyet et brev og som han havde bundet sammen nedenunder med to brædder, der sad i nogen afstand fra hinanden. Han skulle derefter gå en omvej på syv romerske mil. Dette gjorde den menige soldat så behændigt, at han styrede kursen ved at sænke sine ben som ror og narrede dem, der holdt vagt, fordi de på afstand troede, at det var et havdyr (74 f. Kr.).

7 Konsul **Hirtius** sendte gentagne gange til Decimus Brutus, der blev belejret i Modena af Antonius, breve, der var skrevet på plader af bly og som soldaterne fik bundet fast til deres arme, hvorefter de svømmede over Scultennafloden (43 f. Kr.).

8 Den ovennævnte **Hirtius** bandt breve fast med et hår på halsen af nogle duer, som han havde holdt indespærret i mørke uden at give dem foder, og slap dem løs så nær ved murene, han kunne. Disse, der var ivrige efter lys og mad, søgte hen mod de højeste bygninger og blev fanget af Brutus, som på den måde blev orienteret om alle forhold, særligt da han anbragte foder på nogle bestemte steder og derved havde vænnet duerne til at flyve derhen (43 f. Kr.).

⁴⁷ Se noten til 3.4.1.

14. OM AT FØRE FORSTÆRKNINGER IND OG SKAFFE SIG FORSYNINGER

1 Da den spanske by Ategua, der tilhørte Pompeius' parti, blev belejret under **borgerkrigen**, var der en maurer, der om natten lod, som om han var ordonnans hos en tribun på Caesars parti, og råbte nogle vagtposter an. Da han havde fået parolen af dem, råbte han andre an, og ved at vise fasthed i sit bedrag førte han Pompeius' undsætning midt gennem Caesars styrker (45 f. Kr.).

2 Da Hannibal belejrede Casilinum, sendte **romerne** spelt i nogle fade ned ad Volturnusfloden, for at de belejrede kunne samle dem om. Da Hannibal havde standset dem ved at sænke en kæde midt gennem floden, strøede de nødder ud. Da de flød med vandet til byen, afhjalp de med denne tilførsel deres allieredes vanskelige situation (216 f. Kr.).

3 Da Modenas indbyggere blev belejret af Antonius, manglede de især salt, og dette pakkede **Hirtius** i tønder og sendte ind i byen ad Scultennafloden (43 f. Kr.).

4 Den ovennævnte **Hirtius** sendte kvæg med strømmen, som blev samlet op og afhjalp manglen på fornødenheder (43 f. Kr.).

15. HVORDAN MAN GIVER DET UDSEENDE AF AT HAVE RIGELIGT AF DET, MAN MANGLER

1 **Daromerne** blev belejret af gallerne på Capitol, og de blev plaget af en ekstrem hungersnød, kastede de brød mod fjenden og opnåede, at gallerne troede, at de havde rigeligt med proviant, og de udholdt belejringen, indtil Camillus kunne komme til undsætning (ca. 390 f. Kr.).

2 **Athenerne** siges at have gjort det samme mod spartanerne (431-404 f. Kr.).

3 **De, som blev belejret i Casilinum** af Hannibal, mentes at være blevet ført til en ekstrem hungersnød, da han endog berøvede dem deres grøntsager ved at pløje den jord op, der lå mellem hans lejr og bymurene, men de såede frø på et hertil forberedt sted og opnåede, at de blev anset for at have nok, hvormed de kunne opretholde livet indtil høsten (216 f. Kr.).

4 **Dade overlevende fra Varus' nederlag** blev belejret, fordi man troede, at deres korn var ved at slippe op, førte de krigsfanger rundt til deres magasiner hele natten, hvorefter de skar hænderne af dem og løshed dem. Disse overbeviste belejrerne om, at de ikke skulle lægge et håb om en hurtig erobring i hungersnød hos romerne, der havde et mægtigt lager af proviant (9 e. Kr.).

5 **Dathrakerne** var belejret på et stejlt bjerg, hvortil fjenderne ikke havde adgang, samlede de en lille smule hvede til hver mand, gav foder til nogle få får og drev dem til fjendernes besætninger. Da disse havde fanget dem og slagtet dem, og de havde fundet spor af korn i indvoldene, troede fjenden, at de, der endog kunne fodre kvæg, måtte have et stort lager af hvede, hvorefter de opgav belejringen (tid ukendt).

6 Da de milesiske soldater blev plaget af en langvarig belejring fra Halyattes' side, som troede, at de kunne tvinges til overgivelse ved hungersnød, befalede deres feltherre **Thrasymbulos** lige før ankomsten af Halyattes' gesandter, at alt kornet skulle bringes til torvet, og han leverede festmåltider over hele byen for selskaber, som var arrangeret på dette tidspunkt. Således overbeviste han fjenden om, at de havde rigeligt med forråd, hvormed de kunne udholde en langvarig belejring (ca. 600 f. Kr.).

16. HVORDAN MAN IMØDEGÅR FORRÆDERE OG OVERLØBERE

1 Da **Claudius Marcellus** havde gennemskuet planen hos L. Bantius fra Nola, som var ude på at bestikke sine landsmænd til frafald og som støttede Hannibal, fordi denne havde sørget for, at han blev plejet af indbyggerne i Cannae, da han var blevet såret, og dernæst efter krigsfangenskab var blevet sendt tilbage til sine landsmænd, vovede han ikke at slå ham ihjel for ikke at ophidse nolanerne ved at straffe ham. I stedet lod han ham tilkalde og sagde, at han var en yderst modig soldat, hvad han ikke tidligere havde været klar over, og han opfordrede ham til at blive hos sig; foruden disse komplimenter forærede han ham også en hest. Ved denne venlighed sikrede han ikke bare hans loyalitet, men også hans landsmænds, fordi de var afhængige af ham (216 f. Kr.).

2 Da galliske forstærkninger ofte gik over til romerne, og de blev modtaget som allierede som en fast rutine, bestilte den puniske feltherre **Hamilcar** de mest pålidelige til at foregive, at de gik over. De huggede følgelig de romere ned, der var kommet dem i møde for at modtage dem. Denne list gavnede Hamilcar ikke blot ved dette resultat, men bevirkede også, at romerne i fremtiden var mistænksomme overfor virkelige overløbere (260-241 f. Kr.).

3 Da kartagernes feltherre **Hanno** havde opdaget, at ca. fire tusind af gallernes lejetropper på Sicilien havde svoret sig sammen om at gå over til romerne, fordi de ikke havde modtaget sold for flere måneder, vovede han ikke at straffe dem af frygt for oprør, men lovede, at han ville kompensere for den urimelige forsinkelse ved at vise dem gavmildhed. Gallerne takkede ham, og han lovede dem, at de skulle komme til at foretage et plyndringstogt på et passende tidspunkt. Han sendte derfor til konsul Otacilius sin mest betroede intendant, som angav at være deserteret, fordi han havde begået underslæb, og som fortalte, at der den følgende nat kunne blive fanget fire tusind gallere, som ville blive sendt ud for at plyndre. Otacilius, der ikke stolede på overløberen med det samme, men dog heller ikke mente, at han kunne negligere sagen, anbragte en særligt udvalgt deling af sine mænd i baghold. Da gallerne blev mødt af denne, opfyldte de på to måder Hannos plan: de slog romere ihjel, og de blev selv alle dræbt (261 f. Kr.).

4 **Hannibal** hævnede sig på tilsvarende måde på overløbere. Da han nemlig vidste, at nogle af hans soldater i den foregående nat var gået over, og udmærket vidste, at fjenderne havde spioner i hans egen lejr, erklærede han åbenlyst, at man ikke skulle kalde særdeles dygtige soldater for overløbere, når de på hans befaling var taget af sted for at opdage fjendernes planer. Da spionerne havde hørt, hvad han havde sagt, bragte de det videre til deres egne. Overløberne blev så pågrebet af romerne og returneret med afhuggede hænder (ca. 210 f. Kr.).

5 Da **Diodoros** beskyttede Amfipolis med en garnison og havde to tusind thrakere mistænkt for at ville plyndre byen, udsprede han det rygte, at nogle få af fjendernes skibe var landet ved den nærmeste kyst og kunne plyndres. Han sendte så thrakerne, der var ophidsede af forventning, af sted, og da han derefter havde lukket portene, lod han dem ikke komme ind igen (168 f. Kr.).

17. OM UDFALD

1 Da Hasdrubal kom for at belejre **romerne**, som befandt sig i Palermo med en garnison, anbragte de med vilje forsvarere på murene med stor afstand. Da Hasdrubal med foragt for disses beskedne antal uforsigtigt rykkede hen til murene, foretog de et udfald og dræbte ham (251/250 f. Kr.).

2 Da samtlige ligurere uventet havde angrebet **Aemilius Paulus'** lejr, lod han, som om han var bange, og holdt længe soldaterne tilbage. Da fjenden derefter var udmattet, foretog han udfald fra fire porte og fældede eller fangede ligurerne (181 f. Kr.).

3 Romernes kommandant **Livius**, der sad i borgen i Tarent, sendte gesandter til Hasdrubal for at bede ham om fri passage. Da fjenden troede sig i sikkerhed ved denne list, foretog Livius et udfald og dræbte ham (212-209 f. Kr.).

4 Da **Pompeius** var omringet ved Dyrrhachion, befriede han ikke bare sine soldater fra en belejring, men efter et udfald, som han havde foretaget på et gunstigt sted og tidspunkt, låste han Caesar fast ved kastellet, som var forsynet med dobbelte forskansninger, selv om denne angreb ivrigt. Selv var han udenfor omgivet af en ring af soldater, så at denne befandt sig mellem dem, han belejrede, og dem, som havde omringet ham udenfor, og derfor blev udsat for en ikke ubetydelig fare og skade (48 f. Kr.).

5 Da **Flavius Fimbria** kæmpede mod Mithridates' søn ved Rhyndakos i Lilleasien, og han havde opført befæstninger på flankerne og gravet en grav foran, holdt han soldaterne i ro på volden, indtil det fjendtlige rytteri trængte ind i de snævre forskansninger. Så foretog han et udfald og slog seks tusind af dem ihjel (85 f. Kr.).

6 Da legaterne Titurius Sabinus' og Cottas tropper var blevet udslettet i Gallien af Ambiorix, og **Caesar**, der var blevet underrettet af Q. Cicero, som også selv blev udsat for en belejring, nærmede sig med to legioner, drev han fjenderne væk, men foregav frygt og holdt soldaterne i lejren, som han med vilje havde gjort mindre end sædvanligt. Gallerne, der regnede sejren for deres, forsøgte at fylde gravene op for at foretage en plyndring og begyndte at rive volden ned. Mens de derfor ikke var opstillet til slag, sendte Caesar pludselig soldaterne ud og huggede dem ned (54 f. Kr.).

7 Da **Titurius Sabinus** kæmpede mod en anelig hær af gallere, holdt han sine soldater indenfor befæstningerne og fremkaldte derved en mistanke om, at han var bange. For at øge denne sendte han en overløber af sted, som skulle forsikre om, at den romerske hær var desperat og overvejede at flygte. Barbarerne, der var ophidsede ved forventningen om sejr, belæssede sig med brændestykker og kvas, hvormed de kunne opfylde gravene, og i et voldsomt løb styrtede de henimod vores lejr, der lå på en bakke. Derfra sendte Titurius samtlige tropper mod dem, og da mange af gallerne var blevet dræbt, overgav en stor mængde sig til ham (56 f. Kr.).

8 Da Pompeius ville belejre byen Asculum, havde **asculanerne** ladet nogle få gamle mænd og syge vise sig på murene, og da romerne af den grund følte sig sikre, foretog indbyggerne et udfald, hvorved de jog dem på flugt (90 f. Kr.).

9 **Danumantinerne** blev belejret, opstillede de ikke engang foran volden en slaglinie, men holdt sig tilbage, så at Popilius Laenas stolede på, at han kunne angribe byen med stiger. Da han derpå fik mistanke om baghold, fordi de ikke engang på det tidspunkt gjorde modstand, og beordrede sine soldater at trække sig tilbage, foretog numantinerne et udfald og angreb soldaterne fra ryggen, mens de var ved at stige ned (138 f. Kr.).

18. OM UDHOLDENHED HOS DE BELEJREDE

1 Da Hannibal stod foran Roms mure, sendte **romerne** for at vise deres selvtillid forstærkninger ud gennem forskellige byporte til de hære, de havde i Spanien (211 f. Kr.).

2 Da ejeren af den mark, hvorpå Hannibal havde sin lejr, netop var død, gennemførte de ovennævnte **romere**, at marken blev solgt ved at byde den pris, som den var blevet solgt for før krigen (211 f. Kr.).

3 Da de ovennævnte **romere** blev belejret af Hannibal og selv belejrede Capua, bestemte de, at hæren ikke skulle kaldes tilbage, med mindre Capua var erobret (211 f. Kr.).

Fjerde Bog.

Jeg har nu efter en omfattende læsning samlet eksempler på krigslist, hvortil jeg har anvendt en ikke ubetydelig omhu, for at kunne opfylde løftet om tre bøger. Hvis jeg dér har opfyldt mit løfte, vil jeg nu fremlægge det, som forekom at passe mindre godt til beskrivelserne i de foregående bøger (bundet som de var til en bestemt kategori) og som snarere er eksempler på strategi end krigslist. Derfor har jeg henvist dem til et særligt afsnit, fordi de er af en anden natur, selv om de er vigtige, for at ingen, influeret af ligheden, skal tro, at jeg har forbigået dem, hvis de ved et tilfælde kommer ud for et af disse. Der er rigtignok følgende, som man må have en afklaring på; heri vil jeg forsøge at bevare rækkefølgen i de forskellige kategorier:

1. Om disciplin.
2. Om virkningen af disciplin.
3. Om selvbeherskelse.
4. Om retfærdighed.
5. Om udholdenhed.
6. Om velvilje og mildhed.
7. Om forskellige planer.

1. OM DISCIPLIN

1P. Scipio fik ved Numantia genoprettet disciplinen hos den hær, som var blevet demoraliseret på grund af de foregående feltherrers ligegyldighed, ved at sende en stor mængde af marketendere væk og ved at genoptage den daglige øksersits med soldaterne. Da han havde indført hyppige marcher, beordrede han dem til at bære proviant til flere dage, så at de vænnede sig til at tåle kulde og regn og til fods at passere vadesteder i floder. Feltherren kritiserede jævnligt deres frygt og slaphed og knuste luksusartikler og genstande, der ikke var nødvendige for felttoget. Særlig kendt er det, som hændte tribunen C. Memmius, til hvem Scipio skal have sagt: "For mig vil du kun være uduelig i kort tid, men for dig selv og for staten altid!" (134 f. Kr.).

2 Under krigen mod Jugurtha genoprettede **Q. Metellus** med en lignende strenghed soldaternes disciplin, der var gået i forfald, ved yderligere at forbyde soldaterne at spise andet end stegt eller kogt kød⁴⁸ (109 f. Kr.).

3 Det fortælles, at **Pyrrhos** sagde til sin udskrivningsofficer: "Vælg du bare de store ud, jeg skal nok gøre dem modige!" (297-272 f. Kr.).

4 Da **L. Paulus** og **C. Varro** var konsulere, lod man for første gang soldaterne sværge en ed. Tidligere blev de blot af tribunen afkrævet at aflægge en faneed, men for fremtiden svor de indbyrdes, at de ikke ville desertere for at flygte eller fordi de var bange, og at de heller ikke ville vige fra rækken undtagen for at hente våben, nedlægge en fjende eller redde en medborger (216 f. Kr.).

5 Da **Scipio Africanus** havde set, at en soldat havde et meget elegant skjold, sagde han, at han ikke undrede sig over, at skjoldet var blevet udstyret så omhyggeligt, siden soldaten havde mere beskyttelse i det end i sit sværd (ca. 135 f. Kr.).

6 Så snart **Filip** stillede sin hær op, forbød han alle at bruge køretøjer, og han tillod ikke rytterne at have mere end én oppasser og infanteristerne kun én for hver ti til at

⁴⁸ Grunden er ikke umiddelbart indlysende (jf. 2.5.13).

bære møllesten⁴⁹ og tovværk. Når de var på march om sommeren, befalede han dem at bære mel til tredive dage på skuldrene (efter 359 f. Kr.).

7 For at skære ned på bagagen, der især hæmmede hæren på dens march, lod **Marius** soldaternes redskaber og madvarer pakke i bundter og sætte på stivere, hvorved byrden blev til at bære, og det blev nemt at holde hvil. Herfra stammer udtrykket *marianske muldyr* (ca. 104 f. Kr.).

8 Da **Theagenes** fra Athen førte hæren mod Megara, og hans mænd bad om at få deres placering at vide, sagde han, at han ville give den, når han var nået frem. Derpå sendte han hemmeligt rytterne i forvejen og befalede dem at foregive at være fjender og rette et angreb mod deres egne. Da det var sket, og de soldater, han havde hos sig, blev opstillet ligesom mod fjendernes angreb, lod han dem ordne slaglinien, således at enhver kunne stille sig selv op, hvor han ville. Da de fejeste havde stillet sig bagest, og de ivrigste omvendt var sprunget frem til den forreste linie, anbragte han enhver netop i den række, hvori han havde fundet dem (tid ukendt).

9 Spartaneren **Lysandros** irettesatte en soldat, der var gået væk fra vejen. Da denne svarede, at han ikke var gået væk fra hæren for at stjæle noget, sagde Lysandros: "Jeg vil ikke engang have, at man skal tro, at du vil stjæle noget!" (ca. 400 f. Kr.).

10 Da **Antigonos** havde hørt, at hans søn⁵⁰ havde indlogeret sig i et hus med tre smukke døtre, sagde han: "Min søn, jeg hører, at du fortsat bor under små forhold, siden huset har flere, der styrer det! Få fat i et rummeligere kvarter!"

Med denne ordre gav han ham besked om at forlade huset og bestemte, at ingen under halvtreds år måtte bo hos familiemødre (ca. 310 f. Kr.).

11 Skønt ingen lov hindrede konsul **Q. Metellus** i at have sin søn som ledsager hos sig hele tiden, foretrak han dog, at denne gjorde tjeneste som almindelig soldat (143/142 f. Kr.).

12 Skønt konsul **P. Rutilius** efter lovene kunne have sin søn i sit telt, gjorde han ham dog til menig legionær (105 f. Kr.).

13 **M. Scaurus** forbød sin søn at vise sig for ham, fordi han i Tridentierbjergene var veget fra sin plads; den unge mand, der var tynget af skam over sin skændige handling, begik selvmord (102 f. Kr.).

14 I gamle dage plejede romerne og andre folkeslag at anlægge **lejren** med indkvartering af de enkelte kohorter her og der, ligesom med hytter; før i tiden kendte man nemlig kun til mure i byer. Epeiroternes konge Pyrrhos var den første, der indførte at have hele hæren indenfor den samme vold. Da romerne så havde besejret ham på de aru-sinske marker omkring byen Malventum, erobrede de hans lejr, og da hans ordning blev kendt, nåede man gradvist frem til den opmåling, der finder sted i dag.

15 Da **P. Nasica** lå i vinterlejr og ikke havde brug for en flåde, besluttede han sig alligevel for at bygge nogle skibe, for at soldaterne ikke skulle blive demoraliseret ved lediggang eller i kraft af den megen fritid skulle yppe kiv mod deres allierede (194/193 f. Kr.).

16 **Cato** fortæller, at de, der blev grebet i tyveri, fik hugget højre hånd af, mens deres kammerater så på, eller hvis man ønskede at straffe mildere, blev de åreladet i hovedkvarteret (234-149 f. Kr.).

17 Den spartanske feltherre **Klearchos** sagde, at hæren snarere skulle være bange for feltherren end for fjenden, idet han dermed mente, at de, der var bange for en usikker død i slaget, var sikre på en straf, hvis de svigtede (ca. 402 f. Kr.).

⁴⁹ Til at male korn.

⁵⁰ Demetrios Poliorketes ('Bystormeren').

18 Efter forslag fra **Appius Claudius** degraderede senatet dem, der var blevet fanget og derefter sendt hjem af Pyrrhos: rytterne til infanterister og infanterister til letbevæbnede, og befalede dem alle at blive udenfor volden, indtil de hver især havde hjembragt to fjendtlige rustninger (279 f. Kr.).

19 Konsul **Otacilius Crassus** befalede, at de, der var vendt tilbage efter at være blevet sendt under åget af Hannibal, skulle opholde sig udenfor volden, for at de uden bevæbning kunne vænne sig til farene og blive mere modige overfor fjenderne (263 eller 261 f. Kr.).

20 Da **P. Cornelius Nasica** og **Decimus Junius** var konsulere, blev de, der havde deserteret fra hæren, dømt til offentligt at få stokkeslag og derefter solgt som slaver (138 f. Kr.).

21 Da **Domitius Corbulo** kæmpede i Armenien, beordrede han to fløje og tre kohorter, som ved kastellet Initia var veget for fjenderne, at opholde sig udenfor volden, indtil de havde befriet sig fra denne skændsel ved hårdt arbejde og heldige strejftog (58/59 e. Kr.).

22 Da konsul **Aurelius Cotta** nødtvungent havde beordret nogle ryttere til at gå i gang med forskansningsarbejder, og en del af dem havde frataget ham hans kommando, fremførte han en klage overfor censorerne, hvorved han opnåede, at de blev straffet. Af senatet opnåede han dernæst, at de ikke fik udbetalt deres sold. Folketribunerne fremlagde den samme sag for folket, og med alles bifald blev disciplinen genoprettet (252 f. Kr.).

23 Da **Q. Metellus Hispanicus** kæmpede i Spanien, gav han fem kohorter, der var veget for fjenderne, ordre til at skrive deres testamente og sendte dem tilbage for at erobre det pågældende sted, idet han truede med, at de kun ville blive modtaget efter en sejr (143 f. Kr.).

24 Senatet bestemte overfor konsul **P. Valerius**, at han skulle føre hæren, der var blevet besejret ved Siris, til Saepinum, slå lejr dér og tilbringe vinteren i teltene (280 f. Kr.).

24a Da hans soldater var blevet slået på en vanærende flugt, besluttede **senatet**, at der ikke skulle sendes forstærkninger, med mindre hans fanger ***⁵¹.

25 **Delegioner**, som under den puniske krig havde unddraget sig militærtjeneste, blev sendt til Sicilien ligesom ved en forvisning og fik efter en senatsbeslutning kun byg at spise i syv år (efter 216 f. Kr.).

26 **L. Piso** gav ordre til, at fordi C. Titius, der var anfører for en kohorte, var veget fra sin plads for nogle bortløbne slaver, skulle han med iturevet bælte og åben tunika stå barfodet i hovedkvarteret hver dag, indtil vagterne kom, og ikke deltage i måltider eller vaske sig (133 f. Kr.).

27 **Sulla** befalede den kohorte og de centurioner, hvis vagtpost fjenden havde gennembrudt, at blive stående med hjelme og uden sværdbælter i hovedkvarteret (ca. 85 f. Kr.).

28 Da **Domitius Corbulo** kæmpede i Armenien, skar han med liktorens hjælp tøjet i stykker på anføreren for rytteriet Aemilius Rufus, fordi han var veget for fjenderne og havde en fløj, der var for ringe udstyret med våben, og han befalede, at han skulle blive ved med at stå iført denne nedværdigende klædning i hovedkvarteret, indtil de blev sendt af sted (58/59 e. Kr.).

⁵¹ Lakune (hul i manuskriptet).

29 Da **Atilius Regulus** marcherede fra Samnium til Luceria, og hans hær var blevet slået på flugt af fjenderne, som var gået dem i møde, stillede han en kohorte i vejen og erklærede, at de, der flygtede, ville blive hugget ned som desertører (295 f. Kr.).

30 Da konsul **Cotta** var på Sicilien, straffede han Valerius, en adelig militærtribun fra den valerianske familie, med stokkeslag (252 f. Kr.).

31 Da den ovennævnte **Cotta** havde udnævnt sin slægtning P. Aurelius til at lede belejringen af De lipariske Øer, mens han selv skulle til Messina for at tage varsler, brændte volden, og hans lejr blev erobret, hvorfor Cotta befalede, at han skulle straffes korporligt og degraderes til menig infanterist og udføre almindelige opgaver (252 f. Kr.).

32 Som censor udstødte **Fulvius Flaccus** sin bror Fulvius af senatet, fordi han uden konsulens ordre havde sendt den legion bort, hvori han var militærtribun (174 f. Kr.).

33 Da **Cato** havde givet signal til oprud fra fjendens kyst, hvor han havde opholdt sig nogle dage, og havde ladet flåden sejle ud, var der en soldat, som var blevet efterladt på land og som med råb og fagter forlangte at blive samlet op. Hele flåden drejede rundt mod kysten, og da soldaten var blevet samlet op, befalede Cato, at han skulle henrettes. Den soldat, som fjenderne ville have dræbt i vanære, ofrede Cato således for at statuere et eksempel (ca. 195 f. Kr.).

34 **Appius Claudius** udtog ved lodtrækning hver tiende af de soldater, der var veget fra deres plads, og lod dem prygle (471 f. Kr.).

35 Konsul **Fabius Rullus** udtog ved lodtrækning nogle soldater fra to legioner, der var veget fra deres plads, og lod dem offentligt halshugge (ca. 300 f. Kr.).

36 **Aquilius** lod hver tredje mand af de centurier, hvis stilling var blevet gennembrudt af fjenden, henrette (tid ukendt).

37 **M. Antonius** lod hver tiende soldat henrette fra de to kohorter, som havde været beskæftiget med forskansningen, da volden var blevet brændt ned af fjenderne; ligeledes henrettede han en centurion fra hver kohorte, sendte legaten bort i unåde og gav ordre til, at de øvrige fra legionen kun måtte få byg udleveret (36 f. Kr.).

38 Den **legion**, der uden feltherrens befaling havde plyndret byen Rhegion, straffede man på den måde, at fire tusind soldater blev fængslet og henrettet; yderligere blev det ved en senatsbeslutning bestemt, at man ikke måtte begrave nogen af dem eller vise sorg for dem (271 f. Kr.).

39 Diktator **L. Papirius Cursor** forlangte, at hans ryttergeneral Fabius Rutilius blev korporligt afstraffet for derefter at blive henrettet, fordi han mod dennes ordre havde indladt sig i en kamp, som han oven i købet havde vundet. Ikke engang da soldaterne tiggede og bad, ville han opgive afstraffelsen, og da Fabius flygtede til Rom, forfulgte han ham. Heller ikke her slap han for frygten for straffen, førend han selv og hans far havde kastet sig for fødderne af Papirius, og senatet og folket ligeledes var gået i forbøn for ham (325 f. Kr.).

40 **Manlius**, der senere fik tilnavnet *Imperiosus*, lod i hærens påsyn sin søn afstraffe korporligt og halshugge, fordi han mod faderens ordre havde indladt sig i kamp med fjenden og endda vundet (340 f. Kr.).

41 Da hæren var ved at starte et mytteri for **Manlius den Yngres** skyld mod hans far, erklærede han, at ingen var så meget værd, at disciplinen blev ødelagt på grund af ham, og han opnåede herved, at de accepterede, at han modtog straffen (340 f. Kr.).

42 **Q. Fabius Maximus** skar den højre hånd af på overløbere (ca. 140 f. Kr.).

43 Da konsul **C. Curio** kæmpede i den dardaniske krig ved Dyrhachion, og en af de fem legioner gjorde mytteri og vægrede sig ved at gøre militærtjeneste, fordi de ikke ville følge en uduelig feltherre på et hårdt og risikabelt felttog, førte han de fire legioner

ud under våben og befalede dem at stille sig op i rækker med våbnene parat ligesom til et slag. Herefter tvang han den oprørske legion til at gå frem ubevæbnet, klæde sig af i hærens påsyn og skære strå til; den følgende dag tvang han dem ligeledes uden uniform til at grave en grav, og ingen bønner fra legionen kunne forhindre ham i at kaste dens faner derned og derved udslette dens navn, mens han fordelte soldaterne som supplement til de øvrige legioner (75 f. Kr.).

44 Da **Q. Fulvius** og **Appius Claudius** var konsul, forlangte soldaterne fra slaget ved Cannae, der af senatet var blevet forvist til Sicilien, af konsul M. Marcellus at blive ført ud i kamp. Denne rettede en forespørgsel til senatet, og senatet erklærede, at det var uvilligt til at betro staten til soldater, der havde svigtet den; dog overlod det til Marcellus at gøre, hvad han syntes, under forudsætning af, at ingen af dem blev fritaget for at gøre tjeneste eller fik en gave eller modtog en belønning eller blev ført til Italien, så længe punerne var dér (212 f. Kr.).

45 Den tidligere konsul **M. Salinator** blev domfældt af folket, fordi han ikke havde fordelt krigsbyttet ligeligt (218 f. Kr.).

46 Da konsul **Q. Petilius** var blevet dræbt af ligurerne i et slag, bestemte senatet, at hele den legion, i hvis rækker han var blevet dræbt, skulle han påtegningen *ikke til disposition*, ét års løn tilbageholdt og solden formindsket (176 f. Kr.).

2. OM VIRKNINGEN AF DISCIPLIN

1 Det fortælles, at da **Brutus'** og **Cassius' hære** under borgerkrigen sammen havde gjort marchen til Makedonien, og Brutus var ankommet først til en flod, som han kun kunne komme over ved at forbinde bredderne med en bro, var Cassius' hær alligevel hurtigere til at bygge en bro og komme over. Denne styrke i disciplinen bevirkede, at Cassius' soldater havde et forspring fremfor Brutus' ikke bare med hensyn til forskansninger, men også med hele krigsførelsen (42 f. Kr.).

2 Da **Marius** havde muligheden for at vælge mellem den hær, der havde tjent under Rutilius, og den, der havde tjent under Metellus og senere under ham selv, foretrak han Rutilius', som ganske vist var mindre, men ansås for at have en bedre disciplin (104 f. Kr.).

3 **Domitius Corbulo** undertvang partherne med to legioner og ganske få forstærkninger, da han havde genoprettet disciplinen (efter 55 e. Kr.).

4 **Alexander den Store** angreb hele verden med fyrre tusind mænd, der allerede havde vænnet sig til disciplin under hans far Filip, og besejrede utallige fjendtlige tropper (334 f. Kr.).

5 **Kyros** overvandt i krigen mod perserne umådelige vanskeligheder med kun fjorten tusind mand (401 f. Kr.).

6 Thebanernes feltherre **Epameinondas** besejrede med kun fire tusind mand, hvoraf blot fire hundrede var ryttere, spartanernes hær, der bestod af tyve tusind infanterister og seks tusind ryttere (371 f. Kr.).

7 Hundrede tusind barbarer blev i et slag besejret af **fjorten tusind græske soldater**, det antal, som Kyros havde som forstærkninger mod Artaxerxes (401 f. Kr.).

8 Da de ovennævnte **fjorten tusind grækere** havde mistet deres feltherrer, blev det betroet én af deres egne, nemlig Xenofon fra Athen, at føre dem hjem igen, og de nåede uskadt tilbage gennem uvejsomt og ukendt terræn (401 f. Kr.).

9 Da **Xerxes** blev generet voldsomt af tre hundrede spartanere ved Thermopylæ og kun med nød og næppe havde gjort det af med dem, sagde han, at han var blevet snydt

på det punkt, at han ganske vist havde mange mennesker, men at han ikke havde nogle mænd med disciplin (480 f. Kr.).

3. OM SELVBEHERSKELSE

1 Det fortælles, at **Cato** nøjedes med at drikke den samme vin som rorkarlene (ca. 195 f. Kr.).

2 Da den epeirotiske gesandt **Kineas** tilbød **Fabricius** en stor mængde guld, afslog han den og sagde, at han hellere ville herske over folk, der ejede det, end selv eje det (ca. 280 f. Kr.).

3 Skønt **Atilius Regulus** havde haft ledelsen af de største bedrifter, var han så fattig, at han forsørgede sig selv, sin kone og sine børn med et lille stykke land, der blev dyrket af kun én slave. Da han havde erfaret, at denne var død, skrev han til senatet om sin efterfølger, fordi han nødvendigvis måtte tage hjem, da slavens død havde bragt hans familie i vanskeligheder (255 f. Kr.).

4 Skønt **Cn. Scipio** havde udført strålende bedrifter i Spanien, døde han alligevel i den største fattigdom, idet der ikke engang var så mange penge tilbage, at det var nok til døtrenes medgift, hvilket senatet dog gav bevilling til, da de var ubemidlede (211 f. Kr.).

5 Athenerne gjorde det samme for døtrene af **Aristeides**, som var død i yderste fattigdom, selv om han havde haft betydningsfulde embeder (ca. 467 f. Kr.).

6 Thebanernes feltherre **Epameinondas** var så beskeden, at der i hans bohav kun blev fundet en måtte og et stegespid (362 f. Kr.).

7 **Hannibal** plejede at stå op allerede, før det var lyst, og lagde sig aldrig til at sove, før det var mørkt. Først når det var ved at blive aften, indbød han til middag, og der var aldrig mere end to sofaer⁵² ved hans middag (221-183 f. Kr.).

8 Da den ovennævnte **Hannibal** var soldat under Hasdrubals kommando, sov han for det meste på den bare jord blot med en soldaterkappe over sig (228-221 f. Kr.).

9 Om **Scipio Aemilianus** fortælles det, at han på rejser plejede at spise brød, mens han spadserede sammen med sine venner (185-129 f. Kr.).

10 Det samme fortælles om **Alexander den Store** (336-323 f. Kr.).

11 Vi kan læse, at **Masinissa** i en alder af halvfems år plejede at spise, mens han stod foran sit telt, eller mens han spadserede (149 f. Kr.).

12 Da **M'. Curius** havde besejret sabinerne, og han efter en senatsbeslutning fik tildelt lige så meget jord, som soldater plejede at få, når de var blevet hjemsendt, var han tilfreds med den andel, en menig soldat fik, idet han erklærede, at det var en dårlig borger, der ikke havde nok i det samme som andre (efter 290 f. Kr.).

13 Også hele hære har været berømte for deres selvbeherskelse, som f. eks. den, der tjente under **M. Scaurus**. Scaurus fortalte nemlig, at et frugttræ, der var kommet til at stå indenfor lejrens område, næste dag stod urørt, da hæren drog bort (195 f. Kr.).

14 Under den krig, som blev ført under kejser **Domitians** ledsagelse, og som Julius Civilis havde sat i værk i Gallien, var lingonernes velhavende befolkning, som havde taget parti for Civilis, ængstelig for at blive udsat for plyndring, da kejserens hær ankom, men mod forventning skete der dem intet, og de mistede heller ikke nogle af deres ejendele, hvorfor de faldt til føje og overgav halvfjerds tusind bevæbnede mænd til mig⁵³ (70 e. Kr.).

⁵² Hver med plads til tre personer.

⁵³ Det eneste sted, hvor Frontin nævner sig selv.

15 Da **L. Mummius** havde erobret Korinth og havde udsmykket ikke bare Italien, men også provinserne med malerier og statuer, tilegnede han sig intet af det store bytte, så at senatet måtte udrede medgiften til hans ubemidlede datter (146 f. Kr.).

4. OM RETFÆRDIGHED

1 Da **Camillus** belejrede faliskerne, førte en skolelærer faliskernes sønner udenfor murene under påskud af, at de skulle spadserere en tur, og overgav dem til ham; han sagde, at hvis de blev tilbageholdt som gidsler, ville byen nødtvungent gøre, hvad der blev forlangt. Camillus ikke blot foragtede denne troløshed, men bagbandt lærerens hænder og lod børnene piske ham hele vejen til forældrene. Ved denne handling opnåede han den sejr, han ikke havde ønsket ved svig, for faliskerne overgav sig på eget initiativ til ham på grund af hans retfærdige handlemåde (396 f. Kr.).

2 Da livlægen hos epeiroternes konge Pyrrhos var ankommet til den romerske feltherre **Fabricius**, lovede han, at han ville give Pyrrhos gift, hvis han kunne få en belønning, der svarede til værket. Fabricius mente ikke, at hans sejr behøvede denne forbrydelse, og afslørede lægen for kongen. Ved denne ærlighed fik han gennemført, at Pyrrhos blev foranlediget til at søge venskab med romerne (278 f. Kr.).

5. OM UDHOLDENHED

1 Da soldaterne truede **Pompeius** med at fratage ham de penge, som førtes med i triumfen, og Servilius og Glaucia rådede ham til at dele dem ud for at undgå mytteri, erklærede han, at han ikke ville triumfere, men hellere dø end at give efter for soldaternes frækhed, og efter at han havde skældt dem ud i en alvorlig tale, smed han de laurbærsmykkede *fasces*⁵⁴ hen til dem, så de kunne starte plyndringen med at tage disse. Med denne kritik bragte han dem til lydighed (81 f. Kr.).

2 Da der var sket mytteri i forbindelse med uroen under borgerkrigen, og sindene var på kogepunktet, lod **Caesar** mytteriets anførere henrette og gav hele legionen dens afsked. Da disse samme, som han havde afskediget, kort efter bad om tilgivelse for denne skændsel, genansatte han dem og fik nogle glimrende soldater (49 f. Kr.).

3 Da den forhenværende konsul **Postumius** havde holdt en manende tale, blev han spurgt af soldaterne, hvad han befalede, hvortil han svarede, at de skulle efterligne ham. Da han havde givet signal til kamp, angreb han som den første fjenderne; de fulgte ham og vandt en sejr (tid ukendt).

4 Da **Claudius Marcellus** uforvarende var faldet i gallernes hænder, red han rundt for at se sig omkring for at finde et sted, hvortil han kunne flygte, men da han havde set, at der var fjender overalt, bad han til guderne og kastede sig midt ind blandt fjenderne. Da disse var blevet drevet tilbage af hans uventede dristighed, dræbte han endda deres feltherre, og hvor han før næppe havde haft håb om at overleve, hjembragte han nu den fjendtlige feltherres rustning⁵⁵ (222 f. Kr.).

5 Da **L. Paulus** havde mistet sin hær ved Cannae, og Lentulus tilbød ham en hest, hvormed han kunne flygte, ønskede han ikke at overleve slaget, selv om det ikke var ham sely, der havde begyndt det, men blev siddende på den sten, som han støttede sig til, fordi han var såret, indtil han blev overmandet af fjenderne og gennemboret (216 f. Kr.).

⁵⁴ Se noten til 2.5.34.

⁵⁵ Det kaldes *spolia opima* og er den største bedrift, en feltherre kan udføre. Det er kun sket tre gange i romersk historie.

6 Hans kollega **Varro** viste endda en større udholdenhed, da han levede efter det samme slag, og senatet og folket udtrykte tak overfor ham, fordi han ikke havde mistet troen på staten. Han beviste dog i resten af sin tilværelse, at han havde overlevet, ikke fordi han hang ved livet, men af kærlighed til staten: han lod sit skæg og hår vokse og spiste aldrig senere liggende; han afviste også embeder, skønt de blev ham tilbudt af folket, idet han erklærede, at staten havde brug for heldigere embedsmænd (216 f. Kr.).

7 Da alle var blevet slået på flugt i slaget ved Cannae, og militærtribunerne **Sempronius Tuditanus** og **Cn. Octavius** blev belejret i den mindste af de to lejre, overtalte de deres kammerater til at trække sværdene og sammen med dem bryde ud gennem fjendernes linier, idet de erklærede, at det var, hvad de havde til hensigt, også selv om ingen andre havde dristighed nok til at bryde ud. Blandt de tøvende soldater blev der i alt fundet tolv ryttere og halvtreds infanterister, som påtog sig at følge dem, og de nåede uskadt frem til Canusium (216 f. Kr.).

8 Da **C. Fonteius Crassus** i Spanien var ude på et plyndringstogt med tre tusind mand og blev omringet i et ugunstigt terræn af Hasdrubal, afslørede han kun sine planer for officererne, og tidligt på natten, da det var mindst ventet, brød han gennem fjendernes vagtposter⁵⁶ (212/211 f. Kr.?).

9 **P. Decius**, der var militærtribun i samniterkrigen, overtalte konsulen Cornelius, der var blevet overrasket af fjenderne i et ugunstigt terræn, til at besætte en bakke i nærheden med en håndfuld mænd, og han tilbød sig selv som anfører for dem, der skulle sendes af sted. Fjenden, hvis opmærksomhed nu gik i en anden retning, lod konsulen slippe af sted, men omringede og belejrede Decius. Da denne ved et udfald om natten havde kæmpet sig ud af den vanskelige situation, nåede han uskadt frem til konsulen med sine mænd⁵⁷ (343 f. Kr.).

10 Det selvsamme blev udført, dengang Atilius Calatinus var konsul, af en mand, hvis navn anføres forskelligt: nogle kalder ham **Laberius**, andre **Q. Caedicius**, mens de fleste siger, at han hed **Calpurnius Flamma**. Da denne så, at hæren befandt sig nede i en dal, hvor siderne og de højereliggende partier var besat af fjenden, forlangte han og modtog af konsulen tre hundrede soldater, som han opfordrede til med deres tapperhed at redde hæren, hvorpå han ilede midt ned i dalen: fjenden steg ned fra alle sider for at overmande dem, og da han blev opholdt af et langvarigt og voldsomt slag, blev der givet lejlighed for konsulen til at trække sin hær ud⁵⁸ (258 f. Kr.).

11 Da **Caesar** stod overfor et slag mod germanerne og Ariovist, og soldaterne var temmelig modløse, sagde han på et soldatermøde, at han på kampdagen kun ville benytte sig af den 10. legions indsats; herved opnåede han, at både soldaterne fra den 10. legion blev opildnet af et bevis på deres særlige tapperhed og de andre af skamfølelse, for at ry for tapperhed ikke kun skulle blive andre til del⁵⁹ (58 f. Kr.).

12 En fornem **spartaner** fremsatte følgende bemærkning, da Filip truede med at ville forhindre dem i en mængde ting, hvis de ikke overgav byen til ham: "Mon han også vil forhindre os i at dø for fædrelandet?" (338 f. Kr.).

13 Da det blev sagt, at perserne ville lave skyer med deres pilemængder, skal spartaneren **Leonidas** have sagt: "Vi vil også kæmpe bedre i skyggen!" (480 f. Kr.).

14 Da en spætte havde sat sig på hovedet af byprætoeren **C. Aelius**, mens han sad i retten, sagde spådomspræsterne, at hvis fuglen blev sluppet fri, ville fjenderne sejre, men hvis den blev slået ihjel, ville det romerske folk være overlegent, men samtidigt

⁵⁶ Omtrent = 1.5.12.

⁵⁷ Omtrent = 1.5.14.

⁵⁸ Omtrent = 1.5.15.

⁵⁹ Omtrent = 1.11.3.

ville C. Aelius omkomme med hele sin familie. Aelius tøvede dog ikke med at slå fuglen ihjel, og mens vor hær viste sig sejrrig, blev han selv sammen med fjorten medlemmer af den samme familie dræbt i slaget (216 f. Kr.).

15 **P. Decius**, først den Ældre og senere den Yngre, indviede sig som embedsmand til guderne på statens vegne, for de red i fuld galop mod fjenden og vandt derved sejr for fædrelandet (340 og 295 f. Kr.).

16 **DaP. Crassus** førte krig mod Aristonikos i Lilleasien mellem Elaia og Myrina, kom han ind blandt fjendernes tropper og blev ført bort i live. Denne mente imidlertid, at det ville være forfærdeligt, hvis en romersk konsul skulle holdes i fangenskab, og rev med den kæp, han brugte til hesten, øjet ud på den thraker, der bevogtede ham. Ophidset af smerten gennemborede denne ham, og det lykkedes ham således at undslippe det vanærende slaveri, sådan som han havde ønsket det (130 f. Kr.).

17 **DaM. Cato**, der var søn af den ældre Cato, var faldet af sin hest, mens slaglinien var ved at vige, kom han sig igen, men opdagede, at hans sværd var gledet ud af skeden. Da han var bange for vanæren, vendte han sig mod fjenden, og selv om han modtog nogle sår, fik han generobret sit sværd og vendte tilbage til sine egne folk (168 f. Kr.).

18 **Da petilinerne** blev belejret af punerne, smed de deres forældre og børn ud, fordi de ikke havde proviant nok, mens de selv blødte skind op, tørrede det ved ilden og spiste det sammen med blade fra træer og enhver slags dyr; på den måde udholdt de en belejring i elleve måneder (216 f. Kr.).

19 **Spanierne** i Consabra udholdt det samme og overgav ikke deres by til Hirtuleius (80-75 f. Kr.).

20 **Da Hannibal belejrede casilinerne**, måtte de udholde en så stor nød, at man fortæller, at en mus var blevet solgt for to hundrede denarer, og at sælgeren døde af sult, mens køberen overlevede. Alligevel bevarede de deres loyalitet overfor romerne (216 f. Kr.).

21 **Da Mithridates belejrede Kyzikos**, førte han fanger fra byen frem og viste dem til de belejrede, idet han regnede med, at der ville ske dét, at han kunne tvinge indbyggerne til at overgive sig, fordi de ville have medlidenhed med deres egne medborgere, men de opfordrede fangerne til modigt at tåle døden og bevarede deres loyalitet mod romerne (74 f. Kr.).

22 Skønt indbyggerne i **Segovia** kunne få deres børn og koner tilbage af Viriathus, foretrak de at se, at deres børn blev henrettet, fremfor at svigte romerne (147-139 f. Kr.).

23 Indbyggerne i **Numantia** ville hellere dø af sult bag lukkede døre i deres huse for at undgå at overgive sig (133 f. Kr.).

6. OM VELVILJE OG MILDHED

1 **DaQ. Fabius** af sin søn blev opfordret til at erobre et strategisk sted ved at ofre nogle få mænd, svarede han: "Vil du være mellem de få mænd?" (efter 217 f. Kr.).

2 **Da Xenofon** ridende på en hest havde beordret infanterister at besætte en bakke, hørte han én af dem brokke sig over, at det var let for ham at sidde dér og kommandere dem til en så vanskelig opgave. Han sprang ned, satte den menige op på hesten og løb selv af sted hen i mod den udpegede bakke. Ved denne handling blev soldaten rød i hovedet og kunne ikke bære det længere, og mens hans kammerater grinede, steg han af sig selv ned fra hesten. Næsten samtlige måtte tvinge Xenofon til at stige op på hesten og reservere sin indsats til de opgaver, der var nødvendige for en feltherre (401 f. Kr.).

3 **Da Alexander den Store** var på march med sin hær om vinteren, sad han ved bålet og begyndte at mønstre de forbipasserende tropper. Da han havde fået øje på en soldat,

der var halvdød af kulde, befalede han ham at sætte sig på hans plads og sagde til ham: "Hvis du havde været født i Persien, var du blevet dødsdømt for at sætte dig på kongens plads, men siden du er født i Makedonien, får du lov til det!" (328 f. Kr.).

4 Da den guddommelige kejser **Vespasian** havde erfaret, at en ung mand af fin familie, der var uegnet til militærtjeneste, havde været officer i længere tid på grund af sin dårlige økonomi, ordnede han dennes finansielle situation og gav ham afsked i nåde (69-79 e. Kr.).

7. OM FORSKELLIGE PLANER

1 **Caesar** plejede at sige, at han brugte det samme middel mod fjenden, som de fleste læger anvendte mod legemets sygdomme, nemlig at vinde ved sult snarere end ved jern (ca. 49 f. Kr.).

2 **Domitius Corbulo** plejede at sige, at fjenden skulle besejres med en murhakke (ca. 55 e. Kr.).

3 **L. Paulus** plejede at sige, at feltherren skulle have karaktertræk som en gammel mand, idet han dermed mente, at man skulle følge planer, der var mere mådeholdne (ca. 168 f. Kr.).

4 Man fortæller, at **Scipio Africanus** engang gav følgende svar, da nogle sagde, at han ikke var krigerisk nok: "Min mor fødte mig som feltherre, ikke som kriger!" (129 f. Kr.).

5 Da en teutoner udfordrede **Marius** og forlangte, at han trådte frem, svarede denne, at hvis han var ivrig efter at dø, kunne han da klynge sig op med et reb. Da han insisterede, sendte han en gladiator af beskeden størrelse og temmelig gammel hen til ham og sagde, at hvis han besejrede ham, ville han kæmpe mod sejrherren (102 f. Kr.).

6 Da **Q. Sertorius** gennem erfaring havde lært, at han var underlegen i forhold til den samlede romerske hær, ville han også demonstrere dette overfor de barbarer, der hovedløst forlangte kamp. Han lod derfor to heste bringe til sig, af hvilke den ene var særdeles stærk, den anden et øg; han tilkaldte to unge mænd, udvalgt med et tilsvarende udseende, den ene stærk, den anden en svækling. Han beordrede nu den stærke mand at rykke hele øgets hale ud, svæklingen at rykke den stærke hests hår enkeltvis. Da svæklingen havde udført ordren, mens den stærke uden resultat masede med øgets hale, sagde Sertorius: "Soldater, jeg har nu med dette eksempel demonstreret de romerske stridskræfters natur: de er uovervindelige, hvis man angriber dem, når de er samlet; men den, der angriber de enkelte dele, kan ødelægge og svække dem"⁶⁰ (80-72 f. Kr.).

7 Da konsul **Valerius Laevinus** havde pågrebet en spion fra fjenderne indenfor sin lejr og han nærrede stor tillid til sine tropper, befalede han, at han skulle føres omkring, og for at skræmme fjenden sagde han, at hans hære var tilgængelige for deres efterretningsofficerer, så tit de ville (280 f. Kr.).

8 *Primipilaren*⁶¹ **Caedicius**, som efter Varus' nederlag i Germanien overtog posten som feltherre, da vore soldater blev belejret, var bange for, at barbarerne skulle bære det brænde, der var samlet sammen, hen til volden og stikke lejren i brand. Han lod derfor, som om der var mangel på brænde, og sendte folk af sted i alle retninger for at stjæle det og bevirkede, at germanerne fjernede alle træstammerne (9 e. Kr.).

9 **Cn. Scipio** kastede under et søslag amforer fyldt med beg og harpiks mod fjendernes flåde, for at de både ved deres vægt skulle tilføje skade og ved at sprede deres indhold give næring til ilden (218-211 f. Kr.).

⁶⁰ Omtrent = 1.10.11.

⁶¹ En centurion i den første manipel blandt *triarii* (se note til 2.3.16). De brugtes bl. a. til tillidshverv.

10 **Hannibal** viste kong Antiochos, at man kunne kaste små krukker fyldt med slanger mod fjendernes flåde, hvorved soldaterne blev skræmt og hindret i at kæmpe og udføre deres pligter på skibene (192-190 f. Kr.).

11 **Prusias** gjorde det samme, da hans flåde begyndte at vige (184 f. Kr.).

12 **DaCato** var sprunget over på fjendernes flåde, blev punerne drevet væk fra den og deres våben og felttegn fordelt mellem hans mænd, hvorved han sænkede mange skibe, fordi han havde narret fjenderne ved at have det samme udseende som deres allierede (ca. 204 f. Kr.).

13 **Daathenerne** gentagne gange var blevet angrebet af spartanerne, iførte de sig tøj på nogle helligdage, som de fejrede for Athene udenfor byen, så de lignede deltagerne i en religiøs fest, men under tøjet havde de skjult deres våben. Da gudstjenesten var færdig, vendte de ikke straks tilbage til Athen, men marcherede derfra i al hast mod Sparta på et tidspunkt, hvor de mindst af alt blev frygtet, og til gengæld for de mange gange, fjenderne havde haft dem som bytte, hærgede de nu deres agerland (431-404 f. Kr.).

14 **Cassius** stak ild til nogle lastskibe, der ikke kunne bruges til noget andet, og sendte dem hen til fjendernes flåde, som han ødelagde ved brand (48 f. Kr.).

15 **DaM. Livius** havde drevet Hasdrubal på flugt, og nogle opfordrede ham til at forfølge fjenden for at slå ham ihjel, svarede han: "Der skal være nogle overlevende, som kan fortælle fjenderne om vores sejr!" (207 f. Kr.).

16 **Scipio Africanus** plejede at sige, at man ikke bare skulle give fjenden en vej til at flygte ad, men ligefrem anlægge den for ham (185-129 f. Kr.).

17 Atheneren **Paches** forsikrede, at alle fjender, der afleverede deres jernvåben, ville blive skånet. Da de havde accepteret disse betingelser, befalede han at slå alle ihjel, der havde nåle af jern i deres kapper (427 f. Kr.).

18 **DaHasdrubal** ville undertvinge numiderne, trængte han ind i deres land, og overfor dem, der var parat til at kæmpe imod ham, forsikrede han, at han var kommet for at fange elefanter, som Numidien er rigt på. Da han på deres forlangende havde lovet dem en belønning for at give ham tilladelse, tog de bort med denne overbevisning, hvorefter han angreb dem og bragte dem ind under sit styre (ca. 233 f. Kr.).

19 For at **Alketas** fra Sparta lettere kunne angribe thebanernes forsyningslinier, uden at nogen ventede det, holdt han skibe parat i det skjulte og lod, som om han kun havde ét krigsskib, hvor han på skift trænede rormandskabet. På et bestemt tidspunkt, da thebanerne var sejlet over på den anden side, sendte han alle skibene mod dem og erobrede deres forsyninger (377 f. Kr.).

20 **DaPtolemaios** kæmpede mod Perdikkas, der havde en stærk hær, mens han selv var underlegen, sørgede han med hjælp fra nogle få ryttere for, at alt kvæget blev drevet af sted med den oppakning, som de kunne bære på ryggen. Selv marcherede han i forvejen med de tropper, han havde, og bevirkede, at det støv, som kvæget hvirvlede op, fremkaldte forestillingen om en stor hær, der fulgte efter. Da fjenden blev skræmt ved forventningen om den, besejrede han ham (321 f. Kr.).

21 Da atheneren **Myronides** på fladt land skulle kæmpe mod thebanerne, der var overlegne med rytteriet, forklarede han sine mænd, at de havde noget håb om at blive reddet, hvis de stod fast, men hvis de veg, ville de helt sikkert bukke under. Da soldaterne på denne måde havde fået styrke, vandt han en sejr (457 f. Kr.).

22 **DaC. Pinarius** havde kommandoen over garnisonen i Henna på Sicilien, forlangte byens embedsmænd, at han udleverede nøglerne til byportene, som han havde hos sig. Da han mistænkte dem for at forberede sig på at gå over til punerne, bad han om et tidsrum på én nat til at overveje i, og efter at have fortalt soldaterne om grækernes forræderi, gav han dem ordre til at stå parat den følgende dag og vente på et signal. Han

erklærede derfor, at han ved daggry ved nogle soldaters assistance ville tilbagelevere nøglerne, hvis alle indbyggerne i Henna var enige. Da derfor hele mængden var blevet kaldt til møde i teatret og fremsatte det samme krav, var viljen til frafald åbenbar, hvorfor han gav soldaterne signal og dræbte samtlige indbyggere i Henna (214 f. Kr.).

23 Da athenernes feltherre **Ifikrates** havde forsynet sin flåde med udstyr, så den lignede fjenden, sejlede han ind til dem, som han havde mistanke til, og da han blev modtaget med overstrømmende glæde, afslørede han deres forræderi og plyndrede byen (390/389 f. Kr.).

24 Da **Ti. Gracchus** havde bestemt, at han ud af mængden af frivillige⁶² ville give friheden til de modige og korsfæste de feje, var der fire tusind af dem, som havde samlet sig på en befæstet bakke af frygt for straf, fordi de ikke havde kæmpet særlig godt. Han sendte folk ud, som skulle fortælle dem, at hæren af frivillige som helhed efter hans mening havde sejret, fordi de havde jaget fjenderne på flugt. Således opfyldte han sit eget løfte og fjernede deres frygt, hvorefter han optog dem igen (214 f. Kr.).

25 Da **Hannibal** efter slaget ved Trasumenersøen, hvor romerne led et meget stort nederlag, havde fået seks tusind af fjenderne i sin magt ved kapitulationen, sendte han de latinske allierede hjem til deres byer, idet han erklærede, at han førte krig for at befri Italien. Ved deres mellemkomst overgav flere byer sig til ham (217 f. Kr.).

26 Da Lokroi blev belejret af vores admiral Crispinus, udbredte **Mago** det rygter til den romerske lejr, at Hannibal kom for at befri Lokroi fra belejringen, fordi Marcellus var faldet. Derpå befalede han nogle ryttere, som han hemmeligt havde sendt af sted, at vise sig på nogle bjerge, der lå indenfor synsvidde fra byen. Herved opnåede han, at Crispinus troede, at Hannibal var ankommet, hvorfor han gik om bord i skibene og flygtede (208 f. Kr.).

27 Ved Numantia anbragte **Scipio Aemilianus** bueskytter og slyngekastere ikke bare hos kohorterne, men også hos centurierne (133 f. Kr.).

28 Da thebaneren **Pelopidas** på sin flugt havde undgået thessalerne, søgte han hen mod en flod, hvor han havde opført en bro i al hast, og befalede bagtroppen at stikke den i brand, for at de forfølgende fjender ikke skulle have den samme mulighed (369-364 f. Kr.).

29 **Daromerne** på ingen måde var rytterne fra Campanien⁶³ jævnbyrdige, udtænkte Q. Naevius, der var centurion i prokonsul Fulvius Flaccus' hær denne plan: de udvalgte fra hele dem, der øjensynligt var de hurtigste og små af statur, bevæbnede dem med små skjolde, hjelme og sværd og gav hver af dem syv spyd på fire fods længde; de fik ordre om at holde sig til rytterne og gå hen lige til bymurene, og når de var stillet op dér, og vores ryttere trak sig tilbage, skulle de kæmpe mellem fjendernes rytteri. Herved blev både de campanske ryttere ilde tilredt og især deres heste, som blev sky, hvorefter sejren tilfaldt os (211 f. Kr.).

30 Da **P. Scipio** i Lydien så, at Antiochos' hær blev generet af vedvarende regn dag og nat, og at ikke bare mennesker og dyr led, men at også buerne blev gjort ubrugelige, fordi strengene var våde, opfordrede han sin bror til at begynde et slag, selv om det var en helligdag. Hans forslag blev fulgt af en sejr (190 f. Kr.).

31 Da **Cato** hærgede Spanien, henvendte gesandter fra ilergeterne, der var blandt de allierede, sig til ham og bad om forstærkninger. Da han hverken ønskede at støde allierede fra sig ved at nægte dem hjælp eller at mindske sine styrker ved at sende hæren af sted, befalede han en tredjedel af hæren at samle proviant og gå om bord i skibe, med den ordre, at de skulle vende tilbage under påskud af modvind. I mellemtiden var rygtet

⁶² Det var slaver, der blev indskrevet i den romerske hær.

⁶³ Se noten 3.4.1

om den kommende forstærkning ilet i forvejen og opmuntrede ilergeterne, samtidigt med at det ødelagde fjendernes planer (195 f. Kr.).

32 Da der blandt Pompeius' tilhængere var en stor mængde romerske riddere, og deres våbenkendskab svækkede **Caesars** soldater, befalede han dem at rette sværdene mod deres ansigter og øjne og tvang dem således til at trække sig tilbage med bortvendt ansigt (48 f. Kr.).

33 **Davocæerne** blev hårdt trængt i et slag af Sempronius Gracchus, omgav de samtlige tropper med vogne, som de havde fyldt med de modigste mænd iført kvindetøj. Da Sempronius nærmede sig mere dristigt for at belejre fjenderne i den tro, at det var kvinder, blev han slået på flugt af dem, der var blevet angrebet i vognene (179/178 f. Kr.).

34 Da **Eumenes** fra Kardia, en af Alexander den Stores efterfølgere, var indesluttet i et kastel og derfor ikke kunne træne sine heste, lod dem hver dag på bestemte tidspunkter hænge op sådan, at de støttede sig på bagbenene, mens deres forben var hævet op i luften. Da de stræbte efter deres naturlige måde at stå på, spjættede de med benene og kom til at svede (320 f. Kr.).

35 Da barbarerne lovede **Cato** vejvisere og dertil beskyttelse, hvis der blev stillet dem en stor sum penge i udsigt, tøvede han ikke med at udstede et løfte, for enten kunne han betale dem af byttet fra fjenderne, eller, hvis de blev dræbt, slap han for at opfylde sit løfte (195 f. Kr.).

36 Da Statilius, en fornem ridder af stor værdi, ville flygte over til fjenderne, befalede **Q. Maximus**, at han skulle tilkaldes, og han undskyldte overfor ham, at han på grund af sine kammeraters jalousi indtil da havde været uvidende om hans kvaliteter. Derpå forærede han ham en hest, og efter yderligere at have skænket ham en pengesum opnåede han, at den, som var blevet tilkaldt i nervøs tilstand på grund af hans samvittighed, blev sendt glad væk, og for fremtiden kunne han stole på ham som en pålidelig mand og ikke af tvivlsom værdi (efter 217 f. Kr.).

37 Da **Filip** havde erfaret, at Pythias, der var en god kriger, havde vendt sig mod ham, fordi han næppe kunne forsørge sine tre døtre og ikke fik nogen hjælp fra kongen, var der nogle, der sagde, at han skulle tage sig i agt for ham. "Hvad for noget?", sagde han, "Hvis jeg havde en syg legemsdel, skulle jeg så hellere skære den af end helbrede den?"

Derpå fik han Pythias tilkaldt og talte venligt med ham under fire øjne, og da han havde hørt om hans dårlige økonomi derhjemme, gav han ham nogle penge, hvorved han i ham fik en bedre og mere loyal tilhænger, end han havde haft, før han stødte ham fra sig (359-336 f. Kr.).

38 Da **Q. Quintius Crispinus** efter det ulyksalige nederlag til punerne, hvori han havde mistet sin kollega Marcellus, havde erfaret, at Hannibal havde fået fat på den ring, der tilhørte den dræbte, sendte han breve til byer i hele Italien, om at de ikke skulle fæste lid til skrivelser, hvis de fik nogle med Marcellus' signet. Med denne advarsel opnåede han, at Salapia og andre byer uden resultat blev fristet af Hannibals list (208 f. Kr.).

39 Da romerne efter nederlaget ved Cannae var så nedtrykte, at en stor del af de overlevende med fornemme adelsmænd som fortalere overvejede en plan om at forlade Italien, sagde den ganske unge **P. Scipio**, der havde rettet et voldsomt angreb mod forslaget på det møde, hvor det blev debatteret, og forsikrede, at han egenhændigt ville dræbe den, der ikke svor på, at han ikke ville svigte staten. Da han selv som den første havde forpligtet sig til dette, truede han med draget sværd en af de nærmeste til at af-

lægge ed, og han tvang således den første med frygt, de øvrige ved dennes eksempel til at sværge (216 f. Kr.).

40 Da volskernes lejr var blevet anbragt nær ved krat og skov, antændte **Camillus** alt det, der kunne føre en ild, der havde fået fat, hen til volden, og drev således sine modstandere ud af lejren⁶⁴ (389 f. Kr.).

41 **P. Crassus** blev under forbundsfællekrigen dræbt på samme måde med næsten alle sine tropper⁶⁵ (90 f. Kr.).

42 Da **Q. Metellus** i Spanien ville bryde sin lejr op og ønskede at holde sine soldater i kolonnen under marchen, erklærede han, at han havde erfaret, at der var lagt baghold ud af fjenderne. De måtte derfor ikke forlade deres felttegn eller gå for langt fra hinanden under marchen. Da han havde handlet sådan for disciplinens skyld, faldt han i et virkeligt baghold, men da han havde forudsagt det, havde han uforfærdede soldater (143/142 f. Kr.).

⁶⁴ = 2.4.15.

⁶⁵ = 2.4.16.

REGISTER OVER GEOGRAFISKE NAVNE

(der er ikke taget hensyn til f. eks. Athen i betegnelsen *Perikles fra Athen*)

- Abydos, abydenere* by ved Hellespont 1.4.7, 2.7.6
Achaia romernes navn for Grækenland som provins 2.4.4
Aequere bjergfolk sydøst for Rom 2.8.2, 3.1.1
Aesernia by i Samnium 1.5.17
Afrika, afrikanere 1.2.3, 1.3.8, 1.7.7, 1.8.11, 1.12.1, 2.2.10f, 2.3.1, 2.3.10, 2.3.16, 2.5.12, 2.5.40, 2.7.4, 3.6.1
Aigospotamoi landskab og flod i det thrakiske Chersones 2.1.18
Aitolien, aitolere distrikt lige nord for Peloponnes 1.4.4, 1.4.6, 2.4.4, 2.5.19, 2.6.5, 2.7.14, 3.2.11
Akragas by på sydkysten af Sicilien, lat. *Agrigentum*, it. *Agrigento* 3.2.6, 3.4.6, 3.10.5
Albanere beboerne i Alba Longa i Latium, mod. *Castelgandolfo* 2.7.1
Albanien distrikt i Kaukasus øst for Det kaspiske Hav 2.3.14
Alexandrinsk vedr. Alexandria i Ægypten 1.1.5
Ambrakia by i det sydlige Epeiros, mod. *Arta* 2.7.14
Amfipolis by i Makedonien 1.5.23, 3.16.5
Antium kystby i Latium, it. *Anzio* 3.1.1
Appenninerne bjergkæde i Italien 1.8.3
Aquae Sextiae by i Gallien, fr. *Aix-en-Provence* 2.4.6
Arabere 2.5.16
Arbela by i Assyrien, øst for Tigris 2.3.19
Arkadien, arkadere distrikt på Peloponnes 1.11.9, 3.2.4, 3.2.7
Armenien (Armenia Maior), armenere område i det østlige Lilleasien 1.4.10, 2.1.14, 2.2.4, 2.5.33, 2.9.5, 4.1.21, 4.1.28
Arpi by i Apulien 3.9.2
Arusinske marker område i Samnium 4.1.14
Asculum, asculanere by i Picenum i Midtitalien 2.3.21, 3.17.8
Asien 2.11.3, 2.9.8
Ategua spansk by 3.14.1
Athen, athenere 1.1.10, 1.3.6f, 1.3.9, 1.4.7, 1.4.13f, 1.5.7, 1.5.10, 1.5.23, 1.11.10, 1.12.11f, 2.1.5, 2.1.9, 2.1.18, 2.2.9, 2.2.14, 2.4.11, 2.5.42, 2.5.44, 2.5.47, 2.7.6, 2.9.8-10, 2.12.3f, 3.2.5f, 3.4.2, 3.6.6, 3.9.5f, 3.10.8, 3.11.1, 3.12.1f, 3.15.2, 4.1.8, 4.3.5, 4.7.13, 4.7.21, 4.7.23
Atrabater (atrebater) folk i det belgiske Gallien 2.13.11
- Babylon* by i Babylonien 3.3.4, 3.7.4f
Balearerne øgruppe i Middelhavet (hovedø Mallorca) 2.3.16
Boiotien distrikt nord for Attika 2.5.41, 2.8.12
Bojere keltisk stamme i Norditalien 1.2.7, 1.6.4
Brindisi, lat. *Brundisium*, by i Calabrien (it. Puglia) 1.5.5
Britannien ø nord for Frankrig 2.3.11
Bruttiere indbyggere i det sydligste Italien (mod. Calabria) 2.3.21
Byzantinere indbyggere i Byzans, by ved strædet ved Bosporus 1.3.4, 1.4.13a, 3.11.3
- Cadurcere* folk i Aquitanien, mod. *Quercy* 3.7.2
Camalatum beliggenhed ukendt 2.4.7
Camertinske umbrere indbyggere i Camerinum i Umbrien 1.2.2

Campanien, campanere (capuanere) distrikt syd for Latium 1.9.1, 3.4.1, 3.13.2, 4.7.29
Cannae lokalitet i Apulien (it. *Canne*) 2.2.7, 2.3.7, 2.5.27, 3.16.1, 4.1.44, 4.5.5, 4.5.7, 4.7.39

Cantenna beliggenhed ukendt 2.5.34

Canusium by i Apulien 4.5.7

Capitol en af Roms høje 3.13.1, 3.15.1

Capua by i Campanien (jf denne) 3.18.3

Carpetanere folk i indre Spanien 2.7.7

Casilinum, casilinere by i Campanien 3.14.2, 3.15.3, 4.5.20

Catania by på Siciliens østkyst 3.6.6

Caudinske pas lokalitet i Samnium 1.5.16

Chaironeia by i Boiotien 2.1.9

Chalkidensere indbyggere på Chalkidike, mod. *Halkidiki* 3.11.1

Chatter germansk stamme i Hessen 2.3.23

Chaukensere ukendt folk, måske spansk 2.11.2

Chersones (også kaldet *thrakisk Chersones*) halvø overfor Lilleasien 1.4.13a, 2.5.42

Chiere indbyggere på Chios, græsk ø i Ægæerhavet 1.4.13a, 2.5.15

Ciminisk skov i det sydlige Etrurien 1.2.2

Clusium by i Etrurien, mod. *Chiusi* 1.8.3

Consabra by i Spanien, mod. *Consuegra* (syd for Toledo) 4.5.19

Cypern ø i Middelhavet 2.9.10

Dakere folk i nuværende Rumænien 1.10.4, 2.4.3

Darnanisk (krig) thrakisk-illyrisk folkeslag nord for Makedonien 4.1.43

Dekeleia by i Attika 1.3.9

Delfi by i Fokis i Midtgrækenland 1.11.11

Delminum (el. *Delminium*) hovedstad i Dalmatien 3.6.2

Dyrrhachion by i Epeiros, mod. *Durrës* (Albanien) 2.7.13, 3.17.4, 4.1.43

Efesos, efesere by i Lydien i Lilleasien 3.3.7, 3.9.10

Elaia by i Mysien i Lilleasien 4.5.16

Eleusis by i Attika 2.9.9

Enipeus flod i Thessalien, mod. *Tsanarlis* 2.3.22

Epeiros, epeiroter distrikt i Vestgrækenland 1.4.4, 2.3.21, 2.4.13, 2.5.10, 2.13.8, 3.3.1, 3.6.3, 4.1.14

Epidaurus by i Argolis syd for Attika 2.11.1

Erythræere indbyggere i Erythrai, by i Lydien i Lilleasien 2.5.15

Etruskere, etruskisk folk i Etrurien nord for Rom 1.2.1f, 1.2.7, 1.8.3, 1.11.1, 2.5.2, 2.6.7, 2.7.11

Eufkrat flod i Babylonien 1.1.6, 3.7.4f

Europa 2.6.8

Eurymedon flod i Pamfylien i Lilleasien, mod. *Köprü-Su* 2.9.10

Faliskere indbyggere i Falerii nord for Rom 2.4.18, 2.5.9, 2.8.3, 2.8.8, 4.4.1

Farsalos by i Thessalien (jf *Palaiarsalos*) 2.7.13

Fidenater indbyggere i Fidenæ, by lige nord for Rom 2.4.19, 2.5.1, 2.8.9

Fokæere indbyggere i Fokaia, by i Lilleasien 3.11.2

Forum Gallorum by i Norditalien nær Bologna 2.5.39

Frygien distrikt i Lilleasien 1.4.2

- Gabii* by i Latium øst for Rom 1.1.4, 3.3.3
Gallerkrigen 2.1.16
Gallien, gallere 1.1.8, 1.2.6, 1.8.3, 1.11.15, 2.1.8, 2.3.16, 2.3.18, 2.4.5, 2.4.7, 2.5.20, 2.5.34, 2.6.1, 2.13.11, 3.7.2, 3.13.1, 3.15.1, 3.16.2f, 3.17.6f, 4.3.14, 4.5.4
Germanere 1.1.8, 1.3.10, 1.11.3, 2.1.16, 2.5.20, 2.5.34, 2.6.3, 2.9.4, 4.5.11, 4.7.8
Grækenland, grækere 1.4.6, 2.2.14, 2.3.6, 2.3.13, 3.2.6, 3.5.3, 4.2.7f, 4.7.22
- Halys* flod i Lilleasien 1.5.4
Hellespont stræde mellem det thrakiske Chersones og Troas 1.4.7, 2.5.44
Henna by midt på Sicilien 4.7.22
Herakleia (Sintike) by i Makedonien (?) 3.10.7
Hernikere samnitisk folk i Latium 2.8.2
Hiberere Spaniens urindbyggere 2.2.10
Himera, himerære by nordkysten af Sicilien 3.4.4, 3.10.3
Hydaspes biflod til Indusfloden 1.4.9
Hylliere folk i Dalmatien 2.3.2
- Ilerda* by i Nordspanien, mod. *Lérida* 2.5.38, 2.13.6
Ilergeter folk i Nordspanien 4.7.31
Illyriere folk i Illyricum (omtrent det gamle Jugoslavien) 2.5.10, 2.5.19, 3.6.3
Indere 1.4.9
Indibile by i Spanien med kendt beliggenhed 2.3.1
Indus flod i Indien 1.4.9a
Initia kastel i Armenien 4.1.21
Isaura by syd for Lykaonien i Lilleasien 3.7.1
Isthmen landtangen mellem Peloponnes og fastlandet 2.5.26
Italien, italienerne 1.3.3, 1.3.8, 1.4.11, 1.5.5, 1.12.1, 2.3.16f, 2.7.7, 2.9.2, 3.2.3, 4.1.44, 4.3.15, 4.7.25, 4.7.38f
- Japydere* folk i Illyrien 2.5.28
Jøder 2.1.17
- Kallidromos* bjerg ved Thermopylai 2.4.4
Kappadokien distrikt i Lilleasien 1.1.6, 1.5.18, 2.2.2, 2.7.9, 3.2.9
Kardia by på det thrakiske Chersones 4.7.34
Karien distrikt i Lilleasien 1.8.12, 3.2.5
Kartago, kartagere (jf *punere*) by på nordkysten af Afrika, mod. *Tunis* 1.1.9, 1.2.3f, 1.3.5, 1.3.8, 1.7.3, 1.8.7, 1.11.4, 2.1.4, 2.2.11, 2.5.11f, 2.5.29, 2.9.6, 3.2.2, 3.10.5, 3.16.3
Kartago by i Spanien, mod. *Cartagena* 3.9.1
Keltiberere folk i Spanien 2.5.3, 2.5.7
Kimbrere folk fra Jylland 1.2.6, 1.5.3, 2.2.8, 2.5.8, 2.7.12
Korfioter indbyggere på øen Kerkyra, mod. *Korfu* 1.12.11
Korinth by i Argolis øst for Athen 3.12.2, 4.3.15
Krisa by i Fokis i Midtgrækenland 3.7.6
Kroton, krotonensere by i Syditalien, mod. *Crotone* 3.6.4
Kubiere germansk folk med ukendt beliggenhed 2.11.7
Kyrrhestike område i det nordlige Syrien 1.1.6
Kyzikos by ved Propontis, mod. *Marmarahavet* 3.9.6, 3.13.6, 4.5.21

- Lacetanere* folk i Spanien 3.10.1
Latinere indbyggere i Latium syd for Rom 1.11.8, 2.8.4, 4.7.25
Lauron by i Spanien mellem Saguntum og Valentia 2.5.31
Leukadia hovedby på den ioniske ø Leukas 3.4.5
Liburnere folk i Dalmatien, mod. *Kroatien* 2.5.43
Ligurien, ligurere folk i Norditalien 1.2.6, 1.5.16, 1.5.26, 2.3.16, 3.2.1, 3.9.3, 3.17.2, 4.1.46
Lilleasien 3.17.5, 4.5.16
Lilybaeum by på Vestsicilien 3.10.9
Lingonere gallisk folk nord for Bourgoigne 4.3.14
Lipariske øer øgruppe nord for Sicilien, mod. *Isole Eolie* el. *Lipari* 4.1.31
Litanske skov nord for Bologna (?) 1.6.4
Lokroi by i Syditalien, mod. *Locri* 4.7.26
Lucanien, lucanere distrikt i Syditalien syd for Apulien 1.4.1, 1.6.1, 2.3.12, 2.3.21, 3.6.4
Luceria by i det nordlige Apulien 4.1.29
Lueria by i Ligurien med ukendt beliggenhed 3.2.1
Lusitanien, lusitanere romersk provins, omtrent lig med Portugal 1.11.13, 2.13.4, 3.5.2
Lydien distrikt i Lilleasien 1.8.12
- Magnesiere* indbyggere på halvøen Magnesia øst for Thessalien 3.8.2
Makedonien, makedonere område nord for det egentlige Grækenland 1.3.1, 1.4.9-9a, 1.4.13, 1.5.11, 1.7.7, 1.11.14, 2.3.16, 2.3.19f, 2.7.8, 3.2.11, 3.3.7, 4.2.1, 4.2.4, 4.6.3
Makedonsk falanks 2.3.17, 2.3.20
Malventum by i Samnium, senere *Beneventum* 4.1.14
Mantineia, mantiniensere by i Arkadien på Peloponnes 3.11.5
Marathon by i Attika 2.9.8
Marseille by i Sydfrankrig 1.7.4
Mauretanium, maurere romersk provins i Nordvestafrika 2.3.16, 3.14.1
Medere folk nord for Babylonien 1.11.19
Megara, megaraere by i Megaris vest for Attika 2.9.9, 4.1.8
Messeniere indbyggere i distriktet Messenia på Peloponnes 2.1.10, 3.2.4
Messina, lat. *Messana* by på østkysten af Sicilien 1.4.11, 4.1.31
Milano, lat. *Mediolanum* by i Norditalien 1.9.3
Milesisk, fra Milet, by i Karien 3.9.7, 3.15.6
Modena, lat. *Mutina* by i Norditalien 1.7.5, 3.13.7, 3.14.3
Molossere folk i Epeiros 2.5.19
Mulucha flod i Mauretanium, mod. *Mouluya* 3.9.3
Munda by i sydlige Spanien, mod. *Montilla* 2.8.13
Munychia havn øst for Piræus 1.5.7
Myrina by i Mysien i Lilleasien 4.5.16
Nola, nolanere by i Campanien nordøst for Vesuv 3.16.1
Numantia, numantinere by i det nordlige Spanien 2.8.7, 3.17.9, 4.1.1, 4.5.23, 4.7.27
Numidien, numidere landområde i Nordafrika mellem Kartago og Mauretanium (omtrent lig med det østlige Algeriet) 1.5.16, 2.2.11, 2.3.16, 2.4.10, 2.5.23, 2.5.27, 2.5.29, 2.5.40, 3.6.1, 4.7.18
Numistro by i det nordlige Lucanien 2.2.6
- Orchomenos* by i Boiotien 1.11.5

- Paelignere* folk i Midtitalien øst for Rom 2.8.5
Palaiarsalos by i Thessalien lidt nord for *Farsalos* (jf denne) 2.3.22
Palermo, lat. *Panormus* by på nordkysten af Sicilien 2.5.4, 3.17.1
Pamfylie distrikt i Lilleasien 2.9.10
Pannoniere indbyggere i Pannonien (omtrent lig med Ungarn) 2.1.15
Parthisk, parthere indbyggere i Parthien (omtrent lig med Iran) 1.1.6, 2.2.5, 2.3.15, 2.5.35-37, 2.13.7, 4.2.3
Peloponnes, peloponnesiere sydgræsk halvø 1.3.9, 1.5.10, 2.5.26, 2.11.4, 3.9.9
Persien, persere 1.4.5, 1.11.17, 1.11.19, 2.2.13, 2.3.3, 2.3.6, 2.3.13, 2.5.5, 2.7.9, 2.9.8, 2.9.10, 3.3.4, 3.8.3, 4.2.5, 4.2.7, 4.5.13, 4.6.3
Petilinere indbyggere i Petilia, by nord for Kroton 4.5.18
Picentere indbyggere i Picenum, distrikt i Midtitalien ved Adriaterhavet 1.12.3
Piræus Athens havneby 1.11.20
Pisidien, pisidere distrikt i det sydlige Lilleasien 1.4.5
Pomptinske område midt i Latium 2.6.1
Pontiere indbyggere i Pontos, distrikt i det nordøstlige Lilleasien 2.1.12
Praeneste by i Latium øst for Rom 2.9.3
Prinassos by i Karien 3.8.1
Punere (dss kartagere), punisk 1.1.2, 1.1.9, 1.4.11f, 1.8.6, 1.11.4, 1.11.18, 1.12.9, 2.1.4, 2.2.11, 2.3.1, 2.3.4, 2.3.16, 2.3.24, 2.4.14, 2.5.4, 2.6.2, 2.9.2, 2.10.2, 2.13.9f, 3.3.6, 3.10.3, 3.10.9, 3.13.2, 3.16.2, 4.7.12, 4.7.22, 4.7.38
Puniske krige 1.: 1.4.11, 2.2.11 - *2.:* 1.3.5, 1.8.6, 2.3.8, 4.1.25
- Rhegion* by på sydspidsen af Italien, mod. *Reggio di Calabria* 1.4.11, 3.4.3, 4.1.38
Rhodos, rhodiere ø i Ægæerhavet 1.4.13a, 1.7.4, 2.5.18, 2.5.46, 3.9.10
Rhyndakos flod i Mysien i Lilleasien 3.17.5
Rom, romere, romersk 1.1.6, 1.2.2, 1.2.4, 1.2.7, 1.3.10, 1.4.8, 1.5.16, 1.5.26, 1.5.28, 1.6.4, 1.8.1, 1.8.3f, 1.8.6f, 1.9.2, 1.10.1, 1.10.4, 1.11.2, 1.11.4, 2.1.4, 2.1.13, 2.2.7, 2.2.11, 2.3.7, 2.3.9, 2.3.16f, 2.3.21, 2.3.24, 2.4.1f, 2.4.4f, 2.4.10, 2.4.13, 2.4.18, 2.5.7, 2.5.9, 2.5.13, 2.5.21, 2.5.23, 2.5.25, 2.5.27f, 2.5.31, 2.5.34, 2.6.2, 2.6.4, 2.6.7, 2.7.1, 2.7.10, 2.7.14, 2.8.1f, 2.10.1f, 2.11.5, 2.13.4f, 2.13.8f, 2.13.10, 3.2.1, 3.2.3, 3.3.2, 3.3.6, 3.6.4, 3.10.9, 3.13.1f, 3.14.2, 3.15.1, 3.15.4, 3.16.2-4, 3.17.1, 3.17.3, 3.17.7f, 3.18.1-3, 4.1.14, 4.1.39, 4.4.2, 4.5.14, 4.5.20-22, 4.7.6, 4.7.8, 4.7.25f, 4.7.29, 4.7.32, 4.7.39
Sabinere folk i Midtitalien nordøst for Rom 1.8.4, 2.8.1, 2.8.10, 4.3.12
Saepinum by i Samnium 4.1.24
Saguntinere indbyggere i Saguntum, by på den spanske østkyst 3.10.4
Salamis ø overfor Attika 2.2.14
Salapia by i Apulien 4.7.38
Sallentinere indbyggere i Calabrien ud mod Tarantobugten 2.3.21
Samniterkrigen 1.5.14, 2.8.11, 4.5.9
Samnium, samniter distrikt øst for Latium og Campanien 1.6.1, 1.8.3, 1.11.2, 2.1.8, 2.3.21, 2.4.1f, 4.1.29
Samos ø i Ægæerhavet 1.4.14
Saniere indbyggere i Sane ved begyndelsen af Athoshalvøen (?) 3.2.11, 3.3.5
Sardes hovedstaden i Lydien 3.8.3
Sardinien ø i Middelhavet 3.9.4, 3.10.2
Scultenna biflod til Pofloden i Norditalien 3.13.7, 3.14.3

- Segobrigensere* indbyggere i Segobriga i det indre Spanien, øst for Toledo 3.10.6, 3.11.4
- Segovia* by midt i Spanien, nord for Toledo 4.5.22
- Sentinske område* omkring byen Sentinum i Umbrien 1.8.3
- Sicilien* ø i Middelhavet 1.1.2, 1.4.11, 1.7.1, 1.8.11, 2.1.4, 2.5.4, 2.7.4, 3.4.6, 3.6.6, 3.10.9, 3.16.3, 4.1.25, 4.1.30, 4.1.44, 4.7.22
- Sikyon* by i Argolis nordvest for Korinth 3.2.10, 3.7.6, 3.9.7
- Siris* flod og by i Lucanien sydvest for Tarent 4.1.24
- Skordisker* keltisk stamme ved Savusfloden (omkring det nuværende Serbien) 2.4.3, 3.10.7
- Skythere* folk i Ukraine 1.5.25, 2.4.20, 2.5.5, 2.8.14
- Spanien, spaniere* 1.1.1, 1.1.12, 1.2.5, 1.3.5, 1.5.1, 1.5.8, 1.5.12, 1.5.19, 2.1.1-3, 2.3.1, 2.3.4f, 2.3.11, 2.4.17, 2.5.14, 2.5.31f, 2.9.2, 2.10.1f, 2.11.5, 2.12.2, 2.13.6, 3.1.2, 3.7.3, 3.14.1, 3.18.1, 4.1.23, 4.3.4, 4.5.8, 4.5.19, 4.7.31, 4.7.42
- Sparta, spartanere* by på Peloponnes 1.1.10, 1.3.7, 1.3.9, 1.4.2, 1.4.7, 1.4.12, 1.5.7, 1.5.23, 1.8.12, 1.10.3, 1.11.5-7, 1.11.9, 1.11.16f, 1.12.5, 1.12.7, 2.1.6, 2.1.10, 2.1.18, 2.2.9, 2.2.9f, 2.3.12f, 2.5.26, 2.5.42, 2.5.44, 2.5.47, 2.6.6, 3.2.8, 3.5.1, 3.11.2, 3.11.5, 3.12.1, 3.15.2, 4.1.9, 4.1.17, 4.2.6, 4.2.9, 4.5.12f, 4.7.13, 4.7.19
- Stena* strædet ved Hellespont 1.4.13
- Suenda* kastel i Kappadokien (nærmere beliggenhed ukendt) 3.2.9
- Suessetanere* folk i Spanien mellem Ebro og Pyrenæerne 3.10.1
- Sutrinere* indbyggere i Sutrinum i det sydlige Etrurien 2.5.2
- Syrakus, syrakusanere* by på østkysten af Sicilien 1.4.12, 1.5.6, 1.8.11, 1.11.18, 1.12.9, 2.5.11, 2.9.6f, 3.3.2, 3.6.6
- Syrien* 1.11.12, 2.5.35, 2.13.2
- Tarent, tarentinere* by i Calabrien 1.4.1, 2.3.21, 2.4.13, 3.3.1, 3.3.6, 3.17.3
- Tarpejiske klippe* nær Capitol i Rom 3.13.1
- Tarquiniensere* indbyggere i Tarquinii i Etrurien 2.4.18
- Tauros* bjergkæde i Lilleasien 1.1.6
- Tegea* by i Arkadien på Peloponnes 3.2.8
- Teutonere* folk fra Jylland 1.2.6, 2.2.8, 2.4.6, 2.7.12, 2.9.1, 4.7.5
- Theben, thebanere* by i Boiotien 1.4.3, 1.5.2, 1.10.3, 1.11.6, 1.11.16, 1.12.5, 2.2.12, 2.3.3, 2.4.11, 2.5.26, 2.6.6, 3.2.7, 3.2.10, 3.8.2, 4.2.6, 4.7.19, 4.7.21, 4.7.28
- Thermopylæ* pas i Thessalien ved den maliske bugt 1.4.6, 2.2.13, 2.4.4, 4.2.9
- Thessalere* indbyggere i Thessalien, distrikt i Midtgrækenland 4.7.28
- Thessaliske krig* 1.5.2
- Thrakien, thrakere* distrikt nordøst for Grækenland 1.4.13, 1.5.24, 1.6.3, 2.11.3, 2.12.4, 3.5.1, 3.15.5, 3.16.5, 4.5.16
- Tiberen* flod i Italien 2.6.1, 3.13.1
- Tigranokerta* hovedstad i Armenien 2.1.4, 2.2.4, 2.9.5
- Trachinier* indbygger fra Trachis, vest for Thermopylæ 2.2.13
- Trasumenersøen* i Etrurien 2.5.24, 2.6.4, 4.7.25
- Trebia* biflod til Pofloden i Norditalien 2.5.23
- Triballere* thrakisk folk i Serbien 2.4.20
- Tridentinerbjergene* ved Tridentum, it. *Treno*, Norditalien 4.1.13
- Troizen* by i Argolis overfor Attika 1.3.6, 3.6.7
- Umbrien, umbrere* distrikt i Midtitalien 1.1.9, 1.2.2, 1.8.3

Veji, vejentere by i Etrurien lige nord for Rom 2.4.19, 2.7.1, 3.13.1
Vesuv vulkansk bjerg i Campanien 1.5.21
Vetulonia by i Etrurien 1.2.7
Via Aemilia går fra Ariminum, it. *Rimini*, til Placentia, it. *Piacenza* 2.5.39
Voccaere (rigtigere *vaccaere*) folk i Nordspanien 4.7.33
Volskere folk i Latium 2.1.7, 2.4.15, 2.8.4, 2.12.1, 3.1.1, 4.7.40
Volturnus flod i Campanien 2.2.7 (urigtigt for en vind), 3.14.2

Zeugma by ved Eufrat i Syrien 1.1.6

Ægypten, ægyptere 1.1.5, 2.3.13, 2.5.6

REGISTER OVER PERSONNAVNE

Oplysningerne er hentet i *Der kleine Pauly 1-5*. Alle årstal er f. Kr., med mindre andet er angivet.

Romerske fornavne forkortes som regel:

A. = Aulus
C. = Gaius
Cn. = Gnaeus
D. = Decimus
L. = Lucius
M. = Marcus
M.' = Manius
P. = Publius
Q. = Quintus
Sex. = Sextus
Sp. = Spurius
T. = Titus
Ti. = Tiberius

Acilio Glabrio, M.' konsul 191 2.4.4

Adathas stærk mand, ellers ukendt 2.5.30

Aelius, C. ellers ukendt (mss læser *Caelius*) 4.5.14

Aelius-familien 4.5.14

Aemilianus, se *Cornelius*

Aemilius Barbula, L. konsul 281 (se noten) 1.4.1

Aemilius Paulus (urigtigt for *Papus*), *Q.* konsul 282 og 278 1.2.7, 1.4.1

Aemilius Paulus, L. konsul 219 og 216, faldt ved Cannae 4.1.4, 4.5.5

Aemilius Paulus Macedonicus, L. ca. 228-160, konsul 182 og 168, besejrede Perseus ved Pydna s. å. 2.3.20, 3.17.2, 4.7.3

Aemilius Rufus 1. årh. f. Kr., ellers ukendt 4.1.28

Aemilius Scaurus, M. 163/162-89/88, konsul 115 4.1.13, 4.3.13

Afranius, L. tilhænger af Pompeis, konsul 60, død 46 1.5.9, 1.8.9, 2.1.11, 2.5.38, 2.13.6

Agathokles fra Syrakus ca. 360-289, tyrant fra 317 1.12.9

Agesilaos 444/443-360/359, konge af Sparta fra 401 1.4.2f, 1.8.12, 1.10.3, 1.11.5, 1.11.17, 2.6.6, 3.11.2

Agrippa, se *Furius*

- Alexander fra Epeiros* 1. konge af Epeiros 342-330 eller 2. søn af Pyrrhos, konge fra 272 2.5.10, 3.4.5
- Alexander den Store* 356-323, konge af Makedonien fra 336 1.2.3, 1.3.1, 1.4.9f, 1.5.11, 1.7.7, 1.11.14, 2.3.19, 2.5.17, 2.11.3f, 2.11.6, 3.4.5?, 3.7.4, 4.2.4, 4.3.10, 4.6.3, 4.7.34
- Alicius* 3. årh., heldig spanier 2.11.5
- Alketas* konge af Epeiros, kæmpede på spartansk side 4.7.19
- Alkibiades fra Athen* ca. 450-404, politiker og feltherre 2.5.44f, 2.7.6, 3.2.6, 3.6.6, 3.9.6, 3.11.3, 3.12.1
- Alyattes*, se *Halyattes*
- Ambiorix* fører for de belgiske eburoner, kæmpede mod Caesar 3.17.6
- Anaxibios fra Sparta* død 389/388 1.4.7, 2.5.42
- Antigonos Monofthalmos* ('Enøje') ca. 381-301, feltherre, en af Alexanders efterfølgere 4.1.10
- Antigonos Gonatas* død 239, sønnesøn af ovennævnte, konge af Makedonien 276 3.4.2
- Antigonos Doson* 263-221, nevø af ovennævnte, konge af Makedonien fra 227 2.6.5
- Antiochos den 3 = d. Store* konge af Syrien 223-187 1.8.7, 2.4.4, 3.2.9?, 3.9.10?, 4.7.10, 4.7.30
- Antiochos den 7. Sidetes* el. *Euergetes* 154-129, konge af Syrien fra 138 2.13.2
- Antipatros* ca. 400-319, feltherre hos Filip og Alexander 1.4.13, 2.11.4
- Antonius, M.* 82-30, Caesartilhænger, triumvir 43, slået ved Actium 31 1.7.5, 2.3.15, 2.5.39, 2.13.7, 3.13.7, 3.14.3, 4.1.37
- Apollonides fra Sane?* 4. årh., feltherre 3.3.5
- Appius*, se *Claudius*
- Aquilius* ellers ukendt 4.1.36
- Archelaos* 1. årh., feltherre hos Mithridates, gik senere over til romerne 1.5.18, 1.11.20, 2.3.17, 2.8.12
- Archidamos fra Sparta* konge 476-429 1.11.9
- Ariovist* germansk konge, kæmpede mod Caesar, død ca. 54 1.11.3, 2.1.6, 4.5.11
- Aristeides fra Athen* død ca. 467, feltherre og politiker, med tilnavnet 'Den retfærdige' 4.3.5
- Aristippos fra Sparta* 3. årh. 3.2.8
- Aristonikos* tronprætendent i Pergamon, død i Rom 129 4.5.16
- Arminius* ca. 17 f. Kr.-17 e. Kr., slog Varus i Teutoburgerskoven 9 e. Kr. 2.9.4
- Arrybas* el. *Arybbas* 4. årh., konge over molosserne 2.5.19
- Artaxerxes den 2. Mnemon* ca. 451 el. 443-ca. 360, perserkonge fra 404 2.3.6, 4.2.7
- Artemis*, lat. *Diana* gudinde 3.2.5
- Atheas* død 339, skytherkonge 2.4.20
- Athene*, lat. *Minerva* gudinde 3.2.8, 4.7.13
- Atilius Catalinus, A.* konsul 258 og 254 1.5.15, 4.5.10
- Atilius Regulus, M.* konsul 294 2.8.11, 4.1.29
- Atilius Regulus, M.* konsul 267 og 256 2.3.10, 4.3.3
- Attalos den 1.* 269-197, konge af Pergamon fra 241 2.13.1
- Attius Labienus, T.* ca. 99-45, kæmpede med Caesar i Gallien 58-50, gik 49 over til Pompeius, faldt ved Munda 45 2.5.20, 2.7.13
- Attius Labienus Parthicus, Q.* søn af ovennævnte, på Brutus' og Cassius' parti, overtalte partherne til angreb 2.5.36
- Aurelius Cotta, C.* konsul 252 og 248 4.1.22, 4.1.30f
- Aurelius Cotta Pecuniola, P.* militærtribun?, slægtning af ovennævnte 4.1.31
- Aurunculeius Cotta, L.*, død 54, Caesars legat i Gallien 3.17.6

Autofradates 4. årh., satrap hos perserkongen 1.4.5, 2.7.9

Bantius, L. 3. årh., ellers ukendt 3.16.1

Barca, se *Hamilcar*

Bardylis død 358, konge af Illyrien 2.5.19

Brasidas fra Sparta berømt feltherre, faldt ved Amfipolis 421 1.5.23

Brutus, se *Junius*

Caecilius Metellus, L. konsul 251 og 247 1.7.1, 2.5.4

Caecilius Metellus Macedonicus el. *Hispanicus*, Q. konsul 143 3.7.3, 4.1.11, 4.1.23, 4.7.42

Caecilius Metellus Numidicus, Q. konsul 109 1.8.8, 4.1.2, 4.2.2

Caecilius Metellus Pius, Q. død 64/63, søn af ovennævnte, konsul 80 1.1.12, 2.1.2f, 2.3.5, 2.13.3

Caedicius primipilar, 1. årh. e. Kr., ellers ukendt 4.7.8

Caedicius, Q. militærtribun 258? 1.5.15, 4.5.10

Caesar, se *Julius*

Caeso, se *Fabius*

Calpurnius Flamma militærtribun 258? 1.5.15, 4.5.10

Calpurnius Piso, Cn. 3. årh., ellers ukendt 3.6.5

Calpurnius Piso Frugi, L. konsul 133, død 112 4.1.26

Calvinus, se *Domitius*

Camillus, se *Furius*

Cannicus 1. årh., gallerfører, ellers ukendt 2.4.7, 2.5.34

Cassius, C. død 42, soldat, Pompeius-tilhænger, en af Caesars mordere 2.5.35, 4.2.1, 4.7.14

Castor og Pollux, gr. *Kastor og Polydeukes*, sønner af Zeus 1.11.8f

Castus 1. årh., gallerfører, ellers ukendt 2.4.7, 2.5.34

Cato, se *Porcius*

Chabrias fra Athen feltherre, død 357 1.4.14, 1.12.12

Chares fra Athen feltherre, ca. 395-324 2.12.3, 3.10.8

Charmades 3. årh., feltherre, ellers ukendt 3.2.11

Cicero, se *Tullius*

Civilis, se *Julius*

Claudius, *Appius* ellers ukendt 4.1.34

Claudius Caecus, *Appius* censor 312, konsul 307 og 296 4.1.18

Claudius Caudex, *Appius* (P. urigtigt for *Appius*) konsul 264 1.4.11

Claudius Marcellus, M. konsul 222, 5. gang 208, berømt feltherre, død 208 2.2.6, 2.3.9, 2.4.8, 3.3.2, 3.16.1, 4.1.44, 4.5.4, 4.7.26, 4.7.38

Claudius Marcellus, M. 2./1. årh. 2.4.6

Claudius Nero, C. konsul 207 1.1.9, 1.2.9, 1.5.19, 2.3.8, 2.9.2

Claudius Nero, Ti. = kejser Tiberius 42 f. Kr.-37 e. Kr. 2.1.15

Claudius Pulcher, *Appius* konsul 212, død 211 4.1.44

Claudius Pulcher, P. konsul 249 2.13.9

Clodius 1. årh., kan ikke placeres nærmere 1.5.21

Cominius, *Pontius* 4. årh., modig romer 3.13.1

Commius 1. årh., fører af atrebaterne, fra 52 fjende af romerne 2.13.11

Coriolanus, Cn. *Marcius* landflygtig 491 efter at have søgt at udnytte en hungersnød til patriciernes fordel 1.8.1

- Cornelius Cossus, A.* konsul 428 2.8.9
Cornelius Cossus Arvina, A. konsul 343 og 332 1.5.14, 4.5.9
Cornelius Lentulus, Cn. konsul 201 4.5.5
Cornelius Rufinus, P. konsul 290 og 277 3.6.4
Cornelius Scipio, L. konsul 259 3.9.4 (urigtigt Rufinus for Scipio), 3.10.2
Cornelius Scipio, P. konsul 218, død 211 2.6.2
Cornelius Scipio Asiaticus, L. konsul 190, søn af ovennævnte, bror til Scipio Africanus den Ældre 4.7.30
Cornelius Scipio Africanus den Ældre, P. 235?-183, søn af P. Cornelius Scipio, konsul 205 og 194, berømt feltherre 1.2.1, 1.3.5, 1.3.8, 1.8.10, 1.12.1, 2.1.1, 2.3.4, 2.3.16, 2.5.29, 2.7.4, 2.11.5, 3.6.1, 3.9.1, 4.7.30, 4.7.39
Cornelius Scipio Aemilianus Africanus den Yngre, P. 185?-129, søn af L. Aemilius Paulus Macedonicus, adopteret af Africanus' søn, berømt feltherre 2.8.7, 4.1.1, 4.1.5, 4.3.9, 4.7.4, 4.7.16, 4.7.27
Cornelius Scipio Barbatus, P. konsul 298 2.4.2
Cornelius Scipio Calvus, Cn. konsul 222, død 211 2.3.1, 2.6.2, 4.3.4, 4.7.9
Cornelius Scipio Nasica, P. konsul 191 4.1.15
Cornelius Scipio Nasica Corculum søn af ovennævnte 162 og 155 3.6.2
Cornelius Scipio Nasica Serapio, P. søn af ovennævnte, konsul 138 4.1.20
Cornelius Sulla, L. berømt feltherre, diktator 80, død 78 1.5.17f, 1.9.2, 1.11.11, 1.11.20, 2.3.17, 2.7.2f, 2.8.12, 2.9.3, 4.1.27
Cotta, se *Aurelius* el. *Aurunculeius*
Crassus, se *Fonteius*, *Licinius* el. *Otacilius*
Crispinus, se *Quintius*
Cunctator, se *Fabius Maximus*
Curio, se *Scribonius*
Curius Dentatus, M.' konsul 290, 275 og 273 1.8.4, 2.2.1, 4.3.13
- Dareios* perserkonge 522-486 1.5.25
Datames død ca. 362, persisk satrap 2.7.9
Decius Mus den Yngre, P. søn af nedennævnte, konsul 312 og 308 1.8.3, 4.5.15
Decius Mus den Ældre, P. konsul 340 1.5.14, 4.5.9, 4.5.15
Demeter, lat. *Ceres* gudinde 2.9.9
[*Demetrios Poliorketes*] makedonsk konge 293-287, død 283 4.1.10
Didius, T. konsul 98 1.8.5, 2.10.1
Diodoros 2. årh., guvernør i Amfipolis 3.16.5
Dionysios den Ældre fra Syrakus ca. 430-367, tyrann i Syrakus 1.8.11, 3.4.3f
Domitian 51-96 e. Kr., søn af Vespasian, kejser fra 81, Frontins chef 1.1.8, 1.3.10, 2.3.23, 2.11.7, 4.3.14
Domitius Calvinus, Cn. konsul 332 3.2.1
Domitius Corbulo, Cn. død 67 e. Kr., berømt feltherre 2.9.5, 4.1.21, 4.1.28, 4.2.3, 4.7.2
Duelli el. *Duilius, C.* konsul 260 1.5.6, 2.3.24, 3.2.2
Duilius ca. 90, ellers ukendt 1.5.17
- Efialtes fra Trachin*a 5. årh., forræder 2.2.13
Epameinondas fra Theben død 362, berømt feltherre 1.11.6, 1.11.16, 1.12.5-7, 2.2.12, 2.5.26, 3.2.7, 3.11.5, 3.12.3, 4.2.6, 4.3.6
Epikydes fra Syrakus 3. årh., støttede Hannibal 3.3.2
Eumenes fra Kardia 362/361-316, feltherre 4.7.34

Eumenes den 2. Soter? konge af Pergamon 197-159 1.11.15

Fabius Caeso 4. årh., bror til nedennævnte 1.2.2

Fabius Maximus Rullianus, Rullus el. *Rutilus, Q.* konsul 322, 310, 308, 297 og 295, berømt feltherre 1.2.2, 1.8.3, 1.11.21f, 2.1.8, 2.4.2, 2.5.2, 4.1.35, 4.1.39

Fabius Maximus Servilianus, Q. konsul 142 4.1.42

Fabius Maximus Verrucosus Cunctator, Q. konsul 233, 228, 215, 214 og 209, berømt feltherre, død 203 1.3.3, 1.5.28, 1.8.2, 1.11.4, 2.5.22, 3.4.1, 3.9.2, 4.6.1, 4.7.36

Fabius Maximus, Q. søn af ovennævnte, konsul 213 3.9.2, 4.6.1

Fabius Vibulanius, M. konsul 483 og 480, død 477 1.11.1, 2.6.7, 2.7.11

Fabricius Luscinus, C. konsul 282 og 278 4.3.2, 4.4.2

Falaris fra Akragas 570-554 tyran 3.4.6

Farnabazos 5./4. årh., persisk satrap 2.7.6

Farnaios fra Kyrrhestike 1. årh., ellers ukendt 1.1.6

Farnakes 1. årh., søn af Mithradates den 6. 2.2.3, 3.17.5

Farnastanes parthisk feltherre, død 39 2.5.37

Filip den 2. ca. 382-336, konge af Makedonien fra 359, berømt feltherre, far til Alexander den Store 1.3.4, 1.4.13-13a, 2.1.9, 2.3.2, 2.8.14, 3.3.5, 3.9.8?, 4.1.6?, 4.2.4, 4.5.12, 4.7.37

Filip den 5. 238-179, konge af Makedonien fra 221 1.4.6, 2.13.8, 3.8.1

Flaminius, C. konsul 223 og 217, død 217 2.5.24

Flavius Fimbria, C. feltherre, død 85 3.17.5

Fonteius Crassus, C. (rigtigere Ti.?) 3. årh. 1.5.12, 4.5.9

Formion fra Athen død ca. 428, berømt feltherre og admiral 3.11.1

[*Frontinus, S. Julius*] 4.3.14

Fulvius Centumalus, Cn. konsul 211 2.5.21

Fulvius Flaccus, Cn. bror til nedennævnte 4.1.32

Fulvius Flaccus, Q. konsul 237, 224, 212 og 209, berømt feltherre 4.1.44, 4.7.29

Fulvius Flaccus, Q. konsul 180 2.5.8, 4.1.32

Fulvius Maximus Centumalus, Cn. (af Frontin også kaldet *Nobilior*) konsul 298 1.6.1f, 1.8.3, 1.11.2, 2.5.9

Fulvius Nobilior, se *Fulvius Maximus*

Furius, L. ellers ukendt 1.1.11, 1.5.13

Furius Camillus, M. konsulartribun 401, 398, 394, 386, 384 og 381 (jf note til 2.8.4), berømt feltherre 2.4.15, 2.6.1, 2.8.4, 2.8.6, 3.13.1, 3.15.1, 4.4.1, 4.7.40

Furius Fusus, Agrippa konsul 446 2.8.2

Gastron fra Sparta 4. årh., ellers ukendt 2.3.13

Gelon fra Syrakus 485-478 tyran 1.11.18

Germanicus tilnavn til Domitian 2.11.7

Glaucia (måske = *Servilius Glaucia*) 4.5.1

Gracchus, se *Sempronius*

Graecinius, se *Octavius*

Halyattes konge af Sardes 619-560, far til Kroisos 3.15.6

Hamilkar Barka puner, død 229, far til Hannibal den Store 2.4.17, 3.10.9, 3.16.2f

Hamilkar Rhodinos puner, 4. årh. 1.2.3

Hannibal Gisgos søn konge af Kartago, død 406 3.10.3 (ikke 3.10.4)

Hannibal ca. 260, punisk feltherre 4.1.19

- Hannibal den Store* 247/246-183, søn af Hamilkar Barka, Kartagos største feltherre 1.1.9, 1.2.9, 1.3.3, 1.3.8, 1.5.19, 1.5.28, 1.7.2, 1.8.2, 1.8.7, 1.8.10, 2.2.6f, 2.3.7, 2.3.9, 2.3.16, 2.5.13, 2.5.21-25, 2.5.27, 2.6.4, 2.7.7, 2.9.2, 3.2.3, 3.3.6, 3.6.1, 3.9.2, 3.10.4, 3.14.2, 3.15.3, 3.16.1, 3.16.4, 3.18.1-3, 4.3.7f, 4.5.20, 4.7.10, 4.7.25f, 4.7.38
- Hanno* 3. årh., punisk feltherre hos Hannibal i Italien 1.5.27
- Hanno* 3. årh., punisk feltherre hos Hannibal i Spanien 2.3.1
- Hanno* ca. 260, punisk feltherre på Sicilien 3.16.3
- Harrybas* (rigtigere *Arrybas*) 4. årh., konge over molosserne 2.5.19
- Hasdrubal* død 250, søn af Hanno, punisk feltherre 2.5.4, 3.17.1
- Hasdrubal* død 221, Hannibals svoger, punisk feltherre 4.3.8, 4.7.18?
- Hasdrubal* død 207, bror til Hannibal, punisk feltherre 1.1.9, 1.2.9, 1.5.12?, 1.5.19, 2.3.8, 2.9.2, 4.5.8?, 4.7.15
- Hasdrubal* død 202, søn af Gisgo, punisk feltherre i Spanien 1.3.5, 1.5.12?, 2.1.1, 2.3.4, 4.5.8?
- Hasdrubal* (? Hannibal?) 3.17.3
- Hermokrates fra Syrakus* død 407, politiker og feltherre 2.9.6f
- Himilko* død 396, punisk feltherre 1.1.2, 3.10.5
- Hippias fra Athen* død ca. 510, søn af Peisistratos, tyrann 2.2.9
- Hirtius, A.* konsul 43, død 43, tilhænger af Caesar 3.13.7f, 3.14.3f
- Hirtuleius, L.* død 75, tilhænger af Sertorius 1.5.8, 2.1.2, 2.3.5, 2.7.5, 4.5.19
- Homer* 8. årh., græsk digter 2.3.21
- Horatius Cocles* 5. årh., romersk nationalhelt 2.13.5
- Hostilius, Tullus* ca. 700, Roms 3. konge 2.7.1
- Ifikrates fra Athen* død ca. 350, berømt feltherre 1.4.7, 1.5.24, 1.6.3, 2.1.5f, 2.5.42, 2.12.4, 3.12.2, 4.7.23
- Juba* død 46, konge af Numidien, modstander af Caesar 2.5.40
- Jugurtha* ca. 160-104, konge af Numidien 1.8.8, 2.1.13, 2.4.10, 3.9.3, 4.1.2
- Julius Caesar, C.* 100-44, berømt feltherre, Galliens erobrere 1.1.5, 1.3.2, 1.5.5, 1.5.9, 1.8.9, 1.9.4, 1.11.3, 1.12.2, 2.1.11, 2.1.16, 2.2.3, 2.3.18, 2.3.22, 2.5.20, 2.5.38, 2.6.3, 2.7.13, 2.8.13, 2.13.6, 2.13.11, 3.7.2, 3.14.1, 3.17.4, 3.17.6, 4.5.2, 4.5.11, 4.7.1, 4.7.32
- Julius Civilis, C.* 1. årh. e. Kr., ledede en opstand blandt bataverne 4.3.14
- Junius Brutus, M.* 85-42, Caesarmorder 4.2.1
- Junius Brutus Albinus, D.* ca. 81-43, tilhænger af Caesar 3.13.7f
- Junius Brutus Callaicus, D.* konsul 138 4.1.20
- Junius Pera, M.* konsul 230, diktator efter Cannae 216 2.5.25
- Kimon fra Athen* ca. 510-450, berømt feltherre 2.9.10, 3.2.5
- Kineas fra Thessalien* 3. årh., diplomat hos Pyrrhos 4.3.2
- Kleandrides fra Sparta* 5. årh., feltherre, deltog i grundlæggelsen af Thurioi i Syditalien 2.3.12
- Klearchos fra Sparta* ca. 450-401, barsk feltherre, leder af de 10.000 lejesoldater hos Kyros 3.5.1, 4.1.17
- Kleisthenes fra Sikyon* 6. årh., tyrann 3.7.6
- Kleomenes* konge af Sparta ca. 525-488 2.2.9
- Kleonimos fra Sparta* 3. årh., tronprætendent 3.6.7
- Kononeus fra Tarent* 3. årh., ellers ukendt 3.3.6
- Krateros fra Makedonien* 3. årh., halvbror til Antigonos Gonatas 3.6.7

- Kroisos* 6. årh., sidste konge af Lydien 1.5.4, 2.4.12, 3.8.3
Kyros den Yngre 423-401, persisk prins, organiserede et oprør mod Artaxerxes 4.2.5, 4.2.7
Kyros den Ældre el. *den Store* død 529, perserkonge 1.11.19, [2.4.12], 2.5.5, 3.3.4, [3.7.4], 3.8.3
- Laberius* død 258, identitet usikker 1.5.15, 4.5.10
Labienus, se *Attius*
Laelius, C. ca. 235-ca. 160, konsul 190, ven med Scipio Africanus den Ældre 1.1.3, 1.2.1, 2.3.16
Laelius, D. 1. årh., kæmpede med Pompeius i Spanien 2.5.31
Lentulus, se *Cornelius*
Leonidas konge af Sparta 488-480, faldt ved Thermopylæ 4.5.13
Leotychidas fra Sparta 5. årh., feltherre 1.11.7
Leptines fra Syrakus død 375, bror til Dionysios 2.5.11
Licinius, P. prokonsul, kan ikke placeres nærmere 2.5.28
Licinius Crassus, P. konsul 97, død 87 2.4.16, 4.7.41
Licinius Crassus Dives, M. 115-53, slog Spartacus, triumvir sammen med Caesar og Pompeius, faldt mod partherne 1.1.13, 1.5.20, 2.4.7, 2.5.34
Licinius Crassus Dives Mucianus, P. konsul 131 4.5.16
Licinius Lucullus ellers ukendt 3.10.7
Licinius Lucullus, L. 117-56, konsul 74, berømt for sin levemåde 2.1.14, 2.2.4, 2.5.30, 2.7.8, 3.13.6
Livius, T. ca. 59 f. Kr.-ca. 17 e. Kr., historiker 2.5.31, 2.5.34,
Livius Macatus, M. 3. årh., fæstningskommandant i Tarent 3.3.6, 3.17.3
Livius Salinator, M. ca. 254-efter 204, konsul 219, konsul og diktator 207 1.1.9, 1.2.9, 2.3.8, 4.1.45, 4.7.15
Lucullus, se *Licinius*
Lutatius Catulus, Q. ca. 150-87, konsul 102 1.5.3
Lysandros fra Sparta død 395, berømt admiral 1.5.7, 2.1.18, 4.1.9
Lysimachos 361-281, konge af Makedonien 305 og 286-281 1.5.11, 3.3.7
- Mago* død 203, Hannibals yngre bror 2.5.23
Mago 3. årh., kartagisk feltherre 3.6.5, 4.7.26
Maharbal 4. årh., kartagisk feltherre 2.5.12
Mandron 3. årh., sørøverhøvding 3.3.7
Manlius, A. 4. årh.? 1.9.1
Manlius, Cn. konsul 480, død 480 1.11.1, 2.6.7, 2.7.11
Manlius Torquatus, A. ellers ukendt 3.5.3
Manlius Torquatus Imperiosus, T. diktator 353, 349 og 320, konsul 347, 344 og 340 4.1.40f
Manlius søn af ovennævnte 4.1.40f
Marcellus, se *Claudius*
Marcus, se Coriolanus
Marcus Rufus, Q. 1. årh., legat hos Crassus 2.4.7
Marcus Septimus, L. (ikke T.) 3. årh. 2.6.2, 2.10.2
Marianske muldyr 4.1.7
Marius, C. ca. 158/157-86, konsul 105-100 og 86 1.2.6, 1.11.12, 2.2.8, 2.4.6, 2.4.10, 2.7.12, 2.9.1, 3.9.3, 4.1.7, 4.2.2, 4.7.5

Masinissa ca. 240-148, numidisk konge, kæmpede på kartagisk side, fra 206 på romersk side 2.3.16, 3.6.1, 4.3.11

Maximus, se *Fabius*

Melanthos fra Athen ellers ukendt 2.5.41

Memmius, C. 2. årh., politiker og feltherre 4.1.1

Memnon fra Rhodos død 333, politiker og feltherre i Lilleasien 2.5.18, 2.5.46

Metellus, se *Caecilius*

Milon 3. årh., garnisonskommandant 3.3.1

Miltiades fra Athen 550-489, politiker og feltherre, sejrherre ved Marathon 2.9.8

Mindaros fra Sparta død 410, admiral 2.5.44

Minucius Rufus, M. konsul 221, ryttergeneral 217, faldt ved Cannae 216 2.5.22

Minucius Rufus, M. konsul 110 f. Kr. 2.4.3

Minucius Rufus bror til ovennævnte 2.4.3

Minucius Thermus, Q. konsul 193 1.5.16, 1.8.10

Mithridates den 6. ca. 132-63, konge af Pontos, en af Roms ivrigste modstandere 1.1.7, 1.5.18, 1.11.20, 2.1.12, 2.1.14, 2.2.2-4, 2.5.30, 2.5.33, 2.8.12, 3.16.6, 3.17.5, 4.5.21

Mummius, L. konsul 146 4.3.15

Myronides fra Athen 5. årh., feltherre 2.4.11, 4.7.21

Naevius el. *Navius, Q.* 3. årh., centurion 4.7.29

Nasica, se *Cornelius Scipio*

Nautius, Sp. 3. årh., legat 2.4.1

Nero, se *Claudius*

Nikostratos fra Aitolien 3. årh., feltherre 1.4.4

Nobilior, se *Fulvius*

Nøleren, se *Fabius Maximus*

Octavius, Cn. militæribun 216 4.5.7

Octavius Graecinius el. *Graecinus* 1. årh., feltherre hos Sertorius 2.5.31

Orestes Agamemnons søn 13. årh. 1.2.8

Osakes 1. årh., parthisk feltherre 2.5.35

Otacilius Crassus, M' konsul 263 el. T. konsul 261 3.16.3, 4.1.19

Paches fra Athen 5. årh., feltherre 4.7.17

Pakoros død 38, partherkonge 1.1.6

Pammenes fra Theben 4. årh., feltherre 2.3.3

Pansa, se *Vibius*

Papirius Cursor den Yngre, L. konsul 293 og 272 2.4.1, 3.3.1

Papirius Cursor den Ældre, L. konsul 326, 320, 319, 315 og 313, diktator 325, 324, 310 og 309, far til ovennævnte 4.1.39

Paulus, se *Aemilius*

Peisistratos fra Athen ca. 600-528/527, tyran 2.9.9

Pelopidas fra Theben død 364, feltherre 1.5.2, 3.8.2, 4.7.28

Perdikkas død 321, en af Alexanders efterfølgere 4.7.20

Perikles fra Athen ca. 490-429, statsmand og feltherre 1.3.7, 1.5.10, 1.11.10, 1.12.10, 3.9.5, 3.9.9

Perperna, M. død 72, først tilhænger af Sertorius, senere sammensvoren mod ham 2.5.32

Perseus 212-165 el. 162, sidste konge af Makedonien 2.3.20, 2.8.5

- Petilius Spurius, Q.* konsul 176 4.1.46
Petreius, M. ca. 110-46, tilhænger af Pompeius, modstander af Caesar 1.8.9, 2.1.11
Pinarius, C. 3. årh., garnisonskommandant 4.7.22
Piso, se Calpurnius
Pluton, lat. Dis pater gud 1.11.10
Pollux, gr. Polydeukes, se Castor
Pompeius Magnus, Cn. 106-48, feltherre, modstander af Caesar i borgerkrigen 1.1.7, 1.4.8, 1.5.5, 1.9.3, 2.1.3, 2.1.12, 2.2.2, 2.3.11, 2.3.14, 2.3.22, 2.5.31-33, 2.11.2, 3.17.4, 4.5.1
Pompeius' tilhængere 2.7.13, 4.7.32
Pompeius Magnus, Cn. død 45, søn af ovennævnte 3.14.1
Pompeius Strabo, Cn. død 87, far til Cn. Pompeius 3.17.8
Pomptinius el. Pomptinus, C. 1. årh., legat hos Crassus 2.4.7
Pontius, se Cominius
Popilius Laenas, M. konsul 139 3.17.9
Porcius Cato Censorius, M. ('Den ældre Cato') 234-149, konsul 195, censor 184, berømt som forfatter og romer af den gamle skole 1.1.1, 1.2.5, 2.4.4, 2.7.14, 3.1.2, 3.10.1, 4.1.16, 4.1.33, 4.3.1, 4.7.12, 4.7.31, 4.7.35
Porcius Cato Licinianus, M. død 152, søn af ovennævnte 4.5.17
Poros død 317, konge af Punjab i Indien 1.4.9
Porsenna, Lars ca. 500, konge af Clusium 2.13.5
Postumius Albus Regillensis, A. diktator 499 el. 496 1.11.8
Postumius Megellus, L. konsul 305, 294 og 291 1.8.3
Postumius Megellus, L. søn af ovennævnte, konsul 262 2.1.4
Postumius fhv konsul, ellers ukendt 4.5.3
Prusias ca. 230-182, konge af Bithynien 4.7.11
Ptolemaios den 1. Soter 367/366-283/282, en af Alexanders efterfølgere, konge af Ægypten fra 305 4.7.20
Ptolemaios den 2. Filadelfos? død 246, medregent fra 285, fra 283 enehersker i Ægypten, søn af ovennævnte 3.2.11
Pyrrhos 319/318-272, konge over molosserne i Epeiros, slog romerne 280 ('Pyrrhussejr') 2.2.1, 2.3.21, 2.4.9, 2.4.13, 2.6.9f, 3.6.3, 4.1.3, 4.1.14, 4.1.18, 4.4.2
Pythias 4. årh., ellers ukendt kriger 4.7.37
- Quintius el. Quinctius, L.* 1. årh., kæmpede mod Spartacus 2.5.34
Quintius el. Quinctius Capitolinus Barbatus, T. konsul 471, 468, 465, 446, 443 og 439 2.7.10, 2.8.3, 2.12.1, 3.1.1
Quintius el. Quinctius Crispinus, T. konsul 208, død 208 4.7.26? (admiral?), 4.7.38
Regulus, se Atilius
Romulus 8. årh., Roms grundlægger 2.5.1
Rutilius Rufus, P. konsul 105 4.1.12, 4.2.2
- Sabbor*a 1. årh., general hos Juba 2.5.40
Salinator, se Livius
Salvius 2. årh., anfører for paelignerne 2.8.5
Scaurus, se Aemilius
Scipio, se Cornelius
Scribonius Curio, C. konsul 76, død 53 4.1.43
Scribonius Curio, C. død 49, søn af ovennævnte 2.5.40

- Semiramis* 9./8. årh., dronning af Babylon 3.7.5
Sempronius Gracchus, Ti. konsul 215 og 212, død 212 4.7.24
Sempronius Gracchus, Ti. ca. 220-ca. 150, konsul 177 og 163 2.5.3, 2.5.14, 3.5.2, 4.7.33
Sempronius Gracchus, T. (urigtigt for *P. Sempronius Sophus*) konsul 268 1.12.3
Sempronius Longus, Ti. konsul 218 2.5.23
Sempronius Tuditanus, P. konsul 204 4.5.7
Sertorius, Q. 123-72, forsøgte at løsrive Spanien fra Rom 1.5.1, 1.5.8, 1.10.1f, 1.11.13, 1.12.4, 2.1.3, 2.3.11, 2.5.31, 2.7.5, 2.12.2, 2.13.3f, 4.7.6
Servilius (Glaucia?, navn usikkert) 4.5.1
Servilius Priscus, Q. diktator 435 og 418 2.8.8
Servilius Vatia Isauricus, P. 134-44, konsul 79 3.7.1
Servius, se Tullius
Skorylo 1. årh., konge over dakerne 1.10.4
Sosistratos fra Syrakus 3. årh., forræder, ellers ukendt 3.3.2
Spartacus død 71, krigsfange fra Thrakien, organiserede et slaveoprør 1.5.20-22, 1.7.6, 2.5.34
Statilius 3. årh., ridder 4.7.36
Statorius, L. 3. årh., officer hos Laelius 1.1.3
Sudines 3./2. årh., babylonisk offerpræst og spåmand 1.11.15
Sulla, se Cornelius
Sulpicius Galus, C. (ikke L. Gallus) konsul 166, død ca. 150 1.12.8
Sulpicius Peticus, C. konsul 364, 361, 355, 353, 351, diktator 358 2.4.5
Syphax død 201, konge over masaisyllierne i Numidien, kæmpede på Kartagos side 1.1.3, 1.2.1, 2.5.29, 2.7.4
- Tarquinius, Sex.* 6./5. årh., søn af Tarquinius Superbus 1.1.4, 3.3.3
Tarquinius Priscus, L. 7. årh., Roms 5. konge 2.8.1
Tarquinius Superbus, L. 6./5. årh., Roms sidste konge 1.1.4, 3.3.3
Tarquinius Priscus, C. 1. årh., officer hos Sertorius 2.5.31
Teisamenos 13./12. årh., søn af Orestes, konge af Argos og Sparta 1.2.8
Terentius Varro, C. konsul 216 4.1.4, 4.5.6
Thamyris el. Tomyris 6. årh., dronning over massageterne (de asiatiske skyther syd for Aralsøen) 2.5.5
Theagenes fra Athen ellers ukendt 4.1.8
Themistokles fra Athen død ca. 459, politiker og feltherre 1.1.10, 1.3.6, 2.2.14, 2.6.8
Thrasymbulos fra Milet ca. 600, tyrann 3.9.7, 3.15.6
Tiberius kejser, se *Claudius Nero*
Tigranes den 1. konge af Armenien 95-ca. 55 2.1.14, 2.2.4
Timarchos 3. årh., hjalp prins Ptolemaios mod dennes far Ptolemaios den 2. 3.2.11
Timotheos fra Athen død 354, politiker og feltherre 1.12.11, 2.5.47
Tissafernes død ca. 395, persisk satrap 1.8.12
Titius, C. 2. årh., ellers ukendt 4.1.26
Titurius Sabinus, Q. død 54, officer hos Caesar 3.17.6f
Torquatus, se Manlius
Tryfon død 138, konge af Syrien 2.13.2
Tullius, Servius 6. årh., Roms 6. konge 2.8.1
Tullius Cicero, Q. ca. 102-43, yngre bror til Marcus, officer hos Caesar 3.17.6
Tullius, se Hostilius

- Vadandus* 1. årh. e. Kr., fornem armenier 2.9.5
Valerius militærtribun 252, ellers ukendt 4.1.30
Valerius, P. 1. årh., ellers ukendt 2.11.1
Valerius Laevinus, P. konsul 280 2.4.9, 4.1.24-24a, 4.7.7
Varinius Glaber, P. (ikke L.) 1. årh., officer 1.5.22
Varro, se *Terentius*
Varus, P. Quinctilius død 9 e. Kr., slået af Arminius 3.15.4, 4.7.8
Ventidius Bassus, P. død 31, feltherre 1.1.6, 2.2.5, 2.5.36f
Verginius Tricostus Caelimontanus, A. konsul 494 2.1.7
Vespasian 9-79, kejser fra 69 2.1.17, 4.6.4
Vibius Pansa, C. konsul 43, død 43 2.5.39
Viriathus ca. 180-139, forsøgte at løsrive Lusitanien fra Rom 2.5.7, 2.13.4, 3.10.6, 3.11.4, 4.5.22
- Xanthippos fra Sparta* 3. årh., lejesoldat hos kartagerne 2.2.11, 2.3.10
Xanthos fra Boiotien ellers ukendt 2.5.41
Xenofon fra Athen ca. 430-ca. 350, forfatter, feltherre hos de 10.000 1.4.10, 4.2.8, 4.6.2
Xerxes ca. 510-465, perserkonge fra 486 1.3.6, 2.2.14, 2.6.8, 4.2.9
- Zeus*, lat. *Juppiter* gud 1.12.12
Zopyros 6. årh., persisk hofmand hos Kyros 3.3.4

FRONTINUS' EKSEMPLER I KRONOLOGISK ORDEN

Før Kristi fødsel

- Sagnhistorie*
13. årh. Teisamenos og fuglene 1.2.8
- Oriente*
- 9./8. årh. Dronning Semiramis afleder Eufkrat 3.7.5
- Rom i kongetiden*
8. årh. Romulus flygter på skrømt 2.5.1
ca. 700 Tullius Hostilius og de deserterende albanere 2.7.1
7. årh. Servius Tullius og fanen 2.8.1
Tarquinius Priscus gennembryder slaglinien 2.8.10
ca. 500 Tarquinius Superbus' skjulte besked 1.1.4
Tarquinius mishandler sin søn 3.3.3
- Grækere*
7. årh. Chierne udnytter en spion 2.5.15
ca. 600 Thrasybulos fra Milet erobrer en havn 3.9.7
Thrasybulos arrangerer et festmåltid 3.15.6
beg. af 6. årh. Kleisthenes fra Sikyon forgifter vandet 3.7.6
570-554 Falaris fra Akragas og det ødelagte korn 3.4.6
ca. 565? Peisistratos fra Athen narrer megaræerne 2.9.9

Orienter

- 559 Kyros den Store udmatter sine landsmænd 1.11.19
546 Kroisos sætter over Halysfloden 1.5.4
Kroisos (el. Kyros) bruger kameler 2.4.12
Kyros belejrer Kroisos 3.8.3
538 Kyros skamferer Zopyros 3.3.4
Kyros afleder Eufkrat 3.7.4?
529 Thamyris lokker Kyros 2.5.5
513 Dareios narrer skytherne 1.5.25

Grækere

- 510 Kleomenes fra Sparta spærrer sletten 2.2.9

Romere

- beg. af 5. årh. Coriolanus' hævn 1.8.1
Horatius Cocles afbryder broen 2.13.5
496 Aulus Postumius får hjælp af Castor og Pollux 1.11.8
494 Verginius forholder sig i ro 2.1.7

Grækere

- 490 Miltiades skynder sig til Athen efter slaget ved Marathon 2.9.8
480 Themistokles foreslår evakuering 1.3.6
Slaget ved Thermopylæ 2.2.13, 4.2.9, 4.5.13
Themistokles og slaget ved Salamis 2.2.14
Themistokles afbryder ikke Xerxes' bro 2.6.8
Gelon fra Syrakus fremviser nøgne fjender 1.11.18
479 Leotychidas' løgn 1.11.7
478 Themistokles og Athens mure 1.1.10

Romere

- 480 Fabius og Manlius' uvillige hær 1.11.1
Romerne lader etruskerne slippe væk 2.6.7
Manlius' løgn 2.7.11
471 Appius Claudius lader soldater prygle 4.1.34
468 Quintus Capitolinus' løgn 2.7.10
Quintus holder fjenden vågen 2.12.1
Quintus overtaler soldaterne 3.1.1

Grækere

- ca. 470 Kimon stikker ild på et tempel 3.2.5
467 Archidamos får hjælp af Castor og Pollux 1.11.9
ca. 467 Athenerne understøtter Aristeides' døtre 4.3.5
ca. 466 Kimon forklæder sine soldater 2.9.10
457 Myronides' løgn 2.4.11
Myronides overtaler sine soldater 4.7.21
ca. 450 Perikles klæder en kæmpe ud 1.11.10
ca. 450? Perikles og lynet 1.12.10
efter 443 Kleandridas får sin hær til at virke mindre 2.3.12
ca. 440 Perikles bryder et forsvar 3.9.5

- Den peloponnesiske Krig*
- 431-404 Athenernes forklædning 4.7.13
Athenernes brød 3.15.2
- 431 Perikles foreslår evakuering 1.3.7
Formion foregiver tilbagetrækning 3.11.1
- 430 Perikles narrer peloponnesierne 1.5.10, 3.9.9
- 427 Paches og jernet 4.7.17
- 424 Brasidas overraskes ved Amfipolis 1.5.23
- 415 Alkibiades erobrer Akragas 3.2.6
Alkibiades' planer mod Syrakus 3.6.6
- 413 Hermokrates forhindrer fjenden i at flygte 2.9.7
- efter 413 Athenerne får spartanerne væk fra Dekeleia 1.3.9
- 410 Alkibiades lokker fjenden til kamp 2.5.44
- ca. 410 Alkibiades' master 2.5.45
Alkibiades' lys 3.12.1
- 409 Alkibiades undertrykker dårlige nyheder 2.7.6
Alkibiades erobrer Kyzikos 3.9.6
Alkibiades erobrer Byzans 3.11.3
- 405 Lysandros' sædvane ved Aigospotamoi 2.1.18
- 404 Lysandros undslipper indespærring ved Athen 1.5.7
- Romere*
- 446 Furius Agrippa og felttegnet 2.8.2
- 431 Quintius Capitolinus og fanen 2.8.3
- 426 Vejenter og fidenater bærer fakler 2.4.19
Cossus Cornelius henretter en fanebærer 2.8.9
- 418 Servilius Priscus henretter en fanebærer 2.8.8
- Kartagere*
- 409 Hannibal narrer himeræerne 3.10.3
- 408? Hermokrates holder vagtposterne vågne 2.9.6
- 406 Himilco laver ildebrande 3.10.5
- 397/396 Leptines fra Syrakus lægger baghold 2.5.11
- 396? Maharbal blander alrune i vin 2.5.12
- 396 Himilcos forseglede breve 1.1.2
Spartanerne narrer punerne 1.4.12
Dionysios fra Syrakus spreder fjenderne 1.8.11
- Felttoget mod perserkongen*
- ca. 402 Klearchos' soldater skal frygte ham 4.1.17
- 402/401 Klearchos som kannibal 3.5.1
- 401 Xenofon sætter over en flod 1.4.10
Xenofon og den utilfredse soldat 4.6.2
Artaxerxes' taktik 2.3.6
Prins Kyros og hans få mænd 4.2.5
Græske soldaters overlegenhed 4.2.7f

Grækere

- Registre til Frontinus -

ca. 400	Lysandros kritiserer en soldat 4.1.9
4. årh.	Memnon fra Rhodos narrer fjenden 2.5.18
	Memnon sænker sine master 2.5.46
396-394	Agasilaos fra Sparta beskytter sin march 1.4.2f
	Agasilaos trækker sig tilbage fra Fokis 3.11.2
395	Agasilaos narrer Tisafernes 1.8.12
	Agasilaos fremviser nøgne persere 1.11.17
394	Agasilaos åbner en vej for fjenden 2.6.6
efter 394	Agasilaos får soldaterne til at kæmpe energisk 1.11.5
393/392	Ifikrates fra Athen og de punktlige spartanere 2.1.6
393-391	Ifikrates dræber en sovende vagtpost 3.12.2
391	Dionysios fra Syrakus erobrer Rhegion 3.4.3
ca. 390	Ifikrates angriber plyndrende fjender 1.6.3
ca. 390?	Ifikrates og fjendens spisetid 2.1.5
390/389	Ifikrates afslører forræderi 4.7.23
ca. 389	Ifikrates narrer thrakerne 2.12.4
	Ifikrates erobrer fjendens lejr 1.5.24
389/388	Ifikrates udnytter en kold dag 1.4.7
	Ifikrates falder spartanerne i ryggen 2.5.42
389-357	Chabrias fra Athen og lynet 1.12.12
388	Chabrias lokker samiernes flåde væk 1.4.14
387	Dionysios erobrer Himera 3.4.4
377	Agasilaos beskytter sin rute 1.4.3
	Alketas fra Sparta erobrer thebanernes forsyninger 4.7.19
375	Timotheos fra Athen og nyset 1.12.11
	Timotheos udmanøvrerer fjenden 2.5.11
371	Epameinondas fra Theben udnytter soldaternes gudstro 1.11.16
	Epameinondas klarer sig ved disciplin 4.2.6
371-370	Epameinondas udlægger varsler 1.12.5-7
ca. 370	Epameinondas dræber en sovende vagtpost 3.12.3
369	Epameinondas ved Isthmen 2.5.26
	Agasilaos narrer thebanerne 1.10.3
	Thebanerne udgiver sig for købmænd 3.2.10
369-364	Pelopidas fra Theben sætter over en flod 1.5.2
	Pelopidas narrer magnesierne 3.8.2
	Pelopidas sikrer sig med en bro 4.7.28
365	Epameinondas klæder soldaterne ud i kvindetøj 3.2.7
362	Epameinondas hvirvler støv op 2.2.12
	Epameinondas foregiver tilbagetrækning 3.11.5
	Epameinondas' beskedenhed 4.3.6
	<i>Romere</i>
396	Camillus og den troløse skolelærer 4.4.1
390	Belejringen af Capitol 3.13.1, 3.15.1
efter 390	Romerne hjælper gallerne med at slippe væk 2.6.1
389	Camillus bruger ild mod fjenden 2.4.15
386	Camillus tager en fanebærer ved hånden 2.8.4
381	Camillus' besked til hæren 2.8.6

- Registre til Frontinus -

Persere

- 362 Datames overlister desertører 2.7.9
ca. 360? Autofradates foregiver retræte 1.4.5

Makedonere

- 359/358 Filip's taktik mod hyllierne 2.3.2
359-336 Filip hjælper Pytheas 4.7.37
efter 359? Filip strammer disciplinen 4.1.6
ca. 350 Filip erobrer saniernes by 3.3.5
342-330 Alexander udnytter en mangel på fødevarer 3.4.5
ca. 340 Filip angriber med særlige skibe 3.9.8
340/339 Filip opgiver utålmodigt Byzans 1.3.4
Filip lader et brev opsnappe ved Hellespont 1.4.13
Filip trækker tiden ud 1.4.13a
339 Filip mod skytherne 2.8.14
338 Filip ved Chaironeia 2.1.9, 4.5.12
336-323 Alexander vælger art af krig 1.3.1
Alexander spiser gående 4.3.10
334 Alexander sikrer ro i Thrakien 2.11.3
Disciplinen hos Alexanders tropper 4.2.4
332/331 Hamilkar Rhodinos spionerer hos Alexander 1.2.3
331 Alexanders taktik ved Arbela 2.3.19
Alexander afleder Eufrat i Babylon 3.7.4
ca. 331/330? Antipatros viser fasthed 2.11.4
ca. 330 Alexander behersker sin tørst i Afrika [1.7.7]
Alexander snyder ved en ofring 1.11.14
Alexanders selvkontrol 2.11.6
ca. 328 Alexander og den frysende soldat 4.6.3
327 Alexander lægger et baghold 2.5.17
326 Alexander narrer kong Poros 1.4.9-9a
323-281 Lysimachos slipper ud af en vanskelighed 1.5.11
321 Ptolemaios hvirvler støv op 4.7.20
320 Eumenes fra Kardia træner heste 4.7.34
ca. 310 Antigonos strammer disciplinen 4.1.10
287 Lysimachos bestikker en sørøver 3.3.7

Grækere

- før 358 Molosserkongen Harrybas lægger sig i baghold 2.5.19
353 Pammenes fra Thebens taktik i Persien 2.3.3
ca. 350 Chares fra Athen foregiver at få forstærkninger 2.12.3
Chares lokker skibe væk 3.10.8
Gastron fra Sparta lader grækere og ægyptere bytte udstyr 2.3.13
efter 342 Alexander fra Epeiros narrer de plyndrende illyriere 2.5.10
310 Agathokles fra Syrakus og måneformørkelsen 1.12.9

Romere

- 358 Sulpicius Peticius narrer fjenden med muldyr 2.4.5
356 Faliskere og tarquiniensere forvirrer romerne med fakler og slanger
2.4.18

- Registre til Frontinus -

349	Den galliske vej 2.6.1
343	Decius afleder fjendens opmærksomhed 1.5.14 = 4.5.9
342?	Aulus Manlius forhindrer soldaternes skumle plan 1.9.1
340	Manlius halshugger sin søn 4.1.40-41 Decius den Ældre styrter sig direkte mod fjenden 4.5.15
325	Papirius Cursors hårde disciplin 4.1.39
315	Fabius Maximus brænder sine skibe 1.11.21
310	Fabius Maximus under etruskerkrigen 1.2.2, 2.5.2
ca. 300	Fabius Rullus halshugger soldater 4.1.35
<i>Barbarer</i>	
før 339	Skytherkongen Atheas foregiver at få forstærkninger 2.4.20
<i>Kartagere</i>	
3. årh.	Spioner i Rom 1.2.4
3. årh.?	List efter et søslag 2.13.10
<i>Grækere</i>	
3. årh.	Timarchos fra Aitolien narrer sanierne 3.2.11
297-272	Pyrrhos fra Epeiros lader modstanderne slippe væk 2.6.9 Pyrrhos' strategi 2.6.10 Pyrrhos' disciplin 4.1.3
før 280	Pyrrhos erobrer Illyriens hovedstad 3.6.3
280	Pyrrhos' elefanter 2.4.13
279	Pyrrhos' opstilling ved Asculum 2.3.21
278	Pyrrhos' troløse livlæge 4.4.2
277/276	Kleonymos fra Athen skaber splid blandt de belejrede 3.6.7
efter 272	Alexander fra Epeiros narrer de plyndrende illyriere 2.5.10
266-263	Alexander fra Epeiros udnytter mangel på fødevarer 3.4.5
263	Antigonos hærger athenernes marker 3.4.2
240/239	Aristippos fra Sparta klæder soldater ud som købmænd 3.2.8
229	Antigonos lader aitolerne slippe væk 2.6.5
ca. 220	Nikostratos fra Aitolien lokker fjenderne væk 1.4.4
<i>Romere</i>	
298?	Fulvior Nobiliors strategi 1.6.1f Fulvior spreder fjenden 2.5.9
298	Fulvius foregiver bestikkelse af fjenden 1.11.2
297	Fabius Rutilius Maximus falder fjenden i ryggen 2.4.2
295	Fabius splitter fjenden 1.8.3 Fabius udmatter fjenden 2.1.8 Decius den Yngre styrter sig direkte mod fjenden 4.5.15
294	Atilius genopretter disciplinen 2.8.11, 4.1.29
293	Papirius Cursor gengiver romerne deres selvtillid 2.4.1
290	Curius får sabinerne til at drage hjem 1.8.4
efter 290	Curius er tilfreds med en menigs andel 4.3.12
282	Aemilius Paulus og fuglene 1.2.7
ca. 280	Aemilius Paulus beskytter sin flanke i Lucanien 1.4.1 Fabricius får tilbudt guld 4.3.2

- Registre til Frontinus -

- 280 Valerius Laevinus opdigter Pyrrhos' død 2.4.9
Valerius fører en besejret hær i vinterlejr 4.1.24-24a
Valerius viser alt frem for en spion 4.7.7
- 279 Slaget mod Pyrrhos 2.3.21, 4.1.18
- 277 Cornelius Rufinus erobrer Kroton 3.6.4
- 275 Curius' taktik mod Pyrrhos 2.2.1
- 272 Papirius Cursor erobrer Tarent 3.3.1
- 271 En legions straf for ulydighed 4.1.38
- 268 Sempronius Gracchus og jordskælvet 1.12.3
- 1. puniske krig*
- 264 Claudius får punerne til at sejle væk 1.4.11
- 263 el. 261 Otacilius Crassus straffer soldater 4.1.19
- 262 Postumius udmatter fjenden 2.1.4
- 261 Hanno udnytter gallernes desertering 3.16.3
- 260-241 Hamilcars galliske overløbere 3.16.2
- 260 Duellius sætter over en kæde 1.5.6
Duellius konstruerer broer til skibene 2.3.24
Duellius eksercerer 3.2.2
- 259 Scipio lokker forsvarere væk fra en by 3.10.2
Cornelius lokker fjenden væk 3.9.4
- 258 Laberius (el. Caedicius el. Calpurnius Flamma) sørger for hærens re-
træte 1.5.15 = 4.5.10
- 255 Xanthippos fra Sparta ændrer punernes strategi 2.2.11, 2.3.10
Atilius Regulus' beskedne forhold 4.3.3
- 252 Aurelius Cotta genopretter disciplinen 4.1.22, 4.1.30f
- 251 Punernes elefanter 2.4.14
- 251/250 Caecilius Metellus transporterer elefanter 1.7.1
Caecilius bekæmper punernes elefanter 2.5.4
Hasdrubal dræbes af romerne 3.17.1
- 250 Barca besætter Lilybaeum 3.10.9
- 249 Claudius bryder gennem fjendens linier 2.13.9
- Barbarer*
- ca. 240 Gallerne spreder guld og sølv til forfølgerne 2.13.1
- Romere*
- 234-149 Cato om straffen for tyveri 4.1.16
- 222 Claudius Marcellus hjemfører den fjendtlige anførers rustning 4.5.4
- Kartagere*
- ca. 233? Hasdrubal fanger elefanter i Numidien 4.7.18
- 228 Spaniernes taktik mod Hamilkar 2.4.17
- 228-183 Hannibals selvbeherskelse 4.3.7f
- 2. puniske krig*
- 219 Fabius ophidser romerne 1.11.4
Hannibal lokker saguntinerne ud 3.10.4
- 218-211 Scipios amfører 4.7.9

- Registre til Frontinus -

- 218 Hannibal fører elefanter over en flod 1.7.2
Scipios opstilling mod Hanno 2.3.1
Hannibal og karpetanerne 2.7.7
Hannibals taktik ved Trebia 2.5.23
Salinators domfældelse 4.1.45
- 217 Hannibals lægger baghold ved Trasumenersøen 2.5.24, 2.6.4
Efter slaget ved Trasumenersøen 4.7.25
Fabius Maximus' tilnavn 1.3.3
Hannibal undslipper ved hjælp af okser 1.5.28
Hannibal mistænkeliggør Fabius 1.8.2
Hannibal udnytter Minucius' kampiver 2.5.22
- efter 217 Fabius' søn 4.6.1
Ridderen Statilius' plan om flugt 4.7.36
- 216 Bojerne fælder træer 1.6.4
Hannibal ved Cannae 2.2.7, 2.3.7, 2.5.27
Romerne ved Cannae 4.5.5-7, 4.7.39
Marcellus' soldaters råb 2.4.8
Hannibal udmatter Junius' soldater 2.5.25
Romerne sender forsyninger til de belejrede i Casilinum 3.14.2
Hannibal berøver casilinerne deres grøntsager 3.15.3
Casilinernes nød 4.5.20
Marcellus om Bantius fra Nola 3.16.1
Soldaternes ed 4.1.4
Hvordan petilinerne holdt belejringen ud 4.5.18
- 216? Aelius ofrer sig selv og sin familie 4.5.14
- efter 216 Feje legioner spiser byg i syv år 4.1.25
- 216-203 Hannibals brug af latin 3.2.3
Magos sejr 3.6.5
- 215 Fabius hærger campanernes marker 3.4.1
- ca. 215 Byer falder fra romerne 1.8.6
- ca. 215? Hannos udfald 1.5.27
- efter 215 Hannibals lejr 2.3.9
- 214 Pinarius dræber indbyggerne i Henna 4.7.22
Gracchus og de frivillige 4.7.24
- 213 Fabius den Yngre erobrer Arpi 3.9.2
- 212 Marcellus erobrer Syrakus 3.3.2
Hannibal erobrer Tarent 3.3.6
Feje soldater kræver kamp 4.1.44
- 212/211? Fonteius Crassus i Spanien 1.5.12 = 4.5.8
- 212-209 Livius' udfald fra Tarent 3.17.3
- 211 Marcus lader fjenden slippe ud 2.6.2
Marcus erobrer Spanien tilbage 2.10.2
En campaner bringer et brev til punerne 3.13.2
Romerne holder ud under belejringen 3.18.1-3
Scipio dør i fattigdom 4.3.4
Romerne mod det campanske rytteri 4.7.29
- 210 Hasdrubal slipper væk fra Claudius Nero 1.5.19
Hannibal udnytter terrænet 2.2.6
Hannibal udnytter tågen 2.5.21

- Registre til Frontinus -

- ca. 210 Hannibal lokker romerne til at spise halvrået kød 2.5.13
Hannibal narrer overløbere 3.16.4
- 209 Scipio besejrer spanierne ved gestus 2.11.5
Scipio angriber Kartago 3.9.1
- 208 Mago får romerne til at flygte fra Lokroi 4.7.26
Hannibal og Marcellus' ring 4.7.38
- 207 Claudius Nero narrer Hannibal og Hasdrubal 1.1.9, 1.2.9
Scipio undgår at sprede sin hær 1.3.5
Livius og Nero omringer Hasdrubal 2.3.8
Nero hugger hovedet af Hasdrubal 2.9.2
Livius skåner nogle af fjenderne 4.7.15
- 206 Scipio angriber en sulten og tørstig fjende 2.1.1
Scipios taktik mod Hasdrubal 2.3.4
- 204 Scipio tvinger Hannibal hjem 1.3.8
Scipios åndsnærværelse 1.12.1
Scipio skjuler fiaskoen med Syphax 2.7.4
- ca. 204 Catos list mod den puniske flåde 4.7.12
- 203 Laelius' spioner 1.1.3, 1.2.1
Scipio angriber fjendernes lejre 2.5.29
- 202 Scipio afskærer forstærkninger til fjenden 1.8.10
Scipio splitter fjenderne i Afrika 3.6.1
Hannibal mod Scipio i slaget ved Zama 2.3.16
- Grækere*
- 210 Filip slipper forbi Thermopylæ 1.4.6
- 201 Filip erobrer Prinassoskastellet 3.8.1
- ca. 200 Antiochos erobrer kastellet i Suenda 3.2.9
- ca. 200? Antiochos erobrer Efesos 3.9.10
- 198 Filip undslipper romerne 2.13.8
- 192-190 Hannibal giver gode råd til Antiochos 4.7.10
- ca. 190 Offerpræsten Sudines laver numre 1.11.15
- 184 Prusias kaster med slanger 4.7.11
- 168 Diodoros narrer thrakerne væk fra Amfipolis 3.16.5
- Romere*
2. årh. Torquatus' kyniske bemærkning 3.5.3
- 2./1. årh. Japyderne falder romerne i ryggen 2.5.28
- 195 Catos plan i Spanien 1.1.1
Cato får kendskab til fjendens planer i Spanien 1.2.5
Cato marcherer hurtigt i Spanien 3.1.2
Cato erobrer en spansk by 3.10.1
Cato foregiver at sende forstærkning til ilergeterne 4.7.31
Cato lover penge til vejvisere 4.7.35
Scaurus' hær holder sig væk fra et frugttræ 4.3.13
- ca. 195 Cato henretter en forsinket soldat 4.1.33
Cato drikker den samme vin som rorkarlene 4.3.1
- 194/193 Nasica bygger en flåde for at forhindre lediggang 4.1.15
- 193 Ligurerne griner ad numiderne 1.5.16
- 192 Romerne gør Hannibal mistænkelig i Antiochos' øjne 1.8.7

- 191 Romerne kæmper mod Antiochos 2.4.4
Cato skræmmer aitolerne 2.7.14
- 190 Romerne kæmper på en helligdag 4.7.30
- 185-129 Scipio spiser gående 4.3.9
Er Scipio krigerisk nok? 4.7.4
Scipio om fjendens tilbagetrækning 4.7.16
- 181 Fulvius' taktik mod keltibererne 2.5.8
Aemilius Paulus gør udfald mod ligurerne 3.17.2
- 179/178 Sempronius Gracchus lokker keltibererne ud 2.5.3
Gracchus udnytter fjendens grådighed 2.5.14
Gracchus skræmmer lusitanerne med en bemærkning 3.5.2
Gracchus narres af voccæer i kvindetøj 4.7.33
- 176 En legions straf 4.1.46
- 174 Censoren udstøder sin bror af senatet 4.1.32
- 168 Sulpicius Galus og måneformørkelsen 1.12.8
Slaget ved Pydna 2.3.20
Salvius trækker en fanebærer ved hånden 2.8.5
Catos søn udmærker sig i slaget ved Pydna 4.5.17
- ca. 168 Paulus om feltherren 4.7.3
- 155 Cornelius Scipio splitter fjenden 3.6.2

Barbarer

- 149 Masinissa spiser stående som 90-årig 4.3.11
- 147-139 Viriathus bruger sit lokalkendskab 2.5.7
Viriathus undslipper 2.13.4
Viriathus lægger baghold 3.10.6
Viriathus er hurtig 3.11.4
Segovias indbyggere ofrer deres børn og koner 4.5.22
- 146 Kartagerne laver tov af kvindehår 1.7.3
- 139 Kong Tryfon spreder penge 2.13.2
- 138 Numantinerne laver udfald 3.17.9
- 133 Numantinerne foretrækker at dø af sult 4.5.23

Romere

- 146 Mummius' ubemidlede datter 4.3.15
- 143 Fem kohorter skriver deres testamente 4.1.23
- 143/142 Metellus afleder en flod i Spanien 3.7.3
Metellus' søn er almindelig soldat 4.1.11
Metellus er forsigtig 4.7.42
- ca. 140 Overløberes straf 4.1.42
- 138 Desertører sælges som slaver 4.1.20
- ca. 135 Scipio om et elegant skjold 4.1.5
- 134 Scipio genopretter disciplinen ved Numantia 4.1.1
- 133 Scipio om soldater, der trækker sig tilbage 2.8.7
Titius' straf for at have veget 4.1.26
Scipio anvender bueskytter og slyngekastere 4.7.27
- 130 Crassus undgår vanære 4.5.16

Barbarer

- Registre til Frontinus -

- 114? Skordiskerne bortfører kvæg 3.10.7
111-106 Jugurtha begynder slag henimod aften 2.1.13
107 Jugurtha taler latin 2.4.10
80-75 Consabra udholder en belejring 4.5.19
74 Mithridates viser fanger frem for de belejrede i Kyzikos 4.5.21
72 Mithridates forsøger mord på Lucullus 2.5.30

Romere

- 109 Minucius Rufus udnytter ekkoet i bjergene 2.4.3
Metellus og kødet 4.1.2
108 Metellus bestikker Jugurthas gesandter 1.8.8
107 Marius erobrer et kastel 3.9.3
105 Rutilius' søn er menig legionær 4.1.12
104 Marius kontrollerer loyalitet 1.2.6
Marius foretrækker Rutilius' hær 4.2.2
ca. 104 Marianske muldyr 4.1.7
102 Scaurus' søn begår selvmord af skam 4.1.13
ca. 102 Marius' spåkone 1.11.12
98-93 Didius trækker krigen i langdrag 1.8.5
Didius begraver sine faldne hurtigt 2.10.1
85 Flavius lader fjenden rykke frem 3.17.5
79-72 Metellus og hans tunika 1.1.12
ca. 77 Servilius afleder en flod 3.7.1
76 Metellus udnytter dagens varme 2.1.2
Metellus rykker sin midte tilbage 2.3.5
75 Curio tæmmer en oprørske legion 4.1.43
ca. 75 Metellus forstår at vige 2.1.3
74 Lucullus sender et brev til de belejrede i Kyzikos 3.16.6
ca. 74 Valerius nærer mistillid til epidaurierne 2.11.1
ca. 70 Lucullus stopper makedonske overløbere 2.7.8
69 Lucullus angriber hurtigt ved Tigranokerta 2.1.14
Lucullus sejrer ved Tigranokerta 2.2.4
54/53 Crassus' skarpe svar 1.1.13
51 Cassius narrer partherne i Syrien 2.5.35

Krigen mod kimbrerne og teutonerne

- 102 Lutatius afbøder sit nederlag 1.5.3
Marius sejrer 2.4.6
Marius mangler vand 2.7.12
Marius udmatter fjenden 2.9.1
Teutonerens udfordring til Marius 4.7.5
101 Marius har solen og vinden i ryggen 2.2.8

Sulla

- 92 Sulla undslipper Archelaos i Kappadokien 1.5.18
ca. 90? Sulla bringer hæren til fornuft 1.9.2
90 Sulla trækker tiden ud 1.5.17
Crassus dræbes med næsten alle tropper 2.4.16
86 Sulla udmatter soldaterne ved Piræus 1.11.20

- Registre til Frontinus -

- 86/85 Sullas og Archelaos' taktik 2.3.17
ca. 85 Sullas lille statue 1.11.11
Sulla skjuler fiaskoer 2.7.2f
Sulla straffer fjendens gennembrud 4.1.27
- 85 Sulla beskæmmer soldaterne i Boiotien 2.8.12
82 Sulla sætter hoveder på lanser 2.9.3
- Pompeius*
- ca. 90 Pompeius og mordet i Milano 1.9.3
90 Pompeius jages væk fra Asculum 3.17.8
81 Pompeius bringer soldaterne til lydighed 4.5.1
76-72 Pompeius klæder soldater ud som syge 2.11.2
72 Pompeius foregiver at være bange 2.5.32
66 Pompeius kæmper mod en overlegen Mithridates 2.5.33
Mithridates undslipper Pompeius 1.1.7
Pompeius tvinger Mithridates til slag 2.1.12
Pompeius bruger en skråning i terrænet 2.2.2
- 66-62? Pompeius laver et pludseligt udfald 1.4.8
65 Pompeius sejrer i Albanien (i Kaukasus) 2.3.14
- Sertorius i Spanien*
- 80-72 Sertorius sætter ild til træ 1.5.1
Sertorius' demonstration med en hest og et øg 1.10.1
Sertorius dæmper soldaternes iver 1.10.2
Sertorius' hvide hind 1.11.13
Sertorius udnytter fjendens selvtillid 2.12.2
- 79-75 Hirtuleius bruger ild mod fjenden 1.5.8
76 Sertorius bruger elitetropper som reserver 2.3.11
Sertorius' taktik overfor Pompeius 2.5.31
- 75 Sertorius udlægger et varsel 1.12.4
Sertorius undertrykker nyheden om Hirtuleius' død 2.7.5
Sertorius spreder soldaterne efter nederlag 2.13.3
- Spartacus og slavekrigen*
- 73-71 Spartacus bruger skjolde af vidjer 1.7.6
73 Spartacus undslipper fra Vesuv 1.5.21
Spartacus bruger lig som vagtposter 1.5.22
- 71 Spartacus fylder en grav med døde 1.5.20
Crassus spreder gallerne 2.4.7
Crassus sejrer i slavekrigen 2.5.34
- Caesar og gallerkrigen*
- 58 Caesar ansporer soldaterne 1.11.3 = 4.5.11
Caesar udnytter Ariovists overtro 2.1.16
- 58-53 Caesar lader germanerne undslippe 2.6.3
58-51 Caesar bremser gallernes ledbærende vogne 2.3.18
- 56 Titurius foregiver frygt 3.17.7
54 Caesar foregiver frygt 3.17.6
53 Labienus foregiver manglende selvtillid 2.5.20

- 51 Commius narrer Caesar 2.13.11
Caesar afleder kilder 3.7.2
- Borgerkrigen*
- ca. 49 Caesar vinder ved hjælp af sult 4.7.1
49-45 Caesar udnytter sine veteraner 1.3.2
49 Pompeius blokerer Brindisi 1.5.5
Caesars tredje række graver en grav 1.5.9
Caesar hindrer fjenden i at flytte lejren 1.8.9
Caesar lader fjenderne slippe ud af en knibe 2.1.11
Caesar narrer Afranius' hær 2.5.38
Juba lokker Curio ud på en slette 2.5.40
Afranius trækker sig tilbage 2.13.6
Caesar henretter ledere af et mytteri 4.5.2
- 48 Caesar besætter Ægypten 1.1.5
Opstillingen ved Farsalos 2.3.22
Labienus påstår, at Caesar er såret 2.7.13
Pompeius omringes ved Dyrrhachion 3.17.4
Cassius sender brændende skibe mod fjenden 4.7.14
Pompeius' tilhængeres våbenkendskab 4.7.32
- 47 Caesar knuser et mytteri 1.9.4
Caesar snubler 1.12.2
Caesar besejrer Farnakes 2.2.3
- 45 Caesar fornyr slaget ved Munda 2.8.13
En maurer får parolen 3.14.1
- 43 Antonius bruger bark i stedet for skjolde 1.7.5
Antonius lægger baghold for Pansa 2.5.39
Hirtius sender breve til de belejrede i Modena 3.13.7f
Hirtius sender salt og kvæg til Modena 3.14.3f
- 42 Disciplinen hos Brutus og Cassius 4.2.1
- Kejsertiden*
- 39 Ventidius holder sine mænd tilbage mod partherne 2.5.36
Ventidius lægger baghold for partherne 2.5.37
- 38 Ventidius fodrer den troløse Farnaios med falske oplysninger 1.1.6
Ventidius rykker pludselig mod partherne 2.2.5
- 36 Antonius bruger skildpaddeformation mod partherne 2.3.15
Antonius narrer partherne til at drage væk 2.13.8
Antonius straffer soldaterne 4.1.37
- ca. 30? Dakerkongen Skorylos eksempel: to hunde og en ulv 1.10.4
12-10 Tiberius udnytter vejret til sin fordel 2.1.15

Efter Kristi fødsel

- 6-9 Tiberius udnytter vejret til sin fordel 2.1.15
9 Arminius sætter fjendehoveder på lanser 2.9.4
Provianten efter Varus' nederlag 3.15.4
Caedicius får germanerne til at fjerne brændbart materiale 4.7.8
- ca. 55 Domitius' bemærkning 4.7.2

efter 55	Domitius undertvinger partherne 4.2.3
58/59	Domitius straffer soldaterne 4.1.21 Domitius straffer rytteriets anfører 4.1.28
59/60	Domitius kaster et hoved ind med en kastemaskine 2.8.5
69-79	Vespasian støtter en fattig officer økonomisk 4.6.4
70	Vespasian angriber jøderne om lørdagen 2.1.17 Lingonernes unødige ængstelse 4.3.14
83	Domitian angriber uventet germanerne 1.1.8 Domitian berøver fjenderne deres tilflugtssteder 1.3.10 Domitians ryttere springer af hestene 2.3.2 Domitian vinder ry for retfærdighed 2.11.7

Ikke daterbare

Furius narrer sin hær 1.1.11
Ligurerne efterlader køer til at brøle 1.5.26
Folk i Marseille og på Rhodos bruger kvindehår til tov 1.7.4
Spartanerne udsætter kampen p. gr. a. fjendens vanvid 2.1.10
Hibererne i Afrika bruger deres flod 2.2.10
Ægypterne lokker fjenden ud i sumpene 2.5.6
Araberne stopper deres røg- og ildsignaler 2.5.16
Melanthios fra Athen snyder Xanthos fra Boiotien 2.5.41
Liburnerne lader, som om der er dybt i en sump 2.5.43
Domitius Calvinus sløver fjenden 3.2.1
Arkaderne efterligner fjendens våben 3.2.4
Breve stoppet ind i vildt, trækdyrs ender eller sværdskeder 3.13.3-5
Thrakerne giver indtryk af megen proviant 3.15.5
Theagenes og soldaternes placering 4.1.8
Romernes lejr 4.1.14
Aquilus henretter hver tredje mand 4.1.36
Postumius' manende tale 4.5.3

Top ti liste over ”bidragydere”:

1. Hannibal 44
2. Caesar 28
3. Alexander den Store 17
4. Pompeius 16
5. Scipio Africanus den Ældre 15
6. Mithridates 14
7. Sertorius 14
8. Epameinondas 12
9. Filip 12
10. Cato den Ældre 12
11. Cornelius Sulla 11
12. Marius 11
13. Pyrrhos 11
14. Claudius Marcellus 9

- Registre til Frontinus -

15. Fabius Maximus Cunctator 9
16. Ifikrates 9
17. Agesilaos 8
18. Alkibiades 8
19. Fabius Maximus Rullianus 8
20. Furius Cam. 8
21. Hasdrubal 8

Historier

Bog 1: 138

Bog 2: 195

Bog 3: 107

Bog 4: 141

i alt 581

Forklaringer til fx konsul, diktator, falanx, legat etc